“КИЛЕШЕНДЕ”
“Зәңгәр чәчәк” 6 нчы катнаш балалар бакчасымуниципаль бюджет мәктәпкәчәбелембирү учережденияссе өлкәнтәрбиячесе
__________Саитова Г.З.
«_15_» август 2021 ел

«РАСЛЫЙМ»
“Зәңгәр чәчәк”6 нчы катнаш балалар бакчасы муниципаль бюджет мәктәпкәчәбелембирү учережденияссемөдире
__________Салимуллина Л.Ф.
«_15_» август 2021 ел

«Зәңгәр чәчәк» 6 нчы муниципаль бюджет мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе 4 нче икенче кечкенәләр (3-4 яшь) төркеменең 2022-2023 нче уку елына эш программасы.

Төзүчеләр:
Мазитова Резида Ильгизаровна
югары категорияле тәрбияче

Яр Чаллы
2022 ел

Эчтәлек

1	**Максатлар бүлеге**	3
1.1	Аңлатма язуы.	3
1.2	Программаны гамәлгә ашыруның максатлары һәм бурычлары.	3
1.3.	Программаны формалаштыру принциплары һәм юллары.	4
1.4.	Программага хас үзенчәлекләр.	6
1.5.	Программаны үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәләре.	8
1.6.	Программаны үзләштерүнең нәтиҗәләрен бәяләү системасы.	10
2	**Эчтәлек бүлеге**	12
2.1	3-4 яшьлек балаларның үсеш юнәлешләренә туры килгән белем бирү эшчәнлеге.	12
2.1.1.	«Социаль-коммуникатив үсеш» белем бирү өлкәсе	13
2.1.2	«Танып белү үсеше» белем бирү өлкәсе.	16
2.1.3.	«Сөйләм үсеше» белем бирү өлкәсе.	20
2.1.4.	«Сәнгати-эстетик үсеш»белем бирү өлкәсе.	23
2.1.5	«Физик үсеш» белем бирү өлкәсе	27
2.2	Программаны гамәлгә ашыруның психологик-педагогик шартлары	29
2.3.	Балалар бакчасының гаилә белән багланышлары.	36
2.4.	Ата-аналар белән эш планы	39
2.5.	Коррекцион һәм инклюзив педагогика.	41
3	**Оештыру бүлеге**	42
3.1	Балаларның көн тәртибе үрнәге	44
3.2	Белем бирү эшчәнлеге челтәре.	45
3.3	Сәламәтләндерү планы	46
3.4	Предметлы тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре.	47
3.5	Программаның матди-техник тәэмин ителеше.	48
	Фәнни әдәбият	51
	Кушымта	
1.	3-4 яшьлек балалар үсешенең яшь үзенчәлекләре.	57
2	Төркемнең социаль паспорты	58
3.	Уен эшчәнлеге үсеше	59
4.	3-4 яшьлек балалар белән эшне комплекслы-тематик планлаштыру үрнәге.	60
5.	Укыту тәрбия эшенең перспектив планы	63
6.	Программаның милли –төбәк юнәлеше	80

1.Максатлар бүлеге

1.1 Аңлатма язуы.

Без тирән үзгәрешләр һәм икътисади үзгәртеп корулар чорында яшибез.

Белем бирүнең беренче баскычы булган мәктәпкәчә тәрбия оешмаларының эше дә көннән көн яңара, матур традицияләргә байый. Педагоглар яшь буынны тәрбияләүдә яңа чаралар, белем бирүнең нәтиҗәле методларын эзлиләр, тәрбия эшендә халкыбызның күркәм традицияләренә, педагогик тәҗрибәсенә ныграк таяналар. Балаларның физик, интеллектуаль һәм шәхси үсешен тәэмин итү, иҗат мөмкинлекләрен ачу һәм үстерүгә зур игътибар бирелә.

Федераль дәүләт белем бирү стандарты таләпләреннән чыгып төзелгән программабыз Н.Е.Веракса, Т.С.Комарова, И.А.Васильева редакциясендә чыккан “Туганнан алып мәктәпкә кадәр. Мәктәпкәчә мәгарифнең якынча төп белем бирү программасы”, Татарстан Республикасы Мәгариф министрлыгы тарафыннан расланган “Балалар бакчасында тәрбия һәм белем бирү программасы” (төзүчеләре: К.В.Закирова, Р.А.Борһанова),”Мәктәпкәчә белем бирүнең төбәк программасы”(төзүче: Р.К. Шаехова) , 23 нче “Нурчәчәк”балалар бакчасының “Гомуми мәктәпкәчә белем һәм тәрбия бирү программасы” нигезендә төзелде.

1.2Программаны гамәлгә ашыруның максатлары һәм бурычлары.

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасы (алга таба — Программа) Мәктәпкәчә белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандарты (МББ ФДББС) нигезендә эшләнгән һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында төп белем бирү программаларын (ТББП) формалаштыруда куллану өчен тәгаенләнгән

Программаның төп максатлары — баланың мәктәпкәчә балачагын тулы канлы уздыру өчен уңай шартлар тудыру, шәхеснең база культурасы нигезләрен формалаштыру, яшь һәм индивидуаль үзенчәлекләрне исәпкә алып, психик һәм физик сыйфатларны һәрьяклап үстерү, хәзерге җәмгыятьтәге тормышка әзерләү, уку эшчәнлегенә алшартлар формалаштыру, мәктәпкәчә яшьтәге баланың тормыш иминлеген тәэмин итү.

Программада баланың шәхесен үстерүгә, балаларның сәламәтлеген ныгытуга һәм саклауга, шулай ук мәктәпкәчә яшьтәге балаларда патриотизм, актив тормыш позициясе, тормышта килеп туган төрле хәлләрдән чыгу юлларын таба белү, традицион кыйммәтләргә карата хөрмәт кебек сыйфатлар тәрбияләүгә аеруча игътибар бирелә.

Әлеге максатлар балалар эшчәнлегенең төрле төрләре: уен, коммуникатив, хезмәт, танып белү-тикшеренү, продуктив (рәсем ясау, конструктив һ.б.), музыка белән шөгыльләнү, уку процессларында гамәлгә ашырыла. Программаның максатларына ирешүдә түбәндәгеләр беренче дәрәҗә мөһим:

- һәрбер баланың сәламәтлеге, эмоциональ иминлеге һәм үз вакытында төрле яктан үсеше турында кайгырту;
- төркемнәрдә барлык тәрбияләнүчеләргә карата аларны аралашучан, яхшы күңелле, кызыксынучан, инициативалы, мөстәкыйльлеккә һәм иҗатка омтылучан итеп үстерергә ярдәм итәрлек кешелекле һәм яхшы мөнәсәбәт булдыру;
- балалар эшчәнлегенең төрле төрләрен максималь файдалану, тәрбия- белем бирү процессының нәтиҗәлелеген арттыру максатларында аларны интеграцияләү;
- тәрбия-белем бирү процессын иҗади оештыру;
- белем бирү материалын куллануның вариативлыгы, һәрбер баланың кызыксынулары һәм сәләтләренә туры китереп иҗат эшен үстерергә мөмкинлек бирү;
- балалар иҗаты нәтиҗәләренә хөрмәт белән карау;

- мәктәпкәчә белем бирү оешмасы һәм гаилә шартларында балалар тәрбияләүгә бердәм якын килү;

- балалар бакчасы һәм башлангыч мәктәп эшендә мәктәпкәчә яшьтәге балаларга белем бирү эчтәлегендә акыл һәм физик яктан көч килүләрне булдырмаучы, предметлы укыту басымы ясамауны тәэмин итүче дәвамчанлыкны үтәү.

Программада билгеләнгән тәрбия максатларын һәм бурычларын хәл итү бары педагог тарафыннан баланың мәктәпкәчә белем бирү оешмасындагы беренче көннәреннән үк балалар активлыгының төрле формаларын һәм инициативаларын системалы һәм максатчан яклавы нәтиҗәсендә генә мөмкин. Бала ирешәчәк гомуми үсеш дәрәҗәсе, аңа салынган әхлакый сыйфатларның тотрыклылыгы һәрбер тәрбиячененң педагогик осталыгына, аның культура дәрәҗәсенә, балаларга карата мәхәббәтенә бәйле. Мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре педагоглары гаилә белән берлектә, баланың сәламәтлеге һәм һәрьяклы тәрбиясе хакында кайгыртып, һәрбер баланың бәхетле балачагына омтылырга тиешләр.

1.3.Программаны формалаштыру принциплары һәм юллары

Программада белем бирүнең бала шәхесен формалаштыруны тәэмин итүче һәм педагогны аның индивидуаль үзенчәлекләренә юнәлтүче үстерү функциясе беренче планга чыга, бу балачакның мәктәпкәчә чорының үзкыйммәтен тану турындагы хәзерге фәнни «Мәктәпкәчә тәрбия концепциясе»нә (авторлары В.В. Давыдов, В.А. Петровский һ.б.) туры килә.

Программа балага карата гуманлылык һәм шәхес итеп карау мөнәсәбәтләрендә төзелгән һәм аның һәрьяклы үсешенә, рухи һәм гомумкешелек кыйммәтләрен, шулай ук сәләтләрен һәм интегратив сыйфатларын формалаштыруга юнәлтелгән.

Программада балаларның белемен катгый регламентацияләү һәм укытуда предметлы үзәкләштерү юк.

Программаны эшләгән вакытта авторлар мәктәпкәчә белем бирүнең илкүләм иң яхшы традицияләренә, аның фундаментальлегенә: балаларның тормышын саклау һәм сәламәтлеген ныгыту буенча бурычларны комплекслы хәл итүгә; һәрьяклы тәрбиягә; балалар иҗат эшчәнлегенең төрле төрләрен оештыру нигезендә үсешне баетуга (амплификацияләү) таяндылар.

Программада мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен төп әһәмияткә ия уен эшчәнлегенә аерым урын бирелә (А.Н. Леонтьев, А.В. Запорожец, Д.Б. Эльконин һ.б.).

Программа авторлары аеруча мөһим дидактик принципны — үсешкә китерүче укытуны һәм Л.С. Выготскийның дөрес оештырылган укыту үз артыннан үсешне «ияртә» дигән фәнни нигезләмәсен исәпкә алып эш иттеләр. Тәрбия һәм психик үсеш икесе аерым, бер-берсе белән бәйләнмәгән процесс буларак карала алмыйлар, әмма бу очракта «тәрбия бала үсешенең кирәкле һәм гомумкүләм формасы сыйфатында хезмәт итә» (В.В.Давыдов). Шулай итеп, Программа кысаларында үсеш балаларга тәрбия һәм белем бирүдә уңышлылыкның иң мөһим нәтиҗәсе булып тора.

Программада баланы туганнан алып мәктәпкәчә тәрбияләүнең һәм аңа белем бирүнең барлык төп эчтәлек юнәлешләре комплекслы күрсәтелә.

Программа мәдәни ярашканлык принцибына корылган. Әлеге принципны гамәлгә ашыру белем бирүдә милли кыйммәтләрне һәм традицияләрне исәпкә алуны тәэмин итә, рухи-әхлакый һәм эмоциональ тәрбия бирүдәге җитешсезлекләрдән арынырга булыша. Белем

бирү баланы кешелек мәдәниятенең төп компонентларына (белем, әхлак, сәнгать, хезмәт) якынайту процессы буларак карала.

Программа материалын сайлауның төп критерие — аның тәрбияви кыйммәте, кулланылган мәдәният әсәрләренең (илебез, шулай ук чит илләр классикасы һәм халык иҗаты) югары сәнгатьлелек дәрәҗәсе, мәктәпкәчә балачакның һәрбер этабында баланың һәрьяклы сәләтләрен үстерү мөмкинлеге (Е.А. Флерина, Н.П. Сакулина, Н.А. Ветлугина, Н.С. Карпинская).

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасы:

- баланың үсешенә ирешүне максат итеп куйган үсешкә китерүче белем бирү принцибына туры килә;

- фәнни нигезләнгәнлек һәм гамәлдә кулланучанлык принципларын исәпкә ала (Программаның эчтәлеге яшь чорлары психологиясе һәм мәктәпкәчә педагогиканың төп нигезләмәләренә туры килә һәм, тәҗрибәләр күрсәткәнчә, массакүләм мәктәпкәчә белем бирү практикасында уңышлы гамәлгә ашырыла ала);

- тулылык, зарурлык һәм җитешлелек критерийларына туры килә (җитәрлек күләмдә «минимум» материал кулланганда, куйган максатлар һәм бурычларны хәл итәргә мөмкинлек биреп);

- мәктәпкәчә яшьтәге балаларга белем бирү процессының тәрбияви, үсеш һәм укыту максатлары һәм бурычлары бергәлеген тәэмин итә, аларны гамәлгә ашыру барышында мәктәпкәчә яшьтәге балалар үсешенең нигезен тәшкил итүче сыйфатлар формалаша;

- балаларның яшь мөмкинлекләренә һәм үзенчәлекләренә, белем бирү өлкәләренең үзенчәлегенә һәм мөмкинлекләренә туры китереп, белем бирү өлкәләренең интеграциясе принцибын исәпкә алып төзелә;

- белем бирү процессын коруның комплекслы-тематик принцибына нигезләнә;

- программалы белем бирү бурычларын өлкәннәр һәм балаларның уртак эшчәнлегендә һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларның мөстәкыйль эшчәнлегендә хәл итүне турыдан-туры белем бирү эшчәнлеге кысаларында гына түгел, мәктәпкәчә белем бирүнең үзенчәлегенә туры китереп, режим моментларын уздырган вакытта да күздә тота;

- белем бирү процессын балалар белән эшләүнең яшь үзенчәлекләренә туры килгән формаларын куллану аша оештыруны күздә тота. Мәктәпкәчә яшьтәге балалар белән эшләүнең төп формасы һәм алар эшчәнлегенең әйдәп баручы төре булып уен исәпләнә;

- төбәк үзенчәлекләренә бәйле рәвештә белем бирү процессын төрлеләндерүгә юл куя;

- мәктәпкәчә яшьтәге барлык төркемнәр арасында һәм балалар бакчасы белән мәктәп арасында дәвамчанлыкны саклауны исәпкә алып төзелә.

1.4. Программага хас үзенчәлекләр.

Бала шәхесен үстерүгә юнәлгәнлек

Программаның өстенлеге — ирекле, үз-үзенә ышанган, актив тормыш позициясенә ия, тормыштагы төрле хәлләрдән чыгу юлларын табуга иҗади килергә омтылган, үз фикере булган һәм аны яклый белә торган кеше тәрбияләү.

Программаның патриотик юнәлгәнлеге

Программада балаларда Туган илгә карата мәхәббәт, патриотик хисләр, Ватанның казанышлары белән горурлану, Россиянең героик үткәне һәм бәхетле киләчәге булган күпмилләтле бөек ил икәнлегенә ышаныч тәрбияләүгә зур игътибар бирелә.

Әхлакый тәрбиягә, традицион кыйммәтләрне яклауга юнәлгәнлек

Ата-анага мәхәббәт, өлкәннәргә ихтирам, кечкенәләргә, олы яшьтәге кешеләргә карата кайгыртучан мөнәсәбәт кебек традицион кыйммәтләргә хөрмәт тәрбияләү; традицион гендер күзаллаулары булдыру; балаларның үз гамәлләрендә уңай үрнәккә иярү омтылышын тәрбияләү.

Алга таба укуны дәвам итү максатын кую

Программа балаларда танып белү кызыксынучанлыгын үстерүгә, белем алу омтылышына, алга таба бөтен тормышы буена укуга (мәктәптә, институтта һ.б.) карата уңай мотивациягә; барлык кешеләргә дә белем алырга кирәклекне аңлауга юнәлтелгән. Белем алуга карата аны иң мөһим тормыш кыйммәтләренең берсе итеп карауны формалаштыру.

Балаларның сәламәтлеген саклауга һәм ныгытуга юнәлгәнлек

Программа тәрбиячеләр алдына куя торган төп бурычларның берсе — балаларның сәламәтлеген саклау һәм ныгыту, аларда сәламәт яшәү рәвеше турында элементар күзаллаулар булдыру, уңай гадәтләр, шул исәптән дөрес туклану гадәте, хәрәкәт активлыгына ихтыяҗ тәрбияләү.

Баланың индивидуаль үзенчәлекләрен исәпкә алуга юнәлгәнлек

Программа һәрбер баланың эмоциональ иминлеген тәэмин итүгә юнәлтелгән, аңа исә тормыш эшчәнлеген оештыру мәсьәләләрендә дә (көндәлек режимны баланың индивидуаль үзенчәлекләренә якынайту һ.б.), бала белән үзара аралашу формаларында һәм ысулларында да (аның индивидуальлегенә карата хөрмәт, эмоциональ халәтләренә игътибарлылык, үз-үзенә ихтирамлылык хисләрен яклау һ.б. ш.) балаларның индивидуаль үзенчәлекләрен исәпкә алу хисабына ирешелә.

Программаның структурасы үзенчәлекләре

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасы структурасында иң әһәмиятлесе — материалны бирү принцибы: Программада психологик-педагогик эшнең эчтәлеге һәркайсында психологик-педагогик эшнең төп максатлары һәм бурычлары, шулай ук эчтәлеге билгеләнгән белем бирү өлкәләре буенча бәян ителә. Белем бирү өлкәләрендә психологик-педагогик эшнең эчтәлеге тематик блоклар буенча бирелә, аларда материал яшь төркемнәренә карап урнаштырылган. Программаның мондый структурасы бала сыйфатла- ры үсешенең вакыт арасындагы перспективасын күрергә, программа эчтәлеген сайлауга сыгылмалы якын килергә мөмкинлек бирә, вариатив өлешне кертүне гадиләштерә.

Баланың үсеш дәрәҗәсен исәпкә алып Программа эчтәлеген сыгылмалы сайлау

Һәр тематик блокта материал яшь төркемнәре буенча тәкъдим ителә. Мәсәлән, «Социаль-коммуникатив үсеш» белем бирү өлкәсенең «Социальләштерү, аралашуны үстерү, әхлакый тәрбия» тематик блогы аерып күрсәтелә, анда психологик-педагогик эшнең эчтәлеге яшь төркемнәре буенча бүлеп бирелә. Бу мәктәпкәчә яшьтәге баланың әхлакый сыйфатларының вакыт арасындагы үсеш перспективасын күрергә мөмкинлек бирә, ул исә педагогка үз эшендә балаларның индивидуаль үзенчәлекләрен тулырак исәпкә алырга, баланың яшенә бәйле тәкъдимнәргә караганда, аның индивидуаль үсеш дәрәҗәсенә таянып бурычлар билгеләргә ярдәм итә.

Барлык яшь чорларын колачлау (туганнан алып мәктәпкәчә)

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасының өстенлекләренә, һичшиксез, аның балаларның физик һәм психик үсешенең барлык яшь чорларын колачлавын кертергә кирәк. Әлеге аерма бу яшь категориясендәге балалар- ны карау, тәрбияләү һәм өйрәтү процессларын аерып карау авырлыгыннан килеп туа.

Вариатив өлешне кертүнең гадилеге

Программаның эчтәлеген тематик блоклар буенча бәян итү ТББПн язганда вариатив өлешне (белем бирү процессында катнашучылар формалаштыра торган өлеш) җиңел формалаштырырга мөмкинлек бирә — белем бирү оешмасының төрләре төрлелеген, өстенлекле юнәлешләрне исәпкә алырга, төбәк компонентын кертергә һ.б. Аерым алганда, мәгариф оешмасы бер яки берничә мәгънәви блокны парциаль һәм авторлык программалары белән алыштырырга яисә бу бүлекләрнең эчтәлеген мөстәкыйль рәвештә яңадан язарга мөмкин. Бердәнбер таләп — вариатив өлеш ФДББСна туры килергә һәм «Туганнан алып мәктәпкәчә» программасы максатларына һәм бурычларына каршы килмәскә тиеш.

Уен эшчәнлеген үстерү буенча аерым бүлек булу

Гамәлдәге МББ ФДББСнда уен эшчәнлеге бер генә белем бирү өлкәсенә дә кертелмәгән иде. Бу мәктәпкәчә яшьтә уенның әйдәп баручы эшчәнлек булуы һәм аерым бер өлкәдә генә түгел, ә тулаем психологик-педагогик эштә катнашырга тиешлеге белән аңлатыла.

Тәрбияләнүчеләрнең гаиләләре белән үзара багланыш

Программа гаиләнең уникаль тәрбия институты буларак кыйммәтен һәм тәрбияләнүчеләрнең гаиләләре белән җаваплы һәм тыгыз мөнәсәбәтләр булдыру кирәклеген ассызыклый.

Программаның технологиялелеге

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасының зур өстенлеге — аның технологиялелеге һәм массакүләм практикада уңышлы кулланылуы. Программаны гамәлгә ашыру өчен нинди дә булса аерым шартлар, стандарт булмаган матди-техник яктан тәэмин ителеш яки махсус әзерлекле педагогик кадрлар таләп ителми. Программа мәктәпкәчә оешманың, ул гамәлдәге дәүләт стандартларына һәм таләпләренә җавап биргән шартта, яшәп килгән матди-техник базасында, тиешле дәүләт таләпләренә туры килгән квалификациягә ия педагоглар тарафыннан гамәлгә ашырыла ала.

Киңәйтелгән исемлекле кушымта булу

Программаның хәзерге басмасында барлык үрнәк исемлекләр Кушымта- га кертелгән. Бу Программаның эчтәлек өлешен сизелерлек кыскарта һәм аны кабул итүне җиңеләйтә.

1.5. Программаны үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәләре

Максат ориентирлары

Мәктәпкәчә балачакның үзгәлеге (бала үсешенең сыгылмалылыгы, аның үсеш вариантларының төрлелеге, аның табигыйлеге һәм нәрсәгә дә булса бәйле булуы) мәктәпкәчә яшьтәге баладан конкрет белем бирү нәтиҗәләренә ирешүне таләп итәргә мөмкинлек бирми һәм мәгариф программасын үзләштерү нәтиҗәләрен максат ориентирлары рәвешендә билгеләү зарурлыгын шарт итеп куя.

Мәктәпкәчә белем бирүнең ФДББСнда күрсәтелгән максат ориентирларын баланың ирешергә мөмкин булган казанышларының социаль-норматив сыйфатламалары буларак карарга кирәк. Бу — педагоглар һәм ата-аналар өчен өлкәннәрнең тәрбия эшчәнлегенең юнәлешен билгеләүче ориентир.

МББ ФДББСнда билгеләнгән максат ориентирлары Россия Федерациясенең бөтен мәгариф пространствосы өчен уртак булып тора.

Сабыйлык чорында һәм кече яшьтә белем бирүнең максат ориентирлары

- Бала әйләнә-тирә предметлар белән кызыксына һәм алар белән актив эшли; уенчыклар һәм башка предметлар белән эмоциональ эш итүгә тартыла, үз хәрәкәтләре нәтиҗәсендә нәрсәгәдер ирешүдә үзсүзлелек күрсәтергә омтыла.

- Предметларга карата махсус үзләштерелгән гамәлләр куллана, көнкүреш предметларының (кашык, тарак, карандаш һ.б.) кулланылышын белә һәм алардан файдалана ала. Үз-үзенә хезмәт күрсәтүнең иң гади күнекмәләренә ия; көнкүрештә һәм уенда мөстәкыйль булырга омтыла; пөхтәлек күнекмәләрен күрсәтә.

- Дорфалыкка, саранлыкка карата тискәре мөнәсәбәт белдерә.

- Элементар әдәплелек кагыйдәләрен үти (мөстәкыйль яисә искә төшереп, «рәхмәт», «исәнмесез», «хушыгыз», «хәерле төн» (гаиләдә, төркемдә) дип әйтә; бакчада, өйдә, урамда элементар үз-үзен тоту кагыйдәләре турында беренчел күзаллауларга ия һәм аларны үтәргә тырыша.

- Аралашуда актив сөйләмгә ия; сораулар һәм үтенечләр белән мөрәҗәгать итә ала, зурлар сөйләмен аңлый; әйләнә-тирәдәге предметлар һәм уенчыкларның исемнәрен белә. Сөйләм башка балалар белән аралашуда тулы канлы чарага әверелә.

- Зурлар белән аралашырга омтыла, һәм хәрәкәтләрдә, һәм гамәлләрдә актив рәвештә аларга охшарга тырыша; бала зурлар гамәлләрен кабатлап күрсәтә торган уеннар барлыкка килә. Зурлар тәкъдим иткән уенга эмоцио- наль тартыла, уен кагыйдәләрен кабул итә.

- Яшьтәшләре белән кызыксына; аларның эш-гамәлләрен күзәтә һәм аларга охшарга тырыша. Яшьтәшләре белән аларга комачауламый гына янәшә уйный белә. Зур булмаган төркемнәр белән уртак уеннарга карата кы- зыксыну күрсәтә.

- Әйләнә-тирә табигать дөньясы белән кызыксына, ел фасылларына кагылышлы күзәтүләрдә кызыксынып катнаша.

• Шигырьләргә, җырларга һәм экиятләргә, рәсемнәр карауга кызыксыну белдерә, музыка тавышына хәрәкәтләр ясарга омтыла; төрле мәдәният һәм сәнгать әсәрләренә эмоциональ мөнәсәбәтен белдерә.

• Курчак театры геройлары гамәлләрен аңлап күзәтә; театральләштерелгән һәм сюжетлы-рольле уеннарда катнашырга теләк белдерә.

• Продуктив эшчәнлек белән (рәсем ясау, әвәләү, конструкцияләү, аппликация) кызыксына.

• Балага эре моторика хас, ул төрле төрдәге хәрәкәтләрне үзләштерергә омтыла (йөгерү, үрмәләү, атлап чыгу һ.б.). Гади эчтәлекле, катлаулы булмаган хәрәкәтле уеннарда кызыксынып катнаша.

Мәктәпкәчә белем бирүне төгәлләү этабында максат ориентирлары

• Бала төп мәдәни чараларны, эшчәнлек ысулларын үзләштерә, эшчәнлекнең төрле төрләрендә — уенда, аралашуда, танып белү-тикшеренү эшчәнлегендә, конструкцияләүдә һ.б да инициатива һәм мөстәкыйльлек күрсәтә; үзенә шөгыль төрен, уртак эшчәнлек буенча катнашучыларны сайлап алырга сәләтле.

• Бала дөньяга, хезмәтнең төрле төрләренә, башка кешеләргә һәм үз- үзенә карата уңай мөнәсәбәткә ия, аңа үзенең урынын белү хас; яшьтәшләре һәм зурлар белән актив аралаша, уртак уеннарда катнаша.

• Килешүләргә, башкаларның ихтыяҗлары һәм хисләре белән исәплә- шергә, аларның уңышсызлыкларын бүлешергә һәм уңышларына сөенер- гә сәләтле, үз хисләрен, шул исәптән үзенә ышаныч хисен дөрес белдерә, каршылыкларны чишәргә тырыша. Төрле мәсьәләләр буенча үз позициясен аңлатырга һәм якларга сәләтле.

• Уртак эшчәнлектә хезмәттәшлеккә һәм лидерлык, һәм башкару функци- яләрен дә үтәргә сәләтле.

• Барлык кешеләрнең дә, социаль чыгышлары, нинди этник төркемгә керүләренә, дини һәм башка инануларына, физик һәм психик үзен- чәлекләренә карамастан, тигез икәнен аңлый.

• Башка кешеләргә карата эмпатиягә ия, мохтаҗларга ярдәмгә килергә әзер тора.

• Башкаларны тыңлый белә һәм башкаларның да үзен аңлауларына омтыла.

• Баланың хыялга бирелүе үсешкә ирешкән, ул эшчәнлекнең төрле төрләрендә, һәм барыннан да элек уенда, гамәлгә ашырыла; уенның төрле формаларын һәм төрләрен уйный белә, шартлы һәм чынбарлыктагы хәлләрне аера ала; төрле кагыйдәләрне һәм социаль нормаларны үтәргә сәләтле. Килеп туган төрле хәлләрне тотып ала һәм аларны дөрес бәяли белә.

• Бала сөйләм теленә шактый оста, үзенең уйларын һәм теләкләрен белдерә, сөйләмне үзенең уйларын, хисләрен һәм теләкләрен аңлату өчен, аралашу вакытында сөйләм тезмәләре төзү, сүзләрдә авазларны аерып карау өчен куллана ала, балада грамоталылыкның алшартлары формалаша.

• Балада эре һәм вак моторика үскән; ул хәрәкәтчән, түзем, төп хәрәкәтләрне ясый белә, үз хәрәкәтләрен тикшерә һәм алар белән идарә итә ала.

• Бала ихтыяр көчен җыярга сәләтле, эшчәнлекнең төрле төрләре вакытында социаль тәртип нормаларын һәм кагыйдәләрен үти ала, өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән мөнәсәбәтләрдә иминлекне саклау тәртибе кагыйдәләрен һәм шәхси гигиена күнекмәләрен үти ала.

• Башланган эш өчен җаваплылык сизә.

• Кызыксынучанлык күрсәтә, өлкәннәргә һәм яшьтәшләренә сораулар бирә, сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләре белән кызыксына, табигать күренешләренә һәм кешеләр кылган гамәлләргә карата мөстәкыйль рәвештә аңлатмалар табарга тырыша; күзәтергә, экспериментлар ясарга һәвәс. Үзе турында, табигый һәм үзе яшәгән социаль дөнья турында башлангыч белемнәргә ия, балалар әдәбияты әсәрләре белән таныш, тере табигать, таби- гать белеме, математика, тарих һ.б. өлкәләр буенча элементар күзаллаулары бар; эшчәнлекнең төрле төрләре буенча, үзенең белем һәм күнекмәләренә таянып, карарлар кабул итүгә сәләтле.

• Яңалыкны кабул итәргә әзер, ягъни белем алуга, алга таба мәктәптә укуга карата уңай мотивациягә омтылыш күрсәтә.

• Тормышка (аның төрле формаларында) хөрмәт белән карый һәм әйләнә-тирә мохит турында кайгырта.

• Әйләнә-тирә дөньяның матурлыгына, халык сәнгате һәм профессиональ сәнгать әсәрләренә (музыкага, биюгә, театраль эшчәнлеккә, рәссамлык эшчәнлегенә һ.б.ш.) эмоциональ бәя бирә.

• Патриотик хисләр кичерә, үз иле, аның казанышлары белән горурлана, аның географик төрлелеге, күпмилләтлелеге, иң мөһим тарихи вакыйгалары хакында күзаллаулары бар.

• Үзе, гаилә, традицион гендер юнәлешләрен дә эченә алган традицион гаилә кыйммәтләре хакында беренчел күзаллауларга ия, үз җенесенә һәм капма-каршы җенескә карата ихтирамлы.

• Гомуми кабул ителгән элементар нормаларны үти, «нәрсә яхшы, нәрсә начар» булуы турында беренчел күзаллауларга ия, яхшы гамәлләр кылырга омтыла; өлкәннәрне хөрмәт итә һәм кечкенәләр турында кайгырта.

• Сәламәт яшәү рәвеше турында башлангыч күзаллауларга ия. Сәламәт яшәү рәвешен кыйммәт буларак кабул итә.

1.6. Программаны үзләштерүнең нәтиҗәләрен бәяләү системасы

МББ ФДББС белән ярашлы рәвештә максат ориентирлары турыдан-туры, шул исәптән педагогик диагностика (мониторинг) рәвешендә дә, бәяләүгә алынмый һәм аларны балаларның реаль казанышлары белән формаль чагыштыру өчен нигез була алмый. Алар балаларның әзерлегенә һәм белем бирү эшчәнлегенә карата кабул ителгән таләпләргә туры килә торган объектив бәяләмәнең асылы булып тормый. Программаны үзләштерү арадаш аттестацияләр һәм тәрбияләнүчеләрнең йомгаклау аттестациясен уздыру белән кушылып китми.

МББнең ФДББСннан күренгәнчә, максат ориентирлары идарә итү бурычларын хәл иткәндә турыдан-туры нигез була алмыйлар. Әлеге бурычларга түбәндәгеләр керә:

- балаларның соңгы, шулай ук арадаш үсеш дәрәҗәсен, шул исәптән мониторинг кысаларында бәяләү (шул исәптән күзәтүгә яисә балаларның нәтиҗәгә ирешүен тикшерүнең башка ысулларына нигезләнгән методлар кулланып тестлар уздыру формасында).

Әмма педагог үз эше барышында һәрбер баланың индивидуаль үсеш траекториясен булдырырга тиеш. Моның өчен педагогка үз эшен бәяләүнең балалар белән иң уңайлы рәвештә үзара бәйләнеш булдырырга ярдәм итүче инструментарие кирәк.

Беренче чиратта, игътибарны әкренләп объектив (тестлар уздыру) якын килүдән аутентик бәяләү ягына күчерү турында сүз бара. Тамырлары белән стандартлаштырылган тест традицияләренә китеп, объектив якын килү кысаларында тикшеренүләр махсус бурычларны хәл итү барышында балалардагы аерымлыкларны (еш кына җитешсезлекләрне) билгеләүгә юнәлтелгән иде. Әлеге тестлар килеп чыккан нәтиҗәләрне норма белән чагыштырырга мөмкинлек тудыра, шуның белән һәрбер баланың үз яшьтәшләре белән чагыштырганда үсеше турында мәгълүмат бирә. Шунлыктан мондый тестлар педагогик хәвефлелек төркеменә керергә тиешле балаларны ачыклауда киң кулланыла.

Әлеге ысулның төп җитешсезлеге шунда: ясалма биремнәр еш кына балаларның көндәлек тормышыннан шактый ерак, шуңа күрә алар мәктәпкәчә яшьтәге балаларның реаль мөмкинлекләрен тулысынча чагылдыра алмыйлар. Тест ысулы балаларның социаль даирәсе үзенчәлекләрен исәпкә алмый, һәм аның нәтиҗәләренә корылган фаразлар да шактый шартлы.

Аутентик бәяләүнең нигезендә түбәндәге принциплар ята.

Беренчедән, асылда ул махсус биремнәрне үтәү нәтиҗәсенә түгел, баланың реаль тәртибен анализлауга карап корыла. Мәгълүмат турыдан-туры баланың тәртибен күзәтү ярдәмендә туплана. Күзәтү нәтиҗәләрен педагог гадәти тестларда куллана торган, мәктәпкәчә яшьтәге баланың реаль тормышына кагылышы аз булган уйлап чыгарылган ситуацияләрдә түгел, табигый мохиттә (уеннар вакытында, режим моментлары барышында, дәресләрдә) таба.

Икенчедән, әгәр тестларны махсус өйрәтелгән профессиональ белгечләр (психологлар, медицина хезмәткәрләре һ.б.) уздырса, аутентик бәяне исә бала белән озак вакыт булган, аның тәртибен яхшы белгән өлкәннәр куя ала. Бу очракта педагог тәҗрибәсе бәяләп бетергесез.

Өченчедән, аутентик бәя югары дәрәҗәдә структурлашкан.

Ниһаять, әгәр тестлар ярдәмендә бәя кую очрагында ата-аналар алынган мәгълүматларның мәгънәсен һәрвакытта да аңлап бетермәсәләр һәм шуңа да еш кына балаларга тест уздыруга тискәре мөнәсәбәт күрсәтсәләр, аутентик бәяләү вакытында җаваплар аларга аңлаешлы. Ата- аналар теге яисә бу сорауга җавап эзләгәндә педагогның партнерлары булып китәргә мөмкин.

Педагогик диагностика

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасын гамәлгә ашыру балаларның индивидуаль үсешен бәяләүне күздә тота. Мондый бәяләү педагогик хезмәткәр тарафыннан педагогик диагностика (мәктәпкәчә яшьтәге балаларның индивидуаль үсешенә педагогик гамәлләрнең нәтиҗәлелеген бәяләү белән бәйле һәм аларны алга таба планлаштыруның нигезендә ятучы бәя бирү) кысаларында уздырыла.

Педагогик диагностика балаларның гадәти һәм махсус оештырылган эшчәнлектә активлыгын күзәтү барышында үткәрелә. Педагогик диагностика өчен инструментарий — балалар үсешен күзәтү карталары, алар һәрбер баланың индивидуаль динамикасын һәм үсеш перспективаларын түбәндәгеләр барышында билгеләргә мөмкинлек бирә:

- яшьтәшләре һәм өлкәннәр белән аралашулар (контакт урнаштыру һәм аны дәвам итү, уртак карарлар кабул итү, каршылыкларны хәл итү, лидерлык һ.б. ысуллары ничек үзгәрә);
- уен эшчәнлеге;
- танып белү эшчәнлеге (балаларның сәләтләре, танып белү активлыгы үсеше ничек бара);
- проект эшчәнлеге (балаларның инициативалылыгы, җаваплылыгы һәм автономиясе үсеше ничек бара, үз эшчәнлеген планлаштыру һәм оештыру күнекмәсе ничек үсә);
- сәнгати эшчәнлек;
- физик эшчәнлек.

Педагогик диагностика нәтиҗәләре фәкать түбәндәге белем бирү бурычларын хәл итү өчен кулланыла ала:

1) белем бирүне индивидуальләштерү (шул исәптән балага булышлык күрсәтү, аның белем бирү траекториясен булдыру яисә аның үсеш үзенчәлекләренә профессиональ төзәтмә кертү);

2) балалар төркеме белән эшне оптимальләштерү.

Белем бирү эшчәнлеге барышында балаларның индивидуаль динамикасын бәяләү һәм үз гамәлләренә төзәтмә кертү өчен педагоглар диагностик ситуацияләр булдырырга тиеш.

2. Эчтәлек бүлеге

2.1. 3-4 яшьлек балаларның үсеш юнәлешенә туры килгән белем бирү эшчәнлеге.

3–4 яшьлек балалар белән психологик-педагогик эш эчтәлеге «Социаль-коммуникатив үсеш», «Танып белү үсеше», «Сөйләм үсеше», «Сәнгати- эстетик үсеш», «Физик үсеш» белем бирү өлкәләре буенча бирелә. Эшнең эчтәлеге мәктәпкәчә яшьтәге балаларның, аларның яшь һәм индивидуаль үзенчәлекләрен искә алып, төрле яклап үсешенә юнәлтелгән. Балаларның физик, интеллектуаль һәм шәхси сыйфатларын формалаштыру буенча пси- хологик-педагогик эш бурычлары белем бирүнең һәрбер өлкәсенең үзгәлеген чагылдыра торган бурычлар белән, мәҗбүри психологик тәэмин итү белән беррәттән, барлык белем бирү өлкәләрен үзләштерү барышында интеграцияле хәл ителә.

Бу очракта программаның мәгариф бурычларын хәл итү турыдан-туры белем бирү эшчәнлеге кысаларында гына түгел, режимлы моментлар барышында да — өлкәннәр һәм

балаларның уртак эшчәнлегендә дә, мәктәпкәчә яшьтәгеләрнең мөстәкыйль эшчәнлегендә дә карала.

2.1.1. «Социаль-коммуникатив үсеш» белем бирү өлкәсе

«Социаль-коммуникатив үсеш, әхлакый һәм рухи кыйммәтләрне кертеп, җәмгыятьтә кабул ителгән нормаларны һәм кыйммәтләрне үзләштерүгә; баланың өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән аралашуын һәм үзара бәйләнешен үстерүгә; мөстәкыйльлеген, максатчанлыгын һәм үз гамәлләрен үзе җайга салуын булдыруга; социаль һәм эмоциональ интеллектны, киң күңеллелекне, хәлгә керә белүне үстерүгә, яшьтәшләре белән уртак эшчәнлеккә әзерлек формалаштыруга, Оешмадагы балалар һәм өлкәннәр бергәлеге һәм үз гаиләләренеке булу хисен һәм аларга ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләүгә; хезмәтнең һәм иҗатның төрле төрләренә уңай караш формалаштыруга;көнкүрештә, социумда, табигатьтә үз-үзеңне имин тоту нигезләрен булдыруга юнәлтелгән»

1.Төп максатлар һәм бурычлар

Социальләштерү, аралаша белү сыйфатларын үстерү, әхлак тәрбиясе. Җәмгыятьтә кабул ителгән нормалар һәм кыйммәтләрне үзләштерү, балада рухи һәм әхлакый сыйфатлар тәрбияләү, аны үз гамәлләрен һәм яшь- тәшләре гамәлләрен дөрес бәяли белергә өйрәтү.

Баланың өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән аралашуын һәм үзара бәйләнешләрен үстерү, социаль һәм эмоциональ интеллектны, киң күңеллелекне, хәлгә керә белүне, әйләнә-тирәдәгеләргә ихтирамлы һәм дустанә мөнәсәбәтне үстерү.

Балаларда уртак эшчәнлеккә әзер булучанлык тәрбияләү, уртак фикергә килү, яшьтәшләре белән конфликтларны мөстәкыйль рәвештә хәл итәргә өйрәтү.

Бала гаиләдә һәм берләшмәдә. «Мин» образын, үз гаиләсенеке һәм оешмадагы балалар һәм өлкәннәр бергәлегенеке булу хисе һәм аларга ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү; үзенең аерым җенескә каравын (гендер аерымлыгы), аерым гаиләнеке булуын аңлау формалаштыру.

Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү, мөстәкыйльлек, хезмәт тәрбиясе. Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү күнекмәләрен үстерү; мөстәкыйльлек, максатка юнәлгәнлек һәм үз гамәлләрен үзе җайга сала белү сәләте тәрбияләү.

Культура-гигиена күнекмәләрен тәрбияләү.

Хезмәтнең һәм иҗатның төрле төрләренә уңай фикердә булуны формалаштыру, хезмәткә уңай мөнәсәбәт, хезмәт итүгә теләк тәрбияләү.

Үз хезмәтенә, башка кешеләр хезмәтенә һәм аның нәтиҗәсенә хөрмәт белән карау тәрбияләү. Йөкләнгән бурычны (эшне ахырына җиткерә белү сәләте һәм теләге, аны җиренә җиткереп башкару омтылышы) үтәүгә җаваплы карарга өйрәтү.

Өлкәннәр хезмәте, аның җәмгыятьтәге һәм һәр кешенең тормышындагы урыны хакында беренчел күзаллаулар булдыру.

Куркынычсызлык нигезләрен формалаштыру. Көнкүрештә, социумда, табигатьтә куркынычсызлык тәртибе турында беренчел күзаллаулар формалаштыру. Куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәүгә аңлы мөнәсәбәт тәрбияләү.

Кешегә һәм әйләнә-тирә мохиткә куркыныч янау ихтималы булган хәлләргә карата сак мөнәсәбәт формалаштыру.

Кайбер типик хәвефле хәлләр һәм шул хәлләрдә үз-үзеңне тоту ысуллары турында күзаллаулар формалаштыру.

Юл хәрәкәте куркынычсызлыгы кагыйдәләре турында элементар күзаллаулар формалаштыру; бу кагыйдәләрне үтәүнең зарурлыгына карата аңлы мөнәсәбәт тәрбияләү.

Социальләштерү, аралашуны үстерү, әхлакый тәрбия

Балалар бакчасында, өйдә, урамда үз-үзеңне тәртипле тоту күнекмәләрен ныгыту. Нәрсәнең яхшы һәм нәрсәнең начар булуы турында элементар карашлар формалаштыруны дәвам итү.

Балаларны әхлакый тәрбияләү өчен шартлар тәэмин итү. Яшьтәшен кызгану, аны кочаклау, аңа ярдәм итү омтылышларын хуплау. Әйләнә- тирәдәгеләргә карата игътибарлы, кайгыртучан мөнәсәбәт формалаштыруга ярдәм итүче уен ситуацияләре булдыру. Балаларны тыныч, кычкырмыйча аралашырга өйрәтү.

Бер-береңә карата дустанә мөнәсәбәт, иптәшең белән бүлешә белү, яхшы һәм начар гамәлләрне дөрес бәяләү тәҗрибәсе формалаштыру.

Тату яшәргә, уенчыклардан һәм китаплардан бергә файдаланырга, бер-береңә ярдәм итәргә өйрәтү.

Балаларны әдәплелеккә гадәтләндерү (сәламләргә, саубуллашырга, ярдәм өчен рәхмәт белдерергә өйрәтү).

Бала гаиләдә һәм берләшмәдә

«Мин» образы. Эзлекле рәвештә «Мин» образын формалаштыру. Балаларга төрле, турыдан-туры аларга кагылышлы мәгълүматлар (син — малай, синең күзләрең соры, син уйнарга яратасың һ.б.), шул исәптән үткәннәре турындагы (йөри, сөйләшә белми идең; шешәдән ашадың) һәм алардагы үзгәрешләр (хәзер үзеңне өстәл янында дөрес тота, рәсем ясый, бии беләсең;«әдәпле» сүзләр беләсең) турындагы мәгълүматларны җиткерү.

Гаилә. Бала белән аның гаилә әгъзалары турында әңгәмә кору (исемнәре ничек, нәрсә эшлиләр, бала белән ничек уйныйлар һ.б.).

Балалар бакчасы. Балаларда балалар бакчасына карата уңай мөнәсәбәт формалаштыру. Аларның игътибарын төркем бүлмәсенең, чишенү бүлмәсенең матур бизәлешенә һәм уңайлы җиһазландырылуына юнәлтү (якты төстәге стеналар, матур пәрдәләр, уңайлы йорт җиһазлары, яңа уенчыклар, китаплар почмагында матур рәсемле китаплар җыйнак итеп тезеп куелган).

Балаларны уеннар һәм дәресләр уздырыла торган участокның җиһазландырылуы һәм бизәлеше белән таныштыру, аның матурлыгына, уңайлыкларына, корылмаларның якты төсмерләрдә төрле төсләргә буялуына басым ясау.

Балаларның игътибарын төрле үсемлекләргә, аларның төрле-төрле булуына һәм матурлыгына юнәлтү.

Балаларны төркем тормышына җәлеп итү, төркемдә чисталык һәм тәртип саклау омтылышы тәрбияләү, уенчыкларга, китапларга, шәхси әйберләргә һ.б. карата сакчыл мөнәсәбәт формалаштыру. Бергәлек, балалар бакчасы өчен һәр баланың мөһимлеге хисен формалаштыру.

Балалар бакчасының бүлмәләрендә һәм участогында иркен ориентлаша белү сәләтен камилләштерү.

Балалар бакчасы хезмәткәрләренә (музыка җитәкчесе, шәфкать туташы, мөдир, өлкән тәрбияче һ.б.), аларның хезмәтенә карата ихтирамлы мөнәсәбәт формалаштыру; аларның исемнәрен һәм әтиләренең исемнәрен исләренә төшереп тору.

Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү, мөстәкыйльлек, хезмәт тәрбиясе.

Культура-гигиена күнекмәләре. Культура-гигиена күнекмәләрен камилләштерү, ашау, юыну вакытында үз-үзеңне тотуның иң гади күнекмәләрен формалаштыру.

Балаларны үзләренең тышкы кыяфәтләрен карарга, сабыннан дөрес файдаланырга, кулларны, битне, колакларны пөхтә итеп юарга; юынганнан соң корытып сөртенергә, сөлгене урынына эләргә, тарактан һәм кулъяулыктан файдаланырга өйрәтү.

Табын артында үз-үзеңне тотуның элементар күнекмәләрен формалаштыру: аш һәм чәй кашыкларыннан, чәнечкедән, салфеткадан дөрес файдалану, ипине вакламау, ризыкны авызны ябып чәйнәү, авыз тулы булганда сөйләшмәү.

Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү. Балаларны мөстәкыйль рәвештә билгеле бер тәртиптә киенергә һәм чишенергә өйрәтү (киемне кию һәм салу, төймәләрне чишү һәм төймәләү, кием предметларын төреп, элеп кую һ.б.). Пөхтәлек саклау, киемдәге тәртипсезлекне күреп алу һәм өлкәннәрнең аз гына ярдәме белән аны тәртипкә китерә белү күнекмәләре тәрбияләү.

Иҗтимагый-файдалы хезмәт. Булдыра алганча хезмәттә катнашу теләге, зур булмаган кыенлыкларны җиңәргә өйрәтү тәрбияләү. Балаларда өлкәннәр кушканны мөстәкыйль рәвештә үтәү теләге уяту: дәрес уздыру өчен материаллар (кечкенә пумалалар, әвәләү өчен такталар һ.б.) әзерләү, уеннан соң уенчыкларны, төзелеш материалларын урыннарына кую.

Балалар бакчасы бүлмәсендә һәм участогында тәртип һәм чисталык саклауга өйрәтү.

Табигатьтәге хезмәт. Табигать почмагында һәм участокта үсемлекләрне һәм хайваннарны карау-тәрбияләүдә катнашу теләге тәрбияләү: өлкән кеше ярдәмендә кошлар ашату, бүлмәдәге һәм түтәлләрдәге үсемлекләргә су сибү, суган утырту, яшелчәләр җыю, сукмакларда кар көрәү, эскәмияләрне кардан чистарту.

Өлкәннәр хезмәтенә ихтирам. Өлкәннәр хезмәтенә карата уңай мөнәсәбәт формалаштыру. Балаларга аларга аңлаешлы һөнәрләр (тәрбияче, тәрбияче ярдәмчесе, музыка җитәкчесе, табиб, сатучы, пешекче, шофер, төзүче) турында сөйләү, хезмәт гамәлләре, хезмәт нәтиҗәләре турындагы күзаллауларны киңәйтү һәм баету.

Таныш һөнәр ияләренә карата ихтирам тәрбияләү. Өлкәннәргә ярдәм итү теләге уяту, аларның хезмәте нәтиҗәләренә карата сакчыл мөнәсәбәт тәрбияләү.

Куркынычсызлык нигезләрен формалаштыру.

Табигатьтә куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Терек һәм терек булмаган табигатьтәге иң гади үзара бәйләнешләр турында күзаллаулар формалаштыру. Табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыру (үсемлекләрне тиктомалдан өзмәү, агач ботакларын сындырмау, хайваннарга тимәү һ.б.).

Юлларда куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Әйләнә-тирәдә ориентлашу күнекмәләрен киңәйтү. Балаларны юл хәрәкәте кагыйдәләре белән таныштыру.

Юлның йөри торган өлешен, тротуарны аера белергә, светофорның яшел, сары һәм кызыл сигналларының мәгънәсен аңларга өйрәтү.

Юлларда куркынычсызлык турында беренчел күзаллаулар формалаштыру (юл аркылы өлкән кешенең кулына тотынып чыгу).

Машина йөртүченең эше белән таныштыру.

Үз тормыш эшчәнлегеңнең куркынычсызлыгы. Өйдәге куркыныч чыганаклар (кайнар плитә, үтүк һ.б.) белән таныштыру.

Бина эчендә имин хәрәкәт итү күнекмәләре формалаштыру (баскычтан саклык белән, култыксаларга тотынып төшү һәм менү; ишекләрне ишек тоткасыннан тотып ачу һәм ябу).

Вак предметлар белән уйнаганда кагыйдәләрне үти белүне формалаштыру (предметларны колакка, борынга тыкмау; аларны авызга капмау).

Ярдәм сорап өлкәннәргә мөрәҗәгать итә белүне ныгыту.

Ком, су, кар белән уйнаганда куркынычсызлык күнекмәләре формалаштыру.

Вариатив өлеш.ЭТБ.

Татар халык уеннары аша кешеләр белән аралашу әдәбенә өйрәтү; өлкәннәргә, иптәшләренә ягымлы мөнәсәбәттә, игътибарлы булу күнекмәләрен үстерү.

Балаларны урамда үз-үзләрен дөрес тоту кагыйдәләре белән таныштыру. Урамда үзләрен тыныч тотарга, чисталыкны сакларга өйрәтү. Светофор һәм җәяүлеләр юлы (зебра) турында күзаллауларын киңәйтү. Өйдә, бакчада, урамда булырга мөмкин куркыныч очраклар турында балаларга аңлату. Туган якның кайбер үсемлекләре, йорт һәм кыргый хайваннары турында күзаллау формалаштыру.

Халык авыз иҗатын кулланып, балаларда үз-үзләренә хезмәт күрсәтү күнекмәләрен үстерү, көчләреннән килерлек хезмәткә теләк уяту, башкарган эшләре өчен канәгатьлек хисе тәрбияләү. Хезмәт кешеләре, хезмәт турында күзаллауларын киңәйтү, баету.

2.1.2. «Танып белү үсеше » белем бирү өлкәсе

«Танып белү үсеше баланың мәнфәгатьләре, кызыксынучанлыгы һәм танып белү омтылышы үсешен; танып белү гамәлләре, аңы формалашуын; хыялы һәм иҗади активлыгы үсешен; үзе, башка кешеләр, әйләнә-тирәдәге объектлар, әйләнә-тирәдәге объектларның үзлекләре һәм үзара бәйләнешләре (форма, төс, үлчәм, материал), туган җир һәм Туган ил турындагы беренчел күзаллаулары формалашуын күз алдында тота».

Төп максатлар һәм бурычлар.

Элементар математик күзаллаулар формалаштыру. Элементар математик күзаллаулар, әйләнә-тирә объектларының төп сыйфатлары һәм бәйләнешләре: форма, төс, үлчәм, микъдар, сан, тирәлек һәм вакыт турындагы беренчел күзаллаулар формалаштыру.

Танып белү-тикшеренү эшчәнлеген үстерү. Балаларның танып белү омтылышын үстерү, тирәлектә ориентлашу тәҗрибәсен киңәйтү, сиземләү үсеше, кызыксынучанлык һәм танып белү нигезен үстерү; танып белү гамәлләрен, аңны формалаштыру; хыялны һәм иҗади активлыкны үстерү; әйләнә-тирә объектлары, әйләнә-тирә объектларының

үзлекләре һәм үзара бәйләнешләре (форма, төс, үлчәм, материал) турында беренчел күзаллаулар формалаштыру.

Аңга кабул итүне, игътибарны, хәтерне, күзәтүчәнлекне, әйләнә-тирә предметларының һәм күренешләренең үзенчәлекле, мөһим билгеләрен анализлау, чагыштыру, аерып күрсәтү, предметлар һәм күренешләр арасындагы иң гади бәйләнешләрне ачыклау, иң гади гомумиләштерүләр ясый белү сәләтен үстерү.

Предметлы тирәлек белән таныштыру. Предметлы тирәлек белән таныштыру (предметның аталышы, функциясе, кулланылышы, сыйфатлары); предметны кеше фикерләве һәм хезмәт нәтиҗәсе буларак кабул иттерү.

Социаль дөнья белән таныштыру. Әйләнә-тирә социаль мохите белән таныштыру, балаларның белем дәрәҗәсен киңәйтү. Туган җир һәм Туган ил турында беренчел күзаллаулар формалаштыру.

Табигать дөньясы белән таныштыру. Табигать һәм табигать күренешләре белән таныштыру. Табигать күренешләре арасындагы сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен ачыклый белү сәләтен үстерү. Кешенең табигатьнең бер өлеше булуын, аның табигатьне сакларга һәм якларга тиешлеген, табигатьтә бар нәрсәнең дә үзара бәйле булуын аңлату. Табигатьтә үз-үзеңне дөрес тоту күнекмәләре формалаштыру. Табигатькә карата мәхәббәт, аны саклау теләге тәрбияләү.

Элементар математик күзаллаулар формалаштыру.

Микъдар. Төркем предметларының гомуми билгесен күрә белүне үстерү (барлык туплар йомры, боларның барысы да кызыл, боларның барысы да зур һ.б.).

Бертөрле предметлар төркеме төзергә һәм алар арасыннан аерым предметларны аерып алырга; «күп», «бер», «берәрләп», «берәү дә юк» төшенчәләрен аерырга; тирәлектә бер һәм берничә бертөрле предметны табарга; «Ничә?» соравын аңларга; җавап биргәндә «күп», «бер», «берәү дә юк» сүзләрен кулланырга өйрәтү.

Элементларны (предметларны) капма-каршы кую нигезендә предметларның ике тигез (тигез булмаган) төркемен чагыштыру. Эзлекле рәвештә бер төркем предметларын икенче төркем предметлары өстенә һәм янына кую алымнары белән таныштыру; «Болар тигезме?», «Кайсы күбрәк (азрак)?» сорауларын аңларга; сорауларга «Мин һәр түгәрәккә гөмбә куйдым. Түгәрәкләр күбрәк, ә гөмбәләр азрак» яки «Түгәрәкләр гөмбәләр санынча» кебек җөмләләр кулланып җавап бирергә өйрәтү.

Зурлык. Контраст һәм бертөрле зурлыктагы предметларны чагыштыру; предметларны чагыштырганда өстенә һәм янына кую алымнарын кулланып, бирелгән зурлык билгесе (озынлык, киңлек, биеклек) буенча бер предметны икенчесенә карата үлчәү, чагыштыру.

Форма. Балаларны геометрик фигуралар: түгәрәк, квадрат, өчпочмак белән таныштыру. Күрү һәм капшау нәтиҗәсендә әлеге фигураларның формасын тикшерергә өйрәтү.

Тирәлектә ориентлашу. Үз гәүдәсенең төрле өлешләре урнашуда ориентлашу һәм әгъзаларының үзенә карата юнәлешләрен аера белүне үстерү: өстә — аста, алда — артта, уңда — сулда. Уң һәм сул кулларны аера белү.

Вакыт буенча ориентлашу. Тәүлекнең контраст өлешләрендә ориентлашырга өйрәтү: көн — төн, иртә — кич.

Танып белү-тикшеренү эшчәнлеген үстерү.

Танып белү-тикшеренү эшчәнлеге. Балаларны махсус эшләнгән эталоннар системасы, аңга кабул итү гамәлләре ярдәмендә әйләнә-тирә дөньяның төрле объектларын тикшерүнең гомумиләштерелгән ысулларына өйрәтү. Тикшеренү гамәлләрен файдалануны стимуллаштыру.

Балаларны өлкәннәр белән бергә башкарылучы, өйрәнелүче объектның элек яшерен булган үзлекләре ачыла торган, эксперименталь характердагы практик танып белү гамәлләренә тарту.

Сиземләү үсеше. Балаларның сиземләү тәҗрибәсен баету, бу тәҗрибәне сөйләмдә беркетү сәләтен үстерү. Аңга кабул итүне камилләштерү (барлык сизү-тою органнарын актив рәвештә эшкә җигеп). Образлы күзаллауларны үстерү (предметларны сыйфатлаганда эпитетлар һәм чагыштырулар кулланып).

Балаларны предметларның төсе, формасы, зурлыгы, тоемланучы үзлекләре (җылы, салкын, каты, йомшак, йомшак йонлы һ.б.) белән таныштыру өчен шартлар тудыру; төрле музыка кораллары, туган телдәге сөйләм яңгырашын кабул итү сәләтен үстерү.

Төс, форма, зурлыкны предметларның үзләренә бер төрле үзлекләре буларак аерып ала белү сәләтен ныгыту; охшаш предметларны тоемланучы берничә билге: зурлык, форма, төс буенча төркемләштерү.

Балаларга формалар аталышын әйтеп бирү (түгәрәк, өч почмаклы, туры почмаклы һәм квадрат).

Дидактик уеннар. Предметларны төсләре һәм зурлыклары буенча сайлап алу (зур, уртача һәм кечкенә; 2–3 төс); билгеле бер эзлеклелектә 2–3 төсне чиратлаштырып, зурлыклары буенча кечерәя барган боҗралардан кечкенә пирамида җыю; 4–6 өлештән рәсем җыю.

Бергәләп уздырылучы дидактик уеннарда балаларны акрынлап катлаулана барган кагыйдәләрне үтәргә өйрәтү.

Предметлы тирәлек белән таныштыру.

Балаларны якын тирәлек предметлары (уенчыклар, йорт кирәк-яраклары, транспорт төрләре), аларның функцияләре һәм кулланылышлары белән таныштыруны дәвам итү.

Йорт кирәк-яракларының кайбер үзенчәлекләрен (өлешләр, зурлыклар, форма, төс) аерып алу, төзелеш һәм функция арасындагы бәйләнешләрне ачыклау теләге уяту. Ниндидер өлешнең булмавының предметны, аны файдалану мөмкинлеген бозуын аңлау.

Балаларның материал (агач, кәгазь, тукыма, балчык) үзлекләре (ныклык, катылык, йомшаклык) турындагы күзаллауларын киңәйтү. Иң гади тәҗрибәләрне кертеп (бата — батмый, ертыла — ертылмый), предметларны тикшерү ысулларына ия булуга булышлык итү. Яхшы таныш предметларны төркемләштерергә (чәй, өстәл (ашханә), кухня савыт-сабасы) һәм классифи- кацияләргә (савыт-саба — өс киеме) тәкъдим итү.

Балаларга бер төрле предметларның кеше кулы белән эшләнүе (савыт-саба, йорт җиһазы һ.б.), башкаларының табигать тарафыннан булдырылуы (таш, күркәләр) турында сөйләү. Кешенең үзенең һәм башкаларның тормышы өчен кирәкле предметлар (йорт җиһазы, өс киеме, аяк киеме, савыт-саба, уенчыклар һ.б.) ясавын, эшләвен аңлауны формалаштыру.

Социаль дөнья белән таныштыру.

Мини-спектакльләр һәм тамашалар, шулай ук балалар әдәбияты әсәрләрен сәхнәләштереп уйналган уеннар аша театр белән таныштыру.

Якын тирәлек (шәһәр / поселок инфраструктурасының төп объектлары): йорт, кибет, поликлиника, парикмахерская белән таныштыру.

Балаларга аларга аңлаешлы һөнәрләр (тәрбияче, тәрбияче ярдәмчесе, музыка җитәкчесе, табиб, сатучы, пешекче, шофер, төзүче) турында сөйләү, хезмәт гамәлләре, хезмәт нәтиҗәләре турындагы күзаллауларны киңәйтү һәм баету. Балаларның игътибарын кешенең аңа хезмәттә ярдәм итә торган шәхси (яхшылык теләүче, игътибарлы) һәм эшлекле (хезмәт сөючән, җыйнак) сыйфатларына юнәлтү.

Туган җиргә карата кызыксыну һәм аның турында беренчел күзаллаулар формалаштыру: үзләре яшәгән шәһәрнең (поселокның) исемен балаларның исләренә төшерү; ял көннәрендә кайда булулары (паркта, скверда, балалар шәһәрчегендә) турында сөйләү теләге тудыру һ.б.

Табигать дөньясы белән таныштыру.

Балаларның үсемлекләр һәм хайваннар турындагы күзаллауларын киңәйтү. Балаларны йорт хайваннары һәм аларның балалары, үз-үзен тотышларының һәм туклануларының үзенчәлекләре белән танышуны дәвам итү.

Балаларны аквариум балыклары һәм декоратив кошлар (дулкынлы попугайлар, кенәриләр һ.б.) белән таныштыру.

Кыргый хайваннар (аю, төлке, тиен, керпе һ.б.), җир-су хайваннары (бака мисалында) турындагы күзаллауларны киңәйтү.

Участокта очрый торган кошларны (ала карга, күгәрчен, песнәк, чыпчык, кызылтүш һ.б.) күзәтергә, аларны кышын ашатырга өйрәтү.

Балаларның бөҗәкләр (күбәләк, май коңгызы, камка, энә карагы һ.б.) турындагы күзаллауларын киңәйтү.

Тышкы күренешләре буенча яшелчәләрне (кыяр, помидор, кишер, шалкан һ.б.), җимешләрне (алма, груша, персик һ.б.), җиләкләрне (кура җиләге, карлыган һ.б.) аерырга һәм атап әйтергә өйрәтү.

Әлеге җирлектәге үсемлекләр — агачлар, чәчәк атучы үләнчел үсемлекләр (тузганак, үги ана яфрагы һ.б.) турында элементар күзаллаулар булдыру.

Бүлмә гөлләренең (фикус, яран һ.б.) ничек үсүен күрсәтү. Үсемлекләр үссен өчен җир, су һәм һава кирәклеге турында күзаллаулар булдыру.

Бер-бер артлы килүче ел фасылларының характерлы үзенчәлекләре, өлкәннәрнең һәм балаларның тормышында һәм эшчәнлегендә бу үзенчәлекләргә бәйле үзгәрешләр белән таныштыру.

Суның (ага, түгелә, җылына, суына), комның (коры — коела, юеш — ябыша), карның (салкын, ак, җылыда эри) үзлекләре турында күзаллаулар булдыру.

Алынган тәэсирләрне сөйләмдә һәм эшчәнлекнең нәтиҗәле төрләрендә чагылдырырга өйрәтү.

Табигатьтәге иң гади үзара бәйләнешләрне аңлый белү сәләте формалаштыру (үсемлек үссен өчен аңа су сибәргә кирәк һ.б.).

Табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыру (кирәкмәскә үсемлекләрне өзмәү, агачларның ботакларын сындырмау, хайваннарга тимәү һ.б.).

Сезонлы күзәтүләр

Көз. Табигатьтәге үзгәрешләрне күрергә өйрәтү: салкынрак була башлады, яңгырлар ява, кешеләр җылы киемнәрен кияләр, яфраклар төсләрен үзгәртә һәм коела башлыйлар, кошлар җылы якларга очып китәләр.

Көз көне яшелчәләр һәм җиләк-җимешләр уңышын җыю турындагы күзаллауларны киңәйтү. Иң күп таралган яшелчәләрне һәм җиләк-җимешне тышкы күренешләре, төмнәре, формалары буенча аерырга һәм атап әйтергә өйрәтү.

Кыш. Кышкы табигатьнең характерлы үзенчәлекләре турындагы күзаллауларны киңәйтү (салкын, кар ява; кешеләр кышкы киемнәрен кияләр).

Участокка очып килүче кошларны күзәтүне оештыру, аларны ашату. Кышкы табигатьнең матурлыгын күрергә өйрәтү: агачлар карлы киемдә, мамыктай йомшак кар, үтә күренмәле боз кисәкләре һ.б.; таудан чана шуудa, кардан әйберләр эвәләүдә, кар корылмаларны бизәүдә катнашу.

Яз. Язгы табигатьнең характерлы үзенчәлекләре белән таныштыруны дәвам итү: кояш яктырак яктырта, кар эри башлый, көпшәкләнә, үлән үсте, агачлар яфрак ярды, күбәләкләр һәм май коңгызлары күренә.

Балаларның табигатьтәге иң гади бәйләнешләр турындагы күзаллауларын киңәйтү: кояш җылыта башлады — җылыта төште — үлән пәйда булды, кошлар сайрый башлады, кешеләр җылы киемнәрен җиңелчә киемнәргә алыштырдылар.

Чәчәкле үсемлекләрнең һәм яшелчәләрнең эре орлыкларын ничек итеп түтәлләргә утыртуларын күрсәтү.

Җәй. Табигатьтәге җәйге үзгәрешләр турындагы күзаллауларны киңәйтү: эссе, якты кояш, үсемлекләр чәчәк ата, кешеләр су коена, күбәләкләр оча, ояларда кошчыклар пәйда була.

Җимеш бакчасы һәм яшелчә бакчасы үсемлекләре турында элементар белемнәр бирү. Җәй көне күп кенә җимешләрнең, яшелчәләрнең һәм җиләкләрнең өлгерүе турындагы белемнәрне ныгыту.

Вариатив өлеш. ЭТБ.

Милли кием үрнәкләрен кулланып, төсләрне танып белүне үстерү.
Туган шәһәребез – Яр Чаллы турында белемнәрен киңәйтү, туган якның табигать күренешләренә карата кызыксыну тәрбияләү.

2.1.3.«Сөйләм үсеше » белем бирү өлкәсе.

«Сөйләм үсеше аралашу һәм мәдәният чарасы буларак сөйләмгә ия булуны; актив сүзлекне баетуны; бәйләнешле, грамматик яктан дөрес диалогик һәм монологик сөйләмне; сөйләм иҗаты үсешен; сөйләмнең аваз һәм интонация культурасы, фонематик ишетү сәләте үсешен; китап культурасы, балалар әдәбияты белән танышуны, балалар

әдәбиятының төрле жанрлары текстларын ишетеп аңлауны; укырга-язарга өйрәтүнең алшарты буларак авазлы аналитик-синтетик активлык формалашуны үз эченә ала».

Төп максатлар һәм бурычлар

Сөйләм үстерү. Өлкәннәр һәм балалар белән ирекле аралашуны үстерү, тирә-юньдәгеләр белән үзара тәэсир итешүнең конструктив ысулларына һәм чараларына ия булу.

Балаларда сөйләм теленең барлык компонентларын: сөйләмнең грамматик төзелешен, бәйләнешле сөйләмне — аның диалогик һәм монологик формаларын үстерү; сүзлек запасы формалаштыру, сөйләмнең аваз культурасын тәрбияләү.

Тәрбияләнүчеләрнең гамәли рәвештә сөйләм нормаларына ия булуы.

Матур әдәбият. Укуга карата кызыксыну һәм мәхәббәт тәрбияләү; әдәби сөйләмне үстерү.

Матур әдәбият әсәрләрен тыңлау теләге һәм тыңлый белү, вакыйгалар барышын күзәтә белү сәләте тәрбияләү.

Сөйләм үстерү.

Үсешкә булышлык итүче сөйләм мохите. Кушканны үтәү аша (сора, ачыкла, ярдәмеңне тәкъдим ит, рәхмәт әйт һ.б.) балаларга үзләренә таныш өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән аралашырга булышуны дәвам итү.

Балаларга төркем бүлмәсенә кергән өлкән кешегә мөрәҗәгать итү үрнәкләрен әйтеп күрсәтү («Рәхим итеп узыгыз» дип әйтегез», «Карыйсыгыз киләме...» дип тәкъдим итегез», «Безнең рәсемнәребез ошадымы?» дип сорагыз»).

Көнкүрештә, мөстәкыйль уеннарда балаларга сөйләм аша бер-берсе белән бергәләп эш итәргә, элемтәләр урнаштырырга булышу («Мөниргә шакмакларны зур машинага төяп күчерергә киңәш ит», «Сашага капканы киңрәк ясарга тәкъдим ит», «Сугышу оят! Син зур бит инде» дип әйт»).

Инициативалы сөйләм үстерү, якын-тирәлектәге предметлар турындагы күзаллауларны баету һәм ачыклау максатында балаларга мөстәкыйль рәвештә карау өчен рәсемнәр, китаплар, предмет җыелмалары тәкъдим итү.

Балаларны тәрбияченең тормышта булган кызыклы хәлләр турындагы хикәяләрен тыңларга өйрәтүне дәвам итү.

Сүзлек формалаштыру. Якын-тирәлек турындагы күзаллауларны баету нигезендә балаларның сүз запасын киңәйтүне һәм активлаштыруны дәвам итү. Өс киемнәре, аяк киемнәре, баш киемнәре, савыт-саба, йорт җиһазлары предметларының, транспорт төрләренең аталышларын һәм кулланылышын ачыклау.

Балаларны предметларның мөһим детальләрен һәм өлешләрен (күлмәктә җиңнәр, яка, кесәләр, төймәләр), сыйфатларын (төс һәм аның төсмерләре, форма, зурлык), өслекнең үзенчәлекләрен (шома, йомшак, йонлы, кытыршы), кайбер материалларны һәм аларның үзлекләрен (кәгазь җиңел ертыла һәм җеби, пыяла предметлар ватыла, резина уенчыклар кысканнан соң элеккеге формага кайталар), урынны (тәрәзә артында, югарыда, еракта, шкаф астында) аера һәм әйтә белергә өйрәтү. Балаларның игътибарын охшаш максатларда файдаланылучы предметларга юнәлтү (тәлинкә — зур тәлинкә, урындык — утыргыч — эскәмия, тун — пальто — кайры тун). Гомумиләштерүче сүзләрне аңларга өйрәтү (өс киемнәре, савыт-саба, йорт җиһазы, яшелчәләр, җимешләр, кошлар һ.б.); тәүлек

өлешләрен атау (иртә, көндез, кич, төн); йорт хайваннарын һәм аларның балаларын, яшелчәләрне һәм җимешләрне атау.

Сөйләмнең аваз культурасы. Балаларны сүзләрдәге сузык (а, ә, у, ү, и, о, ө, э) һәм кайбер тартык авазларны (п-б-т-д-к-г; ф-в; т-с-з-ц) ачык итеп әйтергә өйрәтүне дәвам итү.

Сөйләм-хәрәкәт аппаратының моторикасын, ишетеп кабул итүне, сөйләмне ишетүне һәм сөйләм сулышын үстерү, авазлар артикуляциясен ачыклау һәм ныгыту. Сөйләмнең дөрес темпын, интонация тәэсирен булдыру. Сүзләрне һәм кыска гыйбарәләрне ачык итеп әйтергә, табигый интонация белән тыныч сөйләргә өйрәтү.

Сөйләмнең грамматик төзелеше. Балаларны сыйфатларны исемнәр белән, сан, килеш буенча яраштырырга өйрәтүне дәвам итү; исемнәрне бәйлекләр (эченә, эчендә, өстенә, өстендә, астында, артында, янында) белән куллану. Балаларга сөйләмдә хайваннарны һәм аларның балаларын белдерүче исемнәрне берлек һәм күплек сан формаларында (үрдәк — үрдәк бәбкәсе — үрдәк бәбкәләре); исемнәрнең күплек сан формасын иялек килешендә (тасмаларның, матрешкаларның, китапларның, грушаларның, сливаларның) кулланырга булышу. Балаларның сүзләр иҗат итүенә грамматика белән актив эш итү этабы буларак карау, балаларга сүзнең дөрес формасын әйтеп бирү.

Җыйнак гади җөмләләргә (ия белән хәбәрдән генә торалар) аергычлар, тәмамлыклар, хәлләр кертү юлы белән җыйнак җөмләләрне җәенке җөмләләргә әверелдерергә ярдәм итү; тиңдәш кисәкләре булган җөмләләр төзү («Без зоопаркка барырбыз, анда фил, зебра һәм юлбарыс күрербез»).

Бәйләнешле сөйләм. Сөйләмнең диалогик төрен үстерү.

Балаларны предметлар, картиналар, иллюстрацияләр караганда; тере объектларны күзәткәндә; спектакльләр, мультфильмнар караганнан соң сөйләшүгә җәлеп итү.

Педагог белән диалог алып бару сәләтенә: бирелгән сорауны тыңларга һәм аңларга, аңа аңлаешлы итеп җавап бирергә, сөйләшүче өлкән кешене бүлдермичә нормаль темпта сөйләргә өйрәтү.

«Рәхмәт», «исәнмесез», «сау булыгыз», «хәерле төн» дип әйтү кирәклеге турында балаларның исләренә төшереп тору (гаиләдә, төркемдә).

Бер-берсе белән дустанә аралашырга булышу.

Үз тәэсирләреңне тәрбиячеләр һәм эти-әниләр белән бүлешү ихтыяҗы формалаштыру.

Матур әдәбиятка тарту.

Кечкенәләрнең беренче төркеме өчен программа тарафыннан тәкъдим ителгән таныш, балаларның яраткан әсәрләрен уку.

Яңа әкиятләр, хикәяләр, шигырьләр тыңлый, вакыйга үсешен күзәтә, әсәр геройларының кичерешләрен уртаклаша белү сәләте тәрбияләү. Балаларга персонажларның гамәлләрен һәм бу гамәлләрнең нәтиҗәләрен аңлату. Балаларга сүзләрне һәм әйтү өчен катлаулы булмаган гыйбарәләрне әйтеп бетерү мөмкинлеге биреп, укылган әсәрдән иң кызыклы, тәэсирле өзекләрне кабатлау.

Тәрбияче ярдәмендә халык әкиятләреннән кечерәк өзекләрне сәхнәләштерергә һәм уйнап күрсәтергә өйрәтү.

Балаларны яттан мәзәкләр һәм кечерәк шигырьләр сөйләргә өйрәтү. Китапларга карата кызыксынучанлык формалашуга булышуны дәвам итү.

Балалар белән даими рәвештә иллюстрацияләр карау.

Вариатив өлеш. ЭТБ.

Сөйләм телен үстерү, сүзлек запасын арттыру, активлаштыру, авазларны ачык итеп әйтергә өйрәтү, кара-каршы иркен итеп сөйләшергә өйрәтү эшен дәвам итү.

Әкиятләр, кечкенә хикәяләр, шигырьләр тыңларга, аларның эчтәлеген аңлый белергә өйрәтү. Татар халык авыз иҗатының гүзәл үрнәкләре – юаткычлар, эндәшләр, такмак, бармак уеннары белән таныштыру эшен дәвам итү.

2.1.4.«Сәнгати-эстетик үсеш » белем бирү өлкәсе.

«Сәнгати-эстетик үсеш сәнгать (сүз-тел сәнгате, музыкаль, сынлы сәнгать) әсәрләрен, табигать дөньясын кыйммәт-мәгънә ягыннан кабул итү һәм аңлау алшартлары үсешен; әйләнә-тирә дөньяга карата эстетик мөнәсәбәт барлыкка килүне; сәнгать төрләре турында элементар күзаллаулар формалашуны; музыканы, матур әдәбиятны, фольклорны аңга кабул итүне; әдәби әсәрләр персонажларының кичерешләрен уртаклашуны стимуллаштыруны; балаларның мөстәкыйль иҗади (сурәтләү, конструкцияләү-модельләү, музыкаль һ.б.) эшчәнлеген гамәлгә ашыруны күздә тота».

Төп максатлар Һәм бурычлар

Әйләнә-тирә чынбарлыкның эстетик ягына карата кызыксынучанлык, әйләнә-тирә дөнья предметларына һәм күренешләренә, сәнгать әсәрләренә карата эстетик мөнәсәбәт формалаштыру; нәфис-иҗади эшчәнлеккә карата кызыксынучанлык тәрбияләү.

Балаларның эстетик хисләрен, сәнгати кабул итүен, образлы күзаллауларын, хыялларын, иҗади сәләтләрен үстерү.

Балалар иҗатын, мөстәкыйль иҗади (сурәтләү, конструкцияләү-модельләү, музыкаль һ.б.) эшчәнлеккә карата кызыксынуны үстерү; балаларның үз-үзләрен күрсәтү ихтыяҗын канәгатьләндерү.

Сәнгатькә тарту. Әдәби һәм музыкаль әсәрләрне, әйләнә-тирә дөньяның, сәнгать әсәренең матурлыгын эмоциональ бәяләүне үстерү.

Илебез һәм чит илләр сәнгатенең иң яхшы үрнәкләре белән таныштыру аша балаларны халык сәнгатенә һәм профессиональ сәнгатькә (сүз-тел, музыкаль, сынлы сәнгать, театр сәнгатенә, архитектурага) тарту; сәнгать әсәрләренең эчтәлеген аңлый белү сәләте тәрбияләү.

Сәнгатьнең төрләре һәм жанрлары, сәнгатьнең төрле төрләрендәге тәэсир итү чаралары турында элементар күзаллаулар формалаштыру.

Сурәтләү эшчәнлеге. Сурәтләү эшчәнлегенең төрле төрләренә карата кызыксынуны үстерү; рәсем ясау, әвәләү, аппликация, гамәли иҗат күнекмәләрен камилләштерү.

Сынлы сәнгать әсәрләре белән танышканда эмоциональ тоемлый белү сыйфатын тәрбияләү.

Коллектив эшләр башкарганда яшьтәшләре белән бергәләп эшләү теләге һәм эшли белү сыйфаты тәрбияләү.

Конструкцияләү-модельләү эшчәнлеге. Конструкцияләүгә тарту; конструкцияләү эшчәнлегенә карата кызыксынуны үстерү, конструкторларның төрле төрләре белән таныштыру.

Коллектив эшләү, үз эшләнмәләреңне гомуми ният кысаларында берләштерү, эшнең кайсы өлешен кем башкарачагы турында сүз куеша белү сыйфаты тәрбияләү.

Музыкаль эшчәнлек. Музыкаль сәнгатькә тарту; музыка сәнгатен кыйммәт-мәгънә ягыннан кабул итү һәм аңлау алшартларын үстерү; музыкаль культура нигезләрен формалаштыру, элементар музыкаль төшенчәләр, жанрлар белән таныштыру; музыка әсәрләре белән танышканда эмоциональ тоемлый белү сыйфатын тәрбияләү.

Музыкаль эшчәнлек өчен зарур сыйфатлар: шигъри һәм музыкаль тоем, ритм хисен, музыкаль хәтерне үстерү; җыр зәвыгы, музыкаль зәвык формалаштыру.

Музыкаль-сәнгати эшчәнлеккә карата кызыксыну тәрбияләү, эшчәнлекнең бу төрендәге күнекмәләрне камилләштерү.

Балалар музыкаль-нәфис иҗатын үстерү, балаларның мөстәкыйль иҗади эшчәнлеген гамәлгә ашыру; үз-үзләрен күрсәтү ихтыяҗын канәгатьләндерү

Сәнгатькә тарту.

Балаларның эстетик хисләрен, сәнгати кабул итүен үстерү, әдәби һәм музыкаль әсәрләргә, әйләнә-тирә дөньяның матурлыгына, халык сәнгате һәм профессиональ сәнгать әсәрләренә (китап иллюстрацияләре, халык кәсепчелеге эшләнмәләре, көнкүреш предметлары, өс киеме) карата уңай эмоциональ тоемлау барлыкка килүгә булышлык итү.

Балаларда сәнгать әсәрләренә тартылу уяту. Сәнгатьнең төрле төрләрендәге элементар тәэсир итү чаралары (төс, аваз, форма, хәрәкәт, ишарәләр) белән таныштыру, сәнгати образ аша сәнгать төрләрен аера белүгә китерү.

Балаларны курчак театрына, балалар эшләре күргәзмәсенә барырга әзерләү һ.б.

Сурәтләү эшчәнлеге.

Эстетик кабул итүне үстерү; балаларның игътибарын тирәлектәге предметлар (уенчыклар), табигать объектлары (үсемлекләр, хайваннар) матурлыгына юнәлтү, шатлык хисе уяту.

Сурәтләү эшчәнлеге дәресләренә карата кызыксыну формалаштыру. Рәсем ясауда, әвәләп ясауда, аппликациядә, образ тәэсирлелеген чагылдырып, гади предметларны һәм күренешләрне сурәтләргә өйрәтү.

Предметны тикшерү процессына ике кулның да предмет өслегендәге хәрәкәтләрен кушу, предметны куллар белән тотуны кертү.

Табигать матурлыгын, сәнгать әсәрләрен (китап иллюстрацияләре, халык кәсепчелеге эшләнмәләре, көнкүреш предметлары, өс киеме) күзәтүдән уңай хисләр алырга өйрәтү.

Рәсемнәрдә, әвәләп ясауда аппликациядә индивидуаль һәм коллектив композицияләр тудырырга өйрәтү.

Рәсем ясау. Балаларга рәсемнәрендә әйләнә-тирәдәге предметларның һәм табигатьнең матурлыгын чагылдырырга тәкъдим итү (ак болытлар йөзгән зәңгәр күк йөзе, җилдә бөтерелеп җиргә коелучы төрле төстәге яфраклар; кар бөртекләре һ.б.).

Карандашны, пумаланы мускулларны киермичә һәм бармакларны нығытып кысмыйча, дөрес тотарга өйрәтүне дәвам итү; кулның карандаш һәм пумала тотып иркен хәрәкәтләнүенә ирешү. Пумалага буяу алырга өйрәтү: аны пөхтә генә итеп кылы белән банкадагы буяуга тутырып ману, банка авызына җиңелчә генә кагылып, артык буяудан арыну, башка төстәге буяуга манганчы пумаланы яхшылап юу. Юылган пумаланы йомшак чүпрәк яки кәгазь салфетка белән корытырга өйрәтү.

Төсләрнең аталышын (кызыл, зәңгәр, яшел, сары, ак, кара) белүне ныгыту, төсмерләр (алсу, күксел, соры) белән таныштыру. Балаларның игътибарын сурәтләнүче предметка туры килгән төсне сайлауга юнәлтү.

Балаларны декоратив эшчәнлеккә тарту: тәрбияче кисеп биргән уенчыкларның (кошчык, кәҗә бәтие, ат һ.б.), һәм предметларның (тәлинкә, бияләйләр) силуэтларын Дымково бизәкләре белән бизәргә өйрәтү.

Сызыкларны, штрихларны, тапларны, буяуны ритмик рәвештә төшерергә өйрәтү (агачлардан яфраклар коела, яңгыр ява, «кар бөтерелә, бөтен урам ап-ак», «яңгыр, яңгыр, там, там, там...»).

Гади предметларны, туры сызыкларны (озын, кыска) төрле юнәлешләрдә сурәтләргә, аларны буярга (буйлар, тасмалар, юллар, койма, шакмаклы яулык һ.б.) өйрәтү. Балаларны төрле формадагы (түгәрәк, турыпочмаклык рәвешендәге) предметларны һәм төрле формалар һәм сызыклар катнашыннан торган предметларны (аумас курчак, кар бабай, чеби, арба, вагон һ.б.) сурәтләүгә җәлеп итү.

Бер предмет сурәтен кабатлап (безнең участоктагы чыршылар, аумас курчаклар саф һавада йөриләр) яки төрле предметларны, бөҗәкләрне һ.б. ны сурәтләп (үләндә коңгызлар һәм суалчаннар шуыша; колобок юлдан тәгәрәп бара һ.б.), катлаулы булмаган сюжетлы композицияләр төзи белү сәләте формалаштыру. Сурәтләрне битне тутырып урнаштырырга өйрәтү.

Әвәләп ясау. Әвәләп ясауга карата кызыксыну формалаштыру. Балаларның балчык, пластилин, пластик масса һәм әвәләп ясау ысуллары турындагы күзаллауларын ныгыту. Балчык кисәкләрен туры һәм әйләнүле хәрәкәт белән әвәләргә, әвәләүдән барлыкка килгән таякчык очларын тоташтырырга, шарны учлар белән янчергә өйрәтү. Балаларда очланган башлы таяк кулланып әвәләп ясалган предметларны бизәү теләге тудыру; бер-берсенә кысып беркетеп, 2–3 өлештән торган предметлар ясарга өйрәтү.

Балчыкны пөхтә куллану, балчык кисәкләрен һәм әвәләп ясалган предметларны такта кисәгенә кую тәртибен ныгыту.

Балаларны берничә өлештән торган предметларны (аумас курчак, чеби, пирамида һ.б.) әвәләп ясарга өйрәтү. Әвәләп ясалган фигураларны коллектив композициягә берләштерергә тәкъдим итү (аумас курчаклар әйлән-бәйлән әйләнәләр, алмалар тәлинкәдә ята һ.б.).

Аппликация. Балаларны аппликация сәнгатенә тарту, эшчәнлекнең бу төренә карата кызыксыну формалаштыру. Башта, сурәт (бала тарафыннан уйланыла яки тәрбияче тарафыннан тәкъдим ителә) хасил итеп, кәгазь битенә (билгеле бер тәртиптә) төрле

формадагы, зурлыктагы, төстәге әзер детальләрне куеп чыгарга, аннары аларны ябыштырырга өйрәтү.

Җилемне пөхтә кулланырга өйрәтү, аны кечкенә пумала белән юка гына итеп ябыштырылачак фигураның арткы ягына сылау (махсус әзерләнгән клеенка өстендә); җилем сыланган ягы белән кәгазь битенә кую һәм ныгытып салфетка белән кысып тору.

Пөхтә эшләү күнекмәләре формалаштыру. Балаларның ясалган сурәткә карап шатлануына ирешү.

Төрле формадагы (квадрат, розетка һ.б.) кәгазь аппликациядә, геометрик формаларны һәм табигый материалларны формалары һәм төсләре буенча кабатлап һәм чиратлаштырып, предметлы һәм декоратив композицияләр төзергә өйрәтү. Предметларның формаларын һәм төсләрен белүне ныгыту. Ритм хисе үстерү.

Конструкцияләү-модельләү эшчәнлеге.

Балаларны төзелгән корылмаларны иң гади анализлауга этәрү. Конструкцияләү күнекмәләрен камилләштерү, төп төзелеш детальләрен (шакмаклар, кечкенә кирпечләр, пластиналар, цилиндрлар, өч кырлы призмалар) аерырга, исемләп атарга һәм кулланырга, элегрәк белгәннәрне (өскә кую, янга бастырып кую, янга кую) файдаланып, яңа корылмалар төзергә, корылмаларда төрле төстәге детальләрне файдаланырга өйрәтү. Төзелеш нәтиҗәләренә карата шатлык хисе тудыру.

Кечкенә кирпечләрне, пластиналарны вертикаль хәлдә (рәткә тезеп, әйләнә буенча, дүртпочмаклык периметры буенча), бер-берсенә терәп, билгеле бер ара калдырып (койма, капка) куярга, урнаштырырга өйрәтү. Башка детальләр өстәп (капка баганалары өстенә — өч кырлы призмалар, баганалар янәшәсенә шакмаклар кую һ.б.), балаларда конструкция вариантларын иҗат итү теләге тудыру. Корылмаларны ике ысул — бертөрле детальләрне икен- челәре белән алыштыру яки аларны биеклеккә, озынлыкка өстәп төзү юлы белән үзгәртергә (тәбәнәк һәм биек манара, кыска һәм озын поезд) өйрәтү. Баланың үзе уйлаганча корылмалар төзү теләген үстерү. Балаларны корылмалар төзеп уйнарга, аларны сюжет буенча берләштерергә өйрәтү: юл һәм йортлар — урам; өстәл, урындык, диван — курчаклар өчен йорт җиһазлары. Балаларны уйнаганнан соң детальләрне пөхтә-җыйнак итеп тартмаларга салып куярга өйрәтү.

Музыкаль эшчәнлек.

Балаларда музыканы эмоциональ кабул итү тәрбияләү.

Өч музыкаль жанр — җыр, бию, марш белән таныштыру. Музыкаль хәтерне үстерүгә булышлык итү. Таныш җырларны, пьесаларны танып алу сәләте, музыканың характерын (күңелле, дәртле, тыныч) тоемлау, аңа эмоциональ мөнәсәбәт белдерү формалаштыру.

Тыңлау. Музыкаль әсәрне ахырынача тыңлап бетерергә, музыка характерын аңларга, әсәрдә ничә өлеш булуын белергә һәм ачыкларга өйрәтү.

Октава — септима чикләре эчендә авазларны югарылык буенча аеру, көй яңгырашындагы үзгәрешләрне (көчле, акрын) тою сәләтен үстерү.

Төрле музыкаль уенчыклар, балалар музыка уен кораллары (музыкаль чүкеч, шарманка, шалтыравык, барабан, шөлдерле барабан, металлофон һ.б.) яңгырашын аеру сәләтен камилләштерү.

Җырлау. Җырлау күнекмәләрен үстерүгә: ре (ми) — ля (си) диапазонында булышлык итү, көчәнмичә, башкаларның барысы белән бер темпта җырлау, сүзләрне чиста һәм ачык итеп әйтү, җыр характерын (күңелле, озын, йомшак, аһәңле) чагылдыруга булышлык итү.

Җыр иҗаты. «Әлли-бәлли» иҗекле бишек җырларының, «лә-лә» иҗекле күңелле җыр көйләренең ахырын җырлап бетерергә өйрәтү. Үрнәк буенча күңелле һәм моңлы җырлар иҗат итү күнекмәләрен формалаштыру.

Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр. Музыканың ике өлешле формасына һәм аның яңгырау көченә (көчле, акрын) тәңгәл рәвештә хәрәкәт итәргә; музыка яңгырый башлауны һәм аның тәмамлануын тоюны белдерергә өйрәнү.

Төп хәрәкәтләр (йөрү һәм йөгерү) күнекмәләрен камилләштерү. Башкалар белән бергә һәм ялгыз гына атлап йөрергә, музыка астында җиңел, салмак һәм тиз темпта йөгерергә өйрәтү.

Бию хәрәкәтләрен башкару сыйфатын яхшырту: чиратлаштырып, ике аяк һәм бер аяк белән тыпырдау.

Парлап бөтерелү, туры галоп башкару, музыкаль әсәрнең темпына һәм ритмына карап, предметлар, уенчыклар белән һәм алардан башка музыка астында хәрәкәтләнә белү күнекмәләрен үстерү.

Уен һәм әкият образларын тәэсирле һәм эмоциональ чагылдыруны үстерүгә булышлык итү: аю килә, песи яшеренеп бара, тычкан балалары йөгерешә, куян сикерә-сикерә бара, әтәч йөри, чебиләр бөртекләр чүплиләр, кошчыклар очалар һ.б.

Бию-уен иҗаты. Бию көйләре астында бию хәрәкәтләрен мөстәкыйль башкаруны стимуллаштыру. Сурәтләнүче хайваннарның холкын чагылды- ручы хәрәкәтләрне төгәлрәк башкарырга өйрәтү.

Балалар музыка уен коралларында уйнау. Балаларны кайбер балалар музыка уен кораллары — сыбызгы, металлофон, кыңгырау, шөлдерле барабан, шалтыравык, барабан, шулай ук аларның яңгырашы белән таныштыру.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны балалар бәрмә музыка уен коралларында уйнарга өйрәтү.

Вариатив өлеш. ЭТБ.

Милли татар көйләренә кызыксыну тәрбияләү; милли репертуарга нигезләнеп җыр, бию, марш-музыкаль жанрлар турында белемнәрен үстерү. Милли җырлы-биюле уеннар куллану.

Татар милли бизәкләре турында төшенчә бирү: яфраклар, лалә, кыңгырау һ.б чәчәкләр белән таныштыру; татар милли үрнәкләр белән бизәргә өйрәтү.

2.1.5. «Физик үсеш » белем бирү өлкәсе.

«Физик үсеш балалар эшчәнлегенең түбәндәге төрләрендә тәҗрибә булдыруны үз эченә ала: хәрәкәтләнү, шул исәптән координация һәм сыгылмалылык кебек физик сыйфатларны үстерүгә юнәлтелгән, организмның терәкхәрәкәт системасын дөрес формалаштыруга, тигезлек саклауга, хәрәкәтне координацияләүгә, кулларның эре һәм вак моторикасына булышлык итүче, шулай ук төп хәрәкәтләре дөрес һәм организмга зыян салмаслык итеп баш- карылган атлап йөрү, йөгерү, җиңелчә сикерүләр, ике якка да

борылулар кебек күнегүләрне эшләү белән бәйле хәрәкәт эшчәнлеге; спортның кайбер төрләре турында башлангыч күзаллаулар формалашу; кагыйдәләре белән бергә хәрәкәтчел уеннарны үзләштерү; хәрәкәтләнү өлкәсендә максатчанлык һәм үз-үзеңне көйләү формалашу; сәламәт яшәү рәвеше кыйммәтләре формалашу, шул яшәү рәвешенең элементар нормаларын һәм кагыйдәләрен үзләштерү (туклануда, хәрәкәтләнү режимында, чыныгуда, файдалы гадәтләр формалаштыруда һ.б.».

Төп максатлар һәм бурычлар

Сәламәт яшәү рәвеше турында башлангыч күзаллаулар формалаштыру.

Балаларда сәламәт яшәү турында башлангыч күзаллаулар формалаштыру.

Физик культура. Балаларның сәламәтлеген саклау һәм ныгыту; акыл һәм физик мөмкинлекләрен арттыру, талчыгуны искәртү.

Гармонияле физик үсешне тәэмин итү, төп хәрәкәт төрләрендә сәләт һәм күнекмәләрне камилләштерү, хәрәкәтләрнең матурлыгына, нәзакәтлелегенә, тәэсирлелегенә ирешү, гәүдәнең дөрес тотышын формалаштыру.

Көндәлек хәрәкәтләнү эшчәнлеге ихтыяҗы формалаштыру. Хәрәкәтләнү эшчәнлегендә инициативалылык, мөстәкыйльлек һәм иҗат, үз-үзеңне контрольдә тоту, хәрәкәтләр башкарганда үз-үзеңне бәяләү сыйфатларын үстерү.

Хәрәкәтле уеннарда һәм спорт уеннарында, физик күнегүләрдә катнашуга карата кызыксынуны, мөстәкыйль хәрәкәтләнү эшчәнлегендә активлыкны үстерү; спортка карата кызыксыну һәм мәхәббәт тәрбияләү.

Сәламәт яшәү рәвеше турында башлангыч күзаллаулар формалаштыру.

Сизү органнарын (күзләр, авыз, борын, колаклар) аеру һәм атап әйтә белүне үстерү, аларның организмдагы роле һәм аларны ничек саклау һәм карау турында күзаллау булдыру.

Файдалы һәм зыянлы ризык; кеше сәламәтлеге өчен файдалы яшелчәләр һәм җимешләр, сөт ризыклары турында күзаллау булдыру.

Иртәнге зарядка, уеннар, физик күнегүләрнең яхшы кәеф тудырулары; йокы ярдәмендә көч яңару турында күзаллау формалаштыру.

Балаларны организмның төрле органнарын һәм системаларын ныгытучы күнегүләр белән таныштыру. Чыныгуның кирәклеге турында күзаллау булдыру.

Сәламәтлекнең кыйммәтле булуы турында күзаллау булдыру; сәламәт яшәү рәвеше алып бару теләге формалаштыру.

Үз-үзеңне ничек хис итү турында өлкәннәргә җиткерү, дәваланырга кирәклекне аңлый белү формалаштыру.

Көндәлек тормышта гигиена һәм пөхтәлек күнекмәләрен саклау һәм үтәү ихтыяҗын формалаштыру.

Физик культура.

Төрле хәрәкәт төрләрен камилләштерүне дәвам итү. Балаларны аякларны шапылдатмыйча, башларны имичә, кул һәм аякларның дөрес координациясен саклап иркен йөрергә һәм йөгерергә өйрәтү. Бергәләп эш итәргә гадәтләндерү. Берәрләп

колоннага, шеренгага тезелергә, түгәрәкләп басарга, тезелүләр вакытында үз урыныңны табарга өйрәтү.

Биеклектән, бер урында, алга таба сикергәндә ике аяк белән көчле итеп этелергә һәм җиргә дөрес төшәргә; урыннан озынлыкка һәм биеклеккә сикергәндә, ком тутырылган кечкенә капчыкларны, 15–20 см диаметрлы тупларны ыргытканда дөрес башлангыч торыш алырга өйрәтү.

Тәгәрәткәндә, ыргытканда тупларны көчле итеп этеп җибәрә белү күнекмәләрен ныгыту. Тупны берьюлы ике кул белән тотып алырга өйрәтүне дәвам итү.

Үрмәләгәндә аркылы борыска тотынырга өйрәтү. Шуыша белү күнекмәләрен ныгыту.

Утырганда, басып торганда, хәрәкәтләнгәндә, тигезлек буенча күнегүләр башкарганда гәүдәнең дөрес торышын сакларга өйрәтү.

Чанада шуарга, өч көпчәкле велосипедка утырырга, шул велосипедта йөрергә һәм аннан төшәргә өйрәтү.

Балаларны чаңгыларны кияргә һәм салырга, чаңгыда йөрергә, чаңгыларны урынына куярга өйрәтү. «Йөгер», «тот», «тукта» сигналларына һ.б. га хәрәкәт белән җавап бирергә; хәрәкәтле уеннарда кагыйдәләрне үтәргә өйрәтү.

Физик күнегүләр башкарганда, хәрәкәтле уеннарда мөстәкыйльлек һәм иҗат сәләте үстерү.

Хәрәкәтле уеннар. Хәрәкәтләнү эшчәнлеге процессында балаларның активлыгын һәм иҗади омтылышын үстерү. Кагыйдәле уеннар оештыру.

Мөстәкыйль рәвештә тәгәрәткечләр, автомобильләр, арбалар, велосипедлар, туплар, шарлар белән уйнауны хуплау. Үрмәләү, шуышу күнекмәләрен; җитезлекне, хәрәкәтләрнең тәэсирлелеген һәм матурлыгын үстерү. Хәрәкәт төрләрен үзгәртү белән бергә уеннарга катлаулырак кагыйдәләр кертү.

Балаларда элементар кагыйдәләрне үтәү, хәрәкәтләрне яраштыру, тирәлектә ориентлашу күнекмәләре тәрбияләү.

Вариатив өлеш. ЭТБ.

Балаларда физик күнегүләр белән шөгыльләнү теләге тәрбияләү. Хәрәкәтле уеннар белән кызыксынуларын үстерү, уен кагыйдәләрен үтәргә өйрәтү; әйләнә-тирәдә ориентлаша белергә өйрәтү.

Балалада сәламәт яшәү рәвеше гадәтләрен формалаштыру, татар телендә матур әдәбият әсәрләре, халык авыз иҗаты аша шәхси гигиена күнекмәләрен үстерү. Фольклор кулланып балаларда үзе һәм башкалар турында күзаллауларын киңәйтү, көндәлек режимны төгәл үтәү.

2.2.Программаны гамәлгә ашыруның психологик-педагогик шартлары.

Үсешкә китерүче һәм бала өчен эмоциональ яктан уңайлы белем бирү мохите тудыру «Туганнан алып мәктәпкәчә» программасын гамәлгә ашыруның иң мөһим шарты булып тора. Балалар бакчасында булу балага шатлык китерергә, ә белем бирү ситуацияләре мавыктыргыч булырга тиеш.

Иң мөһим белем бирү ориентирлары:

- балаларның эмоциональ иминлеген тәэмин итү;
- балаларның башка кешеләргә карата дустанә һәм игътибарлы мөнәсәбәтен формалаштыру өчен шартлар тудыру;
- балалар мөстәкыйльлеген (инициативалылыкны, автономия һәм җаваплылыкны) үстерү;
- балаларның эшчәнлекнең төрле төрләрендә формалашучы сәләтләрен үстерү.

Әлеге максатларны гамәлгә ашыру өчен педагогларга түбәндәгеләр тәкъдим ителә:

- бала шәхесенә карата ихтирам күрсәтү, аның белән һәм башка педагоглар белән үзара мөнәсәбәтләрнең демократик стилен үстерү;
- баланың үз өстенә җаваплылык алу һәм башка кешеләргә карата үз итү хисләрен белдерү өчен шартлар тудыру;
- килеп туган низагларны балалар белән бергә тикшерү, аларны хәл итәргә булышу, гомуми кагыйдәләр булдыру, бер-береңә карата ихтирам күрсәтергә өйрәтү;
- балалар белән тормышның мөһим мәсьәләләрен тикшерү, баланың үз позициясен белдерүен стимуллаштыру;
- балаларның игътибарын кешеләрнең үз карашлары һәм кыйммәтләре буенча бер-берсеннән аерылып торуларына юнәлтү, моның аларның үз- үзләрен тотышына ничек йогынты ясавын тикшерү;
- ата-аналар (законлы вәкилләр) белән Оешма педагогларының эшчәнлеге юнәлтелгән, шул эшчәнлек ирешергә тиешле ориентирларны тикшерү, гаилә әгъзаларын әлеге максатларга ирешү буенча бергәләп эш итүгә тарту. Мәгариф оешмасында мәктәпкәчә белем бирү системасы баланың уены һәм танып белү активлыгы үсешенә төбәлгән булырга тиеш. Оешмада инициативалылык, күңел күтәренкелеге, кызыксынучанлык һәм яңаны белү омтылышы кебек сыйфатлар чагылсын өчен шартлар тудырылырга тиеш.

Белем бирү мохитен дөрес оештыру үз-үзеңә ышаныч, тормышка карата оптимистик караш үсешен стимуллаштыра, ялгышуга хокук бирә, танып белү мәнфәгатьләрен формалаштыра, хезмәттәшлек итәргә әзер булуны һәм башка кешегә авыр хәлдә ярдәм итүне хуплый, ягъни баланың уңышлы рәвештә социальләшүен һәм аның шәхесе үсешен тәэмин итә.

Балалар тарафыннан өйрәнелүче темалар белем бирү эшенең максатларына — баланың сәләтләрен һәм инициативасын үстерүгә, мәктәпкәчә яшьтәге балага аңлаешлы мәдәни чараларны (күрсәтмә модельләрне һәм символларны) үзләштерүгә ирешү өчен материал булып тора. Шунлыктан белем бирү программасы гомер буе барачак уку-өйрәнү сәләте (lifelonglearning) булдыруны, шул ук вакытта чынбарлыкка карата аңлы һәм иҗади мөнәсәбәттә булуны таләп иткән хәзерге җәмгыятьтә балаларны тормышка әзерләүнең нигезенә әверелә.

Балалар бакчасында балага яхшы таныш көн дә кабатлана торган хәлләр тәрбия-белем бирү әһәмиятенә ия: һавада йөргәндә һәм режим моментлары вакытында бала үзенә һәм башкаларга карата мөнәсәбәтләр булдыра, инициативалы булырга һәм карарлар кабул итәргә, үзенең фикерләвен һәм хыялын файдаланырга өйрәнә.

Баланың эмоциональ иминлеген тәэмин итү.

Баланың эмоциональ иминлеген тәэмин итүгә аның индивидуальлеген ихтирам итү, аның эмоциональ халәтенә карата игътибарлылык, аның үз дәрәҗәсен белү хисен хуплау хисабына ирешелә. Мәктәпкәчә учреждениедә педагоглар һәр бала үзен бәяләүләрен һәм аны ничек бар шулай кабул итүләрен; аны тыңлаячакларын һәм аңлаячакларын хис итәрлек атмосфера булдырырга тиешләр.

Төркемдә эмоциональ иминлек тәэмин итү өчен педагог түбәндәгеләрне эшләргә тиеш:

- балалар белән дустанә, гаепләүләрсез һәм янауларсыз аралашу;
- балаларны игътибар белән тыңлау, аларның хисләрен аңлауны күрсәтү, аларның кичерешләрен һәм фикерләрен уртаклашырга булышу;
- балаларга үз-үзеңне тотуның конструктив вариантларын табарга булышу;
- балалар төрле мәдәни чаралар (уен, рәсем, хәрәкәт һ.б.) ярдәмендә алар өчен шәхси-мөһим, шул исәптән балалар бакчасында булган вакыйгаларга карата үз мөнәсәбәтләрен белдерә алган ситуацияләр тудыру;
- көн дәвамында балалар бергә уйнарлык һәм теләгәндә ялгыз калырлык яки кечерәк төркемдә уйнау мөмкин булган ситуацияләрне чиратлаштыру.

Баланың эмоциональ иминлеген тәэмин итү өчен предмет-тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре. Балаларның эмоциональ иминлеген тәэмин итү өчен балалар бакчасындагы халәт өйдәгечә диярлек булырга тиеш, шундый очракта балалар ул шартларга тизрәк күнегәләр, үз эмоцияләрен иркен белдерәләр. Балалар бакчасының балалар өчен каралган барлык бүлмәләре бала үзен уңайлы һәм иркен хис итәрлек итеп җиһазландырылырга тиеш. Уңайлы шарт — бала өчен җайлы һәм ышанычлы, ул кызыклы, яраткан эше белән шөгыльләнә алган мохит. Мохитнең уңайлылыгы балага уңай йогынты ясаучы эмоцияләр, якты һәм кабатланмас тойгылар тудыручы сәнгати-эстетик бизәлеш белән тулыландырыла. Шундый эмоцияләр тудыручы мохиттә булу киеренкелектән, йомыклыктан, артык борчулардан арынуга булышлык итә, бала алдында шөгыль төрен, материаллар, урын-тирәлек сайлау мөм- кинлекләре ача.

Дустанә, игътибарлы мөнәсәбәтләр формалаштыру.

Балаларда кешеләргә карата дустанә, игътибарлы мөнәсәбәт тәрбияләү педагог үзе балаларга карата дустанә һәм игътибарлы булган, туган низагларны конструктив рәвештә хәл итәргә булышкан очракта гына мөмкин.

Балаларда кешеләргә карата дустанә мөнәсәбәт формалаштыру өчен педагог:

- үзара тәэсир итешүнең балалар өчен аңлаешлы кагыйдәләрен билгеләргә;
- кагыйдәләрне тикшерү, балаларның аларны ачыклау ситуациясен тудырырга;
- мәктәпкәчә яшьтәге өлкәнрәк балаларның яңа формалар һәм кагыйдәләр булдыру инициативасын проблемалы ситуацияләрне җайга салу өчен балалар бергәләп кагыйдәләр тәкъдим иткәндә хупларга тиеш.

Мөстәкыйльлекне үстерү.

Мөстәкыйльлекне үстерү ике якны адаптив (гамәлдәге социаль нормаларны аңлау һәм аларга тәңгәл рәвештә эш итә белү һәм актив (мөстәкыйль карарлар кабул итү әзерлеге) якларны үз эченә ала.

Программаны гамәлгә ашыру барышында мәктәпкәчә яшьтәге балалар үз теләк-максатларын булдыруда һәм гамәлгә ашыруда позитив социаль тәҗрибә алалар. Балалар яңалыкны, шул исәптән көн дәвамындагы үз тормышларын планлаштырганда яңа нәрсәне сынап карау омтылышларының өлкәннәр тарафыннан хупланачагын тоярга тиешләр. Бу белем бирү ситуациясе балалар мәнфәгатьләрен исәпкә алып булдырылган очракта мөмкин. Мәктәпкәчә яшьтәге балалар тормышындагы үзгәрешләр исәпкә алынып, балалар төркеменең белем бирү траекториясе үзгәрергә ихтимал.

Кешенең мөстәкыйльлеге (инициативалылык, автономия, җаваплылык) өлкәннәр шартлар тудырганда, нәкъ менә мәктәпкәчә яшьтә формалаша.

Балаларның мөстәкыйльлеген формалаштыру өчен педагог белем бирү мохитен алар түбәндәге гамәлләр башкара алырлык итеп төзергә тиеш:

- шәхси тәҗрибәгә таянып, төрле объектлар, шул исәптән үсемлекләр белән экспериментлар ясарга өйрәнү;
- көн дәвамында яшьтәшләре һәм төрле яшьтәгеләр төркемнәрендә булу;
- уен тирәлеген уен ситуацияләренә ярашлы рәвештә үзгәртү яки конструкцияләү;
- шәхси гамәлләрдә һәм аңлаешлы карарлар кабул иткәндә автоном хәлдә булу.

Балалар инициативасына булышлык итү өчен, педагоглар даими рәвештә мәктәпкәчә яшьтәге балалар түбәндәге күнекмәләрне үзләштерерлек ситуацияләр тудырырга тиеш:

- өлкән кеше катнашында яшьтәшләре белән мөһим вакыйгалар турында фикер алышырга;
- сайлап алырга һәм шул сайланышны нигезләргә (мәсәлән, балаларга аларның сайланышын теркәүнең махсус ысулларын тәкъдим итәргә мөмкин);
- үзләренең инициативасын (ниятләр, тәкъдимнәр һ.б.) белдерергә һәм аны нигезләргә;
- үзләренең индивидуаль һәм кечерәк төркемдәге, командадагы гамәлләрен планлаштырырга;
- үзләренең гамәлләрен индивидуаль рәвештә һәм кечерәк төркемдә, командада бәяләргә.

Барлык балалар бәйрәмнәрнең балалар инициативасын исәпкә алып оештырылуы һәм балалар иҗат иткән әсәрләрне һәм тәкъдир итүләрне импровизацияләүләрне үз эчләренә алулары мөһим.

Мөстәкыйльлекне үстерү өчен предмет-тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре. Мохит вариантлы булырга, балалар сайлап алырга теләгән төрле мәйданчыклардан (остаханәләр, тикшеренү мәйданчыклары, сәнгать студияләре, китапханәләр, уен урыннары, лабораторияләр һ.б.) торырга тиеш. Предмет-тирәлек мохите, балаларның мәнфәгатьләренә һәм проектларына тәңгәл рәвештә, ким дигәндә берничә атнага бер тапкыр үзгәрергә тиеш. Көн дәвамында балалар үз теләкләре буенча активлык тирәлеге (мәйданчык) сайлап алсыннар өчен вакыт билгеләү зарур.

Ирекле уен эшчәнлеген үстерү өчен шартлар тудыру.

Уен — мәктәпкәчә яшьтә беренче барлыкка килгән иң әһәмиятле кыйммәтләрнең формаларның берсе. Уйнаганда, кагыйдәләрне аңларга һәм аларны иҗади үзгәртергә өйрәнеп, бала дөньяны бөтен тулылыгы белән — мәгънәләр һәм нормалар җәһәтендә иркен һәм хозурланып үзләштерә.

Ирекле уен эшчәнлеген үстерү өлкәннәр ярдәмен таләп итә. Бу очракта, балаларның яшенә, уен эшчәнлегенең үсеш дәрәҗәсенә, ситуация характерына һ.б. га карап, педагогның уендагы роле төрлечә булырга мөмкин. Педагог уенда актив катнашучы ролендә дә, игътибарлы күзәтүче ролендә дә чыгыш ясарга мөмкин.

Уен эшчәнлеген үстерү максатында педагоглар түбәндәгеләрне башкара белергә тиешләр:

- көн дәвамында балаларның ирекле уены өчен шартлар тудыру;
- балаларга ярдәм кирәкле уен ситуацияләрен ачыклау;
- уйнаучы балаларны күзәтү, уенда көннең кайсы вакыйгалары чагылуын аңлау;
- уен эшчәнлеге үсеш алган балаларны уен сәләте аз үскән балалардан аеру;
- уен үзгәрешсез барган очракта аның белән читләтеп җитәкчелек итү (мәсәлән, яңа идеяләр яки балалар идеяләрен гамәлгә ашыру ысулларын тәкъдим итү).

Моннан тыш педагоглар балаларның субкультурасын — балаларның аеруча типик рольләрен һәм уеннарын белергә, аларның әһәмиятен аңларга тиешләр.

Тәрбиячеләр уен һәм эшчәнлекнең башка төрләре арасында үзара бәйләнеш урнаштырырга тиешләр. Эчке сәбәпләр аркасында барлыкка килгән уен, өйрәтүне оештыру чарасы булудан бигрәк — балаларның үзкыйммәтле эшчәнлеге.

Уен эшчәнлеген үстерү өчен предметлы тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре. Уен мохите балалар активлыгын стимуллаштырырга һәм балаларның агымдагы мәнфәгатьләренә һәм инициативасына тәңгәл рәвештә даими яңартылырга тиеш. Балалар өчен уен мохитен булдыруда һәм яңартуда катнашу мөмкинлеге тудырылырга тиеш. Ата-аналарда да аны камилләштерүгә үз өлешләрен кертү мөмкинлеге булырга тиеш.

Танып белү эшчәнлеген үстерү өчен шартлар тудыру.

Бала әйләнә-тирә дөньяны мөһим һәм кызыклы тикшерү белән мәшгуль булганда өйрәтү аеруча нәтиҗәле була. Бу тикшерү барышында бала мөстәкыйль рәвештә һәм өлкән кеше ярдәмендә ачышлар ясый. Педагог, балаларның мәгълүматны үзләштерүе белән генә чикләнмичә, балаларның танып белү активлыгы ачылу ихтималы булган ситуацияләр булдырырга тиеш. Танып белү үсешен стимуллаштыручы (ягъни балалардан аңга кабул итүне, фикерләүне, хыялны, хәтерне үстерүне таләп итүче) ситуацияләр балаларның көндәлек тормышында — һавада йөргәндә, ашаганда, йокларга яткырганда, киенгәндә, бәйрәмгә әзерләнгәндә һ.б. шартларда һәрдаим туып тора.

Балаларның танып белү активлыгын педагог түбәндәге ысуллар һәм юллар белән стимуллаштырырга мөмкин:

- балаларга даими рәвештә мәгълүматны кабатлауны гына түгел, фикерләүне таләп иткән сораулар тәкъдим итеп;
- балаларга даими рәвештә ачык, иҗади сораулар, шул исәптән төрле җаваплар бирелергә мөмкин булган проблемалы-каршылыклы ситуацияләр тәкъдим итеп;

• фикерләшү вакытында булышу-хуплау атмосферасын тәэмин итеп;

• теге яки бу ситуацияне тикшергәндә балаларга карар кылу буенча тәгаенләнү мөмкинлеге биреп;

• балаларның бер үк мәсьәлә буенча төрле караш белдерүе мөмкин булган фикер алышулар оештырып, фикерләрнең тәңгәл килмәвен күрергә ярдәм итеп;

• балаларның бәхәсләр барышын үзгәртүе ихтимал булган карашларын истә тотып фикер алышу оештырып;

• балаларга үз фикерләрендәге ялгышларны табарга ярдәм итеп;

• бәхәсләр оештырырга булышып;

• балалар өчен мәсьәләне хәл итү кыен булган очракларда өстәмә чаралар (хәрәкәтләндерү чаралары, образлы чаралар, шул исәптән күрсәтмә модельләр һәм символлар) тәкъдим итеп.

Танып белү эшчәнлеген үстерү өчен предмет-тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре. Мохит бай эчтәлекле булырга, балага актив тикшеренү һәм мәсьәләләрне хәл итү өчен мөмкинлекләр тудырырга, заманча материалларны (конструкторлар, сиземләү формалаштыру өчен материаллар, тәҗрибәләр үткәрү өчен җыелмалар һ.б.) үз эченә алырга тиеш.

Проектлау эшчәнлеген үстерү өчен шартлар тудыру.

Мәктәпкәчә яшьләрдә балаларда үз уй-теләкләрен, ниятләрен булдыру һәм үз проектларын гәүдәләндерү тәҗрибәсе барлыкка килергә тиеш. Мәктәпкәчә яшьләрдә балалар тикшеренү, иҗади һәм норматив проектларны ниятләргә һәм гамәлгә ашырырга мөмкиннәр.

Проектлау эшчәнлеген үстерү максатында группада балаларны проектлау гамәленә рухландыручы һәм бу гамәлне хуплаучы ачык атмосфера булдырырга кирәк. Проектлау эшчәнлеге өчен даими рәвештә вакыт билгеләү, проектларны тәкъдир итү (презентацияләү) өчен шартлар тудыру зарур.

Проектлау эшчәнлеген үстерү максатында педагоглар түбәндәгеләрне башкарырга тиеш:

• балаларның кызыксынуын тудыручы, тикшеренүгә омтылышны стимуллаштыручы проблемалы ситуацияләр булдыру;

• балаларның төрле ситуацияләрдә килеп туган сорауларына карата игътибарлы булу; балалар тарафыннан бирелгән сорауларга җавап йөзеннән даими рәвештә проектта каралган белем бирү ситуацияләрен тәкъдим итү;

• балалар автономиясен хуплау: балаларга үз проект чишелешләрен күрсәтергә тәкъдим итү;

• үз ниятләрен башкарганда балаларга үз эшчәнлекләрен планлаштырырга ярдәм итү;

- балалар тарафыннан тәкъдим ителгән проект чишелешләрен тикшергәндә, күрсәтелгән һәр вариантның яңалыгына басым ясап, аларның идеяләрен хуплау;

- балаларга алар тарафыннан тәкъдим ителгән чишелеш вариантларын чагыштырырга, вариантны сайлауны нигезләргә булышу.

Проектлау эшчәнлеген үстерү өчен предмет-тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре. Балаларның тикшеренү һәм иҗат эшчәнлегенә стимуллаштырып, аларга күп санда мавыктыргыч материаллар һәм җиһазлар тәкъдим итәргә кирәк. Табигать һәм әйләнә-тирә — тәрбиячеләрнең һәм балаларның уртак тикшеренү эшчәнлегендә файдаланырга мөмкин булган күп кенә күренешләрне һәм объектларны үз эчләренә алган тикшеренү тирәлегенең мөһим элементлары.

Үз мөмкинлекләреңне сәнгать чаралары аша күрсәтү өчен шартлар тудыру.

Мәктәпкәчә яшьләрдә балалар вакыйгаларны фикерләү һәм төрле мәдәни чаралар — сызыклар, төс, форма, аваз (тавыш), хәрәкәт, сюжет һ.б. ярдәмендә шул вакыйгаларга карата үз мөнәсәбәтләрен белдерү тәҗрибәсе алырга тиешләр.

Балалар үз мөмкинлекләрен сәнгать чаралары аша күрсәтергә өйрәнсеннәр өчен, педагог түбәндәгеләрне башкарырга тиеш:

- көн дәвамында балалар үз эшләрен иҗат итәргә мөмкин булган вакытны планлаштыру;

- эшчәнлекнең иҗади төрләре белән шөгыльләнгәндә кабул итү һәм хуплау атмосферасы булдыру.

- шөгыль өчен кирәкле техник күнекмәләрне үзләштерергә ярдәм итү һәм булышу;

- балаларның иҗади эшләре бертөрле булмаслык, аларның ниятләрен чагылдырырлык биремнәр тәкъдим итү;

- уй-теләкләрне, ниятләрне гәүдәләндерүдә һәм моның өчен кирәкле чаралар сайлауда балалар инициативасын яклау;

- мәктәпкәчә яшьтәге балалар үз иҗади эшләрен төрле төркемнәрдәге балалар һәм ата-аналар игътибарына тәкъдим итәрлек вакыйгалар, чаралар, проектлар күргәзмәләре оештыру.

Үз мөмкинлекләреңне күрсәтү өчен сәнгать чаралары аша предмет-тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре. Белем бирү мохите кирәкле материаллар булуын, эшчәнлекнең төрле төрләре: сынлы сәнгать, музыка уен коралларында уйнау, җырлау, конструкцияләү, актерлык осталыгы, бию, һөнәрләрнең төрле төрләре, агачтан, балчыктан әйберләр ясау һ.б. белән шөгыльләнү мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

Физик үсеш өчен шартлар тудыру.

Физик үсеш балалар сәламәтлеге өчен бик тә мөһим, чөнки ул аларның тумыштан хәрәкәткә омтылышын гамәлгә ашыру мөмкинлеге бирә. Балаларның бердәйлеге, «Мин» образы үсеше баланың физик үсеше, аның җитезлеге, хәрәкәтчәнлеге, активлыгы белән тыгыз бәйләнгән.

Балаларның физик үсешен стимуллаштыру өчен түбәндәгеләр мөһим:

- көн саен балаларга актив хәрәкәтләнү мөмкинлеге бирү;

- балаларны куркынычсызлык кагыйдәләренә өйрәтү;

- эмоциональ кабул итүнең хәрәкәтләнү өлкәсендә барлык балаларның (шул исәптән бик үк актив булмаганнарның) активлыгы чагылышына булышлык итүче дустанә атмосферасын булдыру;

- физик үсеше төрле дәрәҗәдәге балаларга рәхәтләнеп йөгерергә, үрмәләргә, сикерергә ярдәм итүче төрле өйрәтү алымнарын куллану.

Физик үсеш өчен предмет-тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре. Мохит балаларның физик активлыгын, үзләре теләгәнчә хәрәкәтләнү, танып белү теләген стимуллаштырырга, хәрәкәтле уеннарга рухландырырга тиеш. Хәрәкәтле, шул исәптән махсус оештырылмаган уеннар барышында балалар уен һәм спорт җиһазларыннан файдалану мөмкинлегенә ия булырга тиешләр. Уен мәйданчыгында эре моторика үсеше өчен шартлар тудырылган булырга тиеш.

Уен тирәлеге (мәйданчыкта да, бүлмәләрдә дә) үзгәрүчән булырга (уенга карап үзгәрергә, хәрәкәтләнү активлыгы өчен җитәрлек урын бирелергә) тиеш.

2.3.Балалар бакчасының гаилә белән багланышлары.

Төп максатлар һәм бурычлар

Гаилә белән конструктив багланышлар үстерү бала шәхесенең тулы үсешен тәэмин итүнең иң мөһим шарты булып тора.

Төп максат — тәрбияләнүчеләрнең гаиләләре белән җаваплы үзара мөнәсәбәтләр формалаштыру һәм ата-аналарның компетентлыгын (бала тәрбияләү белән бәйле төрле типтагы социаль-педагогик ситуацияләрне хәл итә алу сәләтен) үстерү өчен кирәкле шартлар тудыру; ата-аналарның ихтирамлы һәм аңлаулы мөнәсәбәткә, балалар бакчасы тормышында катнашуга хокукын тәэмин итү.

Ата-аналарга һәм тәрбиячеләргә үзара мөнәсәбәтләрдә субординациядән, монологизмнан арыну, бер-берләрен гаепләү гадәтеннән баш тарту, бер-берләрен үз проблемаларын хәл итү чарасы итеп түгел, ә тигез хокуклы партнерлар, хезмәттәшләр итеп күрә белү зарур.

Балалар бакчасының гаилә белән багланышларының төп бурычлары:

- педагогларның һәм ата-аналарның балаларны тәрбияләү, өйрәтү-укыту, үсешләренә ирешү, балалар бакчасында һәм гаиләдә төрле эшчәнлекне оештыру шартларына кагылышлы төрле мәсьәләләргә карата мөнәсәбәтләрен өйрәтү;

- педагогларны һәм ата-аналарны балалар бакчасында һәм гаиләдә тәрбияләүнең иң отышлы тәҗрибәсе, шулай ук мәктәпкәчә яшьтәге балаларны гаиләдә һәм җәмгыятьтә тәрбияләүдә туган кыенлыклар белән таныштыру;

- балаларны тәрбияләүнең һәм өйрәтү-укытуның актуаль мәсьәләләре, балалар бакчасының һәм гаиләнең әлеге мәсьәләләрне хәл итү мөмкинлекләре турында бер-берләренә җиткереп тору.

- балалар бакчасында педагогларның һәм ата-аналарның балалар белән үзара конструктив тәэсир итешүе үсешенә булышлык итүче, эчтәлеге һәм формасы буенча төрле булган хезмәттәшлеге өчен шартлар тудыру;

- тәрбияләнүчеләрнең гаиләләрен районда (шәһәрдә, өлкәдә, республи- када) оештырыла торган, педагоглар белән бергә уздырылучы чараларда катнашуга җәлеп итү;

- баланың төрле омтылышларына һәм ихтыяҗларына карата игътибарлы мөнәсәбәт күрсәткән ата-аналарны хуплау, әлеге ихтыяҗларны гаиләдә канәгатьләндерү өчен кирәкле шартлар тудыру.

Гаилә белән ике арадагы багланышларның төп юнәлешләре һәм формалары.

Үзара арадашлык һәм мәгълүмат алмашу.

Үзара уңышлы багланышлар балалар бакчасы бала гаиләсенең тәрбия мөмкинлекләре белән таныш, ә гаилә баланы тәрбияләү ышанып тапшырылган мәктәпкәчә белем бирү оешмасы турында хәбәрдар булган очракта гына урнашырга мөмкин. Бу багланышлар бала үсешендә бер-береңә кирәкле ярдәм күрсәтергә, тәрбияләүдә гомуми мәсьәләләрне хәл итү өчен булган педагогик ресурсларны тартырга мөмкинлек бирә.

Тәрбия потенциалын ике яклап тирәнтен аңлау өчен әңгәмәләр уздыру, анкеталар төзү, иншалар язу белән бергә махсус оештырылучы социаль-педагогик диагностика; педагогларның тәрбияләнүчеләр гаиләләрендә булулары; балалар бакчасында ачык ишекләр көннәре оештыру; балаларны тәрбияләүче якларның казанышлары һәм кыенлыклары белән танышуга юнәлтелгән төрле җыелыш-очрашулар зур әһәмияткә ия.

Беренче җыелыш-очрашуларның максаты — педагогларның гаиләләр белән һәм тәрбияләнүчеләр гаиләләренең үзара, гаиләләрнең педагоглар белән төрле яклап танышуы. Аралашудагы киртәләрдән арыну өчен, ата- аналарда уңай эмоцияләр тудыручы, педагоглар белән ышанулы мөнәсәбәтләр үстерүгә юнәлтелгән махсус алымнар («Дистанция сайла», «Ассоциацияләнгән рәт», «Фотосурәтләр теле», «Туктаусыз сөйләшү» һ.б.) куллану артык булмас. Шундый җыелышларны ел дәвамында уздыру, һәр җыелышта үз мәсьәләләреңне хәл итә бару урынлы.

Тәрбияләүче өлкән кешеләрнең бер-берләренә даими рәвештә балаларның балалар бакчасындагы һәм гаиләдәге тормышыннан төрле фактларны, һәм кәефе, эчке һәм тышкы халәте, үзен ничек хис итүе, балалар — өлкәннәр (шул исәптән балалар — ата-аналар) мөнәсәбәтләре турында хәбәр итеп торулары зарур.

Әлеге хәбәрләшү турыдан-туры аралашу аша (әңгәмәләр, консультацияләр барышында, җыелышларда, конференцияләрдә) яки читләтеп, төрле чыганаклардан — стендлардан, газеталардан, журналлардан (кулдан язып, электрон чыганакта), гаилә календарьларыннан, төрле буклетлардан, интернет-сайтлардан (балалар бакчасы, мәгариф идарәсе органнары сайтларыннан) мәгълүмат алу, шулай ук язышу (шул исәптән электрон чыганаклар аша) нәтиҗәсендә гамәлгә ашырыла.

Стендлар. Стенд мәгълүматлары, әгәр аларны әзерләүдә ата-аналар катнашса, ул мәгълүматлар гаиләнең хәбәрләр җәһәтендәге мәнфәгатьләренә җавап бирсә, алар структура буенча уңышлы урнашсалар һәм эстетик яктан уңышлы бизәлсәләр (фотосурәтләр һәм иллюстратив материал кулланыла), ата- аналарда күбрәк кызыксыну уята.

Мәгълүмат (бигрәк тә оператив мәгълүмат) тәрбияләүче өлкәннәргә үз вакытында барып ирешсен өчен, аны балалар бакчасы сайтында, шулай ук гаилә календарьларында кабатлау мөһим.

Тәрбияләүче өлкәннәрнең өзлексез белем алуы.

Хәзерге тиз үзгәрүчән дөньяда ата-аналар һәм педагоглар өзлексез рәвештә үз белемнәрен күтәрергә тиешләр.

Ата-аналарның белемлелеге төшенчәсенә карата халыкара бергәлек балаларны карау һәм тәрбияләү, гаилә мөнәсәбәтләрен гармонияләштерү, гаиләдә һәм җәмгыятьтә ата-аналар ролен башкару өчен кирәкле белемнәрне, юнәлешләрне һәм сәләтләрне баетуны күздә тота. Ата-аналарның белемлелеген балаларны ничек тәрбияләргә кирәклеген өйрәтүче императив принципта түгел, шәхес үзәген үстерү принцибы буенча оештыру мөһим.

Ата-аналарны укыту-агарту функцияләрен балалар бакчасы гына түгел, аның партнерлары, шул исәптән ата-аналар җәмәгатьчелеген берләштерүче оешмалар да башкара. Хокукый, гражданлык, нәфис-эстетик, милли-патриотик, медицина өлкәсенә караган белемнәрнең әһәмияте торган саен арта бара. Тәрбияләүче өлкәннәрне мәктәпкәчә яшьтәге балаларны тәрбия итү өлкәсендәге фәнни казанышлар һәм алдынгы тәҗрибә белән таныштыруга юнәлтелгән фәнни агарту эшчәнлегенең актуальлеге саклана.

Белем күтәрүнең төп формалары сыйфатында конференцияләр (шул исәптән онлайн-конференцияләр дә), ата-аналар җыелышлары (балалар бакчасы, район, шәһәр, өлкә күләмендә үткәрелүче җыелышлар), ата-аналар һәм педагогларның укулары файдаланыла ала.

Ата-аналарга аларның белемлелеген тәэмин итүче партнерлар (социаль педагог, психолог, өлкән тәрбияче, ата-аналар төркеме белән багланышларның формаларын һәм эчтәлеген сайлау хокукы бирү, аларны «ата-аналар мәктәбе»нең белем бирү программалары эчтәлеген планлаштыруда һәм формалаштыруда катнашуга җәлеп итү әһәмиятле.

Ата-аналарның белемен күтәрү программаларын түбәндәге принциплардан чыгып төзү һәм гамәлгә ашыру мөһим:

• максатчанлык — ата-аналар белемен күтәрүнең максатларына һәм өстенлекле бурычларына юнәлдерелгәнлек;

• адреслылык — ата-аналарның белем алу ихтыяҗларын исәпкә алу;

• аңлаешлылык — ата-аналарның программада каралган уку материалын үзләштерү мөмкинлекләрен исәпкә алу;

• индивидуальләштерү — ата-аналарның белемнәре һәм сәләтләренең дәрәҗәсеннән чыгып, укытуның эчтәлеген, алымнарын һәм программаның үзләштерелү темпларын үзгәртү;

• кызыксынучы якларның (педагогларның һәм ата-аналарның) белем күтәрү программаларының эчтәлегенә һәм аңа төзәтмәләр кертүгә кагылышлы карарларны тәкъдим итүдә, тикшерүдә һәм кабул итүдә катнашуы. Ата-аналарны укытуның төп формалары: лекцияләр, семинарлар, мастерклассслар, тренинглар, проектлар, уеннар.

Мастер-класслар. Мастер-класс — белгечнең, ата-аналарның игътибарын бала тәрбияләүнең актуаль мәсьәләләренә һәм аларны хәл итү чараларына юнәлтү максатында, үз һөнәри осталыгын күрсәтү-тәкъдим итүенең (презентацияләвенең) аерым бер формасы. Әйтелгән өлкәләрдә эшләүче ата-аналар үзләре дә шундый ук белгечләр булырга мөмкин. Мастер-класс әзерләүдә гамәли һәм күрсәтмә алымнарга зур әһәмият бирелә. Мастер-класс балалар бакчасы хезмәткәрләре, ата-аналар, чакырылган белгечләр (рәссам, режиссер, эколог һ.б.) тарафыннан оештырылырга мөмкин.

Тренинг (Б.Д. Карвасарский билгеләмәсе буенча) — үз-үзеңне танып белү һәм үз-үзеңне көйләү-тәртипкә китерү күнекмәләрен, уку-укытуны һәм кешеләр арасындагы багланышларны, аралашу һәм һөнәри сәләтләрне үстерүгә юнәлтелгән психотерапия, психокоррекция һәм укыту-өйрәтү алымнары җыелмасы. Тренинг процессында ата-аналар актив рәвештә педагог-психолог тарафыннан махсус эшләнгән, үзләренең шәхес ресурсларын аңларга мөмкинлек бирүче ситуацияләргә җәлеп ителәләр. Тренингны балалар бакчасы психологы да, чакырылган белгеч тә уздырырга мөмкин.

Педагоглар, ата-аналар, балаларның уртак эшчәнлеге.

«Педагоглар—ата-аналар—балалар» триадасындагы күптөрле уртак эшчәнлекнең төп максаты — баланың асыл (базис) омтылышларын һәм ихтыяҗларын гына түгел, ата-аналарның һәм педагогларның да омтылышларын һәм ихтыяҗларын канәгатьләндерү.

Тәрбияләүче өлкәннәрнең уртак эшчәнлеге күптөрле традицион һәм инновацион формаларда оештырылырга мөмкин (акцияләр, ассамблеялар, музыка һәм шигърият кичәләре, гаилә белән мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре тарафыннан, балалар бакчасы соравы буенча гаилә абонементы программалары нигезендә оештырылган тамашаларына бару; гаилә кунак бүлмәләре, фестивальләре, гаилә клублары, сорау һәм җавап кичәләре, салоннар, студияләр, бәйрәмнәр (шул исәптән гаилә бәйрәмнәре), һавада йөрүләр, экскурсияләр, проектлау эшчәнлеге, гаилә театры).

Уртак эшчәнлекнең әлеге формалары бала белән авторитар стильдә аралашуны өстен күрүче ата-аналарның һәм педагогларның үз-үзләрен тотышларына төзәтмәләр кертү; аларда балалар иҗатына карата кайгыртучан мөнәсәбәт тәрбияләү мөмкинлекләрен дә күздә тота.

Гаилә бәйрәмнәре. Илебез тормышындагы истәлекле вакыйгаларга багышланган балалар бәйрәмнәре балалар бакчасы өчен традицион бәйрәмнәр булып торалар. Балалар бакчасындагы гаилә бәйрәме балаларның һәм тәрбияләүче өлкәннәрнең уртак иҗатын актуальләштерүче яңа форма тәшкил итә.

Балалар бакчасындагы гаилә бәйрәме — педагогларны һәм тәрбияләнүчеләрнең гаиләләрен берәр вакыйга уңаеннан берләштерүче үзенә бер төрле көн. Әниләр көне, Әтиләр көне, Яңа ел, Җиңү көне, Халыкара гаилә көне (15 май), Бөтенроссия гаилә, мәхәббәт һәм тугрылык көне (8 июль) шундый үзгә көн итеп уздырылырга мөмкин.

Кече яшьтәге балалары булган гаиләләр өчен гаилә бәйрәмнәре аеруча мөһим, чөнки 3 яшькә кадәрге сабыйлар бәйрәмнәрендә яннарында әти- әниләре булганда үзләрен яхшырак хис итәләр.

Проектлау эшчәнлеге. Уртак эшчәнлекнең проектлар кебек формасы торган саен актуальрәк була бара. Проектлар балалар бакчасы белән идарә итүдә, партнерлык мөнәсәбәтләре үсешендә тәрбияләүче өлкәннәрнең ролен үзгәртә, аларга «команда»да эшләргә өйрәнергә, коллектив фикерләү эшчәнлеге ысулларына ия булырга; бала ихтыяҗларыннан чыгып, проект төзү алгоритмын үзләштерергә; хезмәттәшләргә, тәрбияләнүчеләргә һәм ата-аналарга, үз шәхесләренә карата позитив ачык булуга ирешергә; проектны гамәлгә ашыру максатында педагогларның, ата-аналарның һәм балаларның тырышлыкларын берләштерергә ярдәм итә.

Педагоглар, балалар һәм ата-аналар мөнәсәбәтләрен яхшыртуга, җаваплылыкны, инициативалылыкны үстерүгә юнәлтелгән теләсә нинди тәкъдим (мәсәлән, мәктәпкәчә яшьтәге балаларның гаилә белән җәйге ялын оештыру, балалар бакчасында Гаилә көнен

уздыру, тәрбияләүче өлкәннәрнең челтәрле интернет-бергәлеген булдыру һ.б.) проектлау өчен идеяләргә әверелергә мөмкин.

Бала белән өйдәге дәресләр өчен ярдәмлекләр.

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасының мөһим өстенлеге аның бала белән өйдәге дәресләр өчен ярдәмлекләр — «Җиде Гном мәктәбе» сериясе китаплары белән тәэмин ителешеннән гыйбарәт. Серия бала белән туганнан алып мәктәпкәчә шөгыльләнүнең комплексы системасын үз эченә ала. Һәр яшь аралыгы өчен бала үсешенең барлык белем бирү-өйрәтү өлкәләрен һәм юнәлешләрен колачлаган 12 ярдәмлек нәшер ителде.

Мәктәпкәчә учреждениеләр педагоглары, ата-аналарга «Җиде Гном мәктәбе» сериясеннән тиешле ярдәмлекләр тәкъдим итеп, Оешма кысаларында башкарылучы белем бирү эшчәнлегенә өй дәресләре белән булыша алалар. Тәрбиячеләр ата-аналар өчен мәгълүмат тактасында агымдагы атнада өйдәге дәресләр өчен ярдәмлекләрнең файдаланылырга тиешле бүлекләрен күрсәтергә мөмкин.

«Җиде Гном мәктәбе» ярдәмлекләре өлкән кешенең һәм баланың үзара аралашуы үсешенә булышлык итәләр, ата-аналарның үз балаларын аңлауларын стимуллаштыралар. Һәр ярдәмлек эчендәге ата-аналар бите ата-аналарның педагогик белемнәрен күтәрүгә ярдәм итә.

2.4. Ата-аналар белән эш планы

№	Эш төрләре	Үткәрү вак.
1 2 3 4 5	Ата-аналар белән оештыру җыелышы уздыру. Ата-аналардан “Өйдәгез танышабыз” дип аталган анкета тутырту. Ата-аналар өчен педагог-психолог, шәфкать туташының киңәшләре тупланган төрле папкалар булдыру. Тәрәзәләрне җылыту, ябыштыруда ярдәм итүләрен сорау. Физкультура ББЭ өчен форма булдыру.	сентябрь
1 2 3 4 5 6	Ата-аналарның сорау- киңәшләре өчен почта тартмасы булдыру. Уен мәйданчыгында төзекләндерү эшләре оештыру. «Көз» бәйрәменә әзерләнү, костюмнар тегү, әзерләү. Көзге яфраклардан композиция ясау (балалар белән берлектә). «Оста куллар» күргәзмәсе оештыру. Туган көннәр белән котлау.	октябрь
1 2 3 4 5	Мәгълүмәтләр тактасында төрле белешмәләр урнаштыру. Әниләр көне оештыру. «Минем әнием» - фотокүргәзмә оештыру. Туган көннәр белән котлау. Роберт Миңнуллин шигырьләрен уку бәйгесендә катнашу.	ноябрь
1 2 3 4 5	Мәгълумәтләр тактасында файдалы киңәшләр урнаштыру. Уен мәйданчыгында тау ясау өчен карларны җыеп өю. “Чыршы” бәйрәменә әзерлек оештыру. Төркемне бәйрәмчә бизәү. Кул эшләреннән күргәзмә оештыру	декабрь

1 2 3 4 5	“Кышкы уеннар” - фотокүргәзмә оештыру. Уен мәйданчыгында тау ясау, катыру. Кошлар өчен җимлекләр элү. Туган көннәр белән котлау. “Ачык ишекләр” көне үткәрү.	январь
1 2 3 4 5	“Бала тәрбияләүдә эти кешенең роле” темасына белешмә бирү. “Әтием- горурлыгым” - фотокүргәзмә. Кошлар өчен җимнәр булдыру. “Әти, әни, мин – спортны яратабыз” - уен-эстафеталар оештыру. Туган көннәр белән котлау.	февраль
1 2 3 4 5	Ата-аналар өчен педагог-психолог, шәфкать туташының киңәшләре тупланган папкаларны тулыландыру. Консультация: “Нокталы массаж”. Әти-әниләрнең кул эшләреннән күргәзмә оештыру. Хатын-кызлар көненә багышланган кичәгә әзерлек. Туган көннәр белән тәбрикләү	март
1 2 3 4 5	Белешмәләр тактасында яз турында мәгълүмәтләр бирү. Кошлар өчен оялар ясау. “Иң яхшы кош оясы” - бәйге оештыру. “Яз” бәйрәме – костюмнар әзерләү, шигырьләр өйрәтү. “Ачык ишекләр” көне үткәрү. Туган көннәр белән тәбрикләү.	апрель
1 2 3 4	Уен мәйданчыгында төзекләндерү, буяу эшләре башкару. Ата-аналар өчен педагог-психолог, шәфкатъ туташының киңәшләре тупланган папкаларны тулыландыру. “Балалар безнең киләчегебез”- фотокүргәзмә. Туган көннәр белән тәбрикләү.	май

2.5. Коррекцион һәм инклюзив педагогика

Коррекцион һәм инклюзив педагогикага багышланган бүлектә түбәндәге атамалар һәм төшенчәләр кулланыла.

Инклюзив белем бирү — махсус белем бирү ихтыяҗларының һәм индивидуаль мөмкинлекләрнең төрлелеген исәпкә алып, барлык балаларның белем алуы өчен тигез мөмкинлекләр тәэмин итү.

Сәламәтлек мөмкинлекләре чикле (СМЧ) укучы — физик һәм (яки) психологик үсешендә психологик-медицина-педагогик комиссия тарафыннан расланган һәм махсус шартлар тудырылмыйча белем алуга тоткарлык тудыручы тайпылышлары булган физик зат.

Җайлаштырылган (адаптацияләштерелгән) белем бирү программасы — сәламәтлек мөмкинлекләре чикле затларны психофизик үсеш үзенчәлекләрен, индивидуаль мөмкинлекләрен исәпкә алып укыту өчен җайлаштырылган һәм кирәк очракта күрсәтелгән затларның үсеш тайпылышларын коррекцияләүне һәм социаль адаптацияләүне тәэмин итүче белем бирү программасы.

СМЧ затлар төркеменә: саңгыраулар, начар ишетүчеләр, башта ишетеп, соңрак ишетми башлаганнар, сукырлар, начар күрүчеләр, сөйләме нык бозылганнар, терәк-хәрәкәт аппараты (ТХА) тайпылышы булганнар, психик үсеш тоткарлыгы булганнар, интеллектуаль үсеш тоткарлыгы булганнар, аутистик спектры бозылганнар (АСБ), катлаулы дефектлары булганнар һ.б. керә. Катнаш юнәлештәге төркемнәрдә сәламәт

балаларга һәм СМЧ балаларга белем бирү мәктәпкәчә оешманың белем бирү программасы буенча, тәрбияләнүчеләрнең психофизик үсеш үзенчәлекләрен һәм мөмкинлекләрен исәпкә алып, берләштереп алып барыла.

Белем бирү процессын оештыру принциплары

Инклюзив практиканы гамәлгә ашыручы Оешмада белем бирү процессын оештыру педагогларны тәрбияләнүчеләрнең социаль, сәламәтлек саклау, коммуникатив, эшлекле, мәгълүмати компетенцияләрне үзләштерүенә юнәлтүче системалы, компетентлы һәм дифференциацияле якын килү интеграциясе нигезендә проектлаштырылган структуралы функциональ модель төзү кирәклеген таләп итә.

Инклюзив практиканы оештыру түбәндәге принципларда корыла:

• индивидуаль якын килү принцибы тәрбияләнүчеләрне һәрьяклы өйрәнүне һәм ачыкланган үзенчәлекләрне исәпкә алып, тиешле педагогик йогынты ясау чараларын эшләүне күздә тота (укыту һәм тәрбия формаларын, алымнарын һәм чараларын һәрбер баланың индивидуаль белем бирү ихтыяҗларын исәпкә алып сайлау);

• баланың мөстәкыйль активлыгына ярдәм итү принцибы (индивидуальләштерү). Баланың мөстәкыйль активлыгы өчен шартларны тәэмин итү инклюзив белем бирүнең уңышлылыгында мөһим урын тота. Әлеге принципны гамәлгә ашыру социаль хезмәтләрне пассив кулланучыны түгел, үз үсешенең субъекты булган, социаль яктан актив шәхес формалаштыру бурычын хәл итә;

• социаль үзара багланыш принцибы гуманистик нигездә тулы үзара бәйләнешкә ирешү максаты белән белем бирү процессында катнашучыларның барысының бер-берсен аңлавы һәм кабул итүе өчен шартлар тудыруны күздә тота. Инклюзия — балалар, ата-аналар һәм белгечләрне реаль социум моделе буларак инклюзив бергәлек төзү өчен уртак уку-укыту эшчәнлегенә дә, социаль эшчәнлеккә дә актив тарту;

• дисциплинаара якын килү принцибы. Балаларның индивидуаль характеристикаларының төрлелеге тәрбия һәм укыту алымнары һәм чараларын эшләүгә комплекслы, дисциплинаара якын килүне таләп итә. Төркемдә эшләүче белгечләр (тәрбияче, логопед, социаль педагог, психолог, өлкән тәрбияче катнашында дефектолог) даими рәвештә балаларга диагностика үткәрәләр һәм фикер алышу процессында белем бирүне гамәлгә ашыруның аерым балага да, бөтен төркемгә дә юнәлтелгән планын төзиләр;

• укыту һәм тәрбия процессларын оештыруда вариативлык принцибы. Инклюзив төркемгә үсешләрендә төрле үзенчәлекләр булган балаларны кертү вариатив үсешкә китерүче тирәлек булуны, ягъни кирәкле үсешкә китерүче һәм дидактик кулланмаларны, укыту чараларын, каршылыксыз тирәлекне, укытуның һәм тәрбиянең вариатив методик базасын һәм педагогның гомуми һәм махсус педагогика буенча төрле эш алымнары һәм чараларын куллана белү сәләтен күздә тота;

• гаилә белән үзара тигез эшчәнлек принцибы. Педагогларның тырышлыгы ата-аналар тарафыннан ярдәм булган, аларга аңлаешлы һәм гаилә ихтыяҗларына туры килгән очракта гына нәтиҗәле була. Белгечнең бурычы — баланың ата-анасы яисә якыннары белән ышанычка корылган дусларча мөнәсәбәтләр булдыру, ата-аналарның таләпләренә игътибарлы булу, алар карашынча шул моментта бала өчен нәрсә мөһим һәм кирәкле булса, балага ярдәм итү өчен уртак гамәлләр турында килешү;

• балалар бакчасының белем бирү моделен динамик үстерү принцибы. Балалар бакчасы моделе яңа структур бүлекчәләр, белгечләр, үсешкә китерүче алымнар һәм чаралар хисабына үзгәрергә дә мөмкин.

Инклюзив практика оештыру процессында белем бирү учреждениесенең төп максаты — нормаль үсештәге балалар һәм СМЧ балаларны, ягъни белем бирү ихтыяҗлары төрле балаларны, бергә тәрбияләү һәм белем бирү өчен шартларны тәэмин итү.

3. Оештыру бүлеге.

3.1. 3-4 яшьлек балаларның көн тәртибе үрнәге.

Дөрес көн тәртибе — тәүлек дәвамында балалар эшчәнлегенең төрле төрләренең һәм ялының рациональ дәвамлылыгы һәм уйлап чиратлаштырылуы. Көн тәртибен дөрес төзүдә аның балаларның яшенә карап психо- физиологик үзенчәлекләргә туры килүе төп принцип булып тора. Көндәлек режимны баланың индивидуаль үзенчәлекләренә якынайтырга омтылырга кирәк.

Көндәлек режимда дәресләрнең, аларның төрле төрләре арасындагы тәнәфесләрне дә кертеп, гомуми дәвамлылыгы күрсәтелгән. Педагог белем бирү йөкләнеше күләмен, санитар-эпидемиологик кагыйдәләр һәм нормативлар буенча максималь рөхсәт ителгән эш күләмен арттырмыйча, мөстәкыйль билгели. Елның җылы чорында дәресләрнең бер өлешен һавада йөрү вакытында участокта уздырырга мөмкин.

Статик характердагы дәресләрнең уртасында физкультминутлар үткәрергә тәкъдим ителә.

Мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен өстәмә белем бирү дәресләрен (студияләр, түгәрәкләр, секцияләр һ.б.) һавада йөрүгә һәм көндезге йокыга бирелгән вакыт исәбенә уздыру һич ярамый.

Көндәлек режим якынча төзелгән, аңа конкрет мәктәпкәчә учреждениенең эш үзенчәлекләрен (балалар контингентын, төбәк климатын, бассейн булу-булмауны, ел вакытын, көн озынлыгын һ.б.ш.) исәпкә алып төзәтмәләр кертергә мөмкин.

Һәрбер баланың үзен балалар бакчасында уңайлы, хәвефсез хис итүе; биредә аны яратуларын, аның турында кайгыртуларын белүе мөһим. Ата- аналарыннан авыр аерыла һәм төркемдә калырга теләми торган балаларга карата, аеручы балалар бакчасына ияләшү чорында, күбрәк игътибар бирергә кирәк.

Көндәлек режим.

Режим моментларын оештыру үзенчәлекләре.

Режим моментларын гамәлгә ашырганда, балаларның индивидуаль үзенчәлекләрен (йокы озынлыгын, яраткан ризыкларын, эшчәнлек темпын һ.б.) исәпкә алу сорала. Баланың индивидуаль үзенчәлекләренә якынайтылган балалар бакчасы режимы аңа уңайлык, яхшы кәеф һәм активлык тудыруга ярдәм итә.

Ашау. Балаларны ашарга мәҗбүр итәргә кирәкми, аларның аппетит белән ашаулары мөһим. Сайлау мөмкинлеге бирелсә (ике төрле ризыктан булса да), теләбрәк ашыйлар. Балаларның төрле тизлек белән ашавын исәпкә алып, балалар аларга үз темпларында ашау мөмкинлеге тудырырга кирәк.

Баланы, аш китергәнне көтеп яисә ашап туйганнан соң, өстәл янында утырырга мәҗбүр итәргә ярамый. Ашаганнан соң бала, рәхмәт белдереп, мөстәкыйль уеннар белән шөгыльләнә ала.

Һавада йөрү. Балаларның сәламәтлеген ныгыту, аларның хәрәкәт активлыгына ихтыяҗын канәгатьләндерү, талчыгуларын кисәтү өчен, көндәлек һавада йөрүләр кирәк.

Һавада йөрүнең дәвамлылыгын кыскартырга ярамый. Балаларның көн дәвамында саф һавада җитәрлек күләмдә булуларын тәэмин итү мөһим.

Көндәлек уку. Көндәлек режимда балаларга көн саен китап уку өчен даими вакыт билгеләү максатка ярашлы. Матур әдәбият әсәрләре генә түгел, танып белүгә ярдәм итүче китаплар, рәсемле балалар энциклопедияләре, туган ил һәм чит илләр тарихы һәм мәдәнияте буенча балалар өчен хикәяләр дә укырга кирәк. Китаплар уку һәм укылганнар буенча фикер алышу әдәби геройлар мисалында балаларда, ялыктыргыч һәм файдасыз акыл өйрәтүләргә һәм үгет-нәсыйхәтләргә бирелмичә, социаль-әхлакый сыйфатлар тәрбияләүгә ярдәм итә. Шуның белән бергә китап укуны дәрескә дә әйләндерергә ярамый — баланың һәрвакыт укыганны тыңлауны яисә үз эшләре белән шөгыльләнүне сайлап алу мөмкинлеге булырга тиеш. Педагогның бурычы — уку процессын барлык балалар өчен дә мавыктыргыч һәм кы- зыклы итү.

Көндезге йокы. Балаларның яхшы сыйфатлы көндезге йокысы өчен шартлар тудырырга кирәк. Моның өчен балалар йоклый торган бинада тынычлык, тынлык булуын, даими саф һава кереп торуын тәэмин итү мөһим. Моннан тыш, балаларның тиз йоклап китүенә һәм тирән йокысына көн дәвамындагы сыйфатлы хәрәкәт активлыгы һәм ярсынуны киметә торган тыныч уеннар да булышлык итә.

3.2. Белем бирү эшчәнлеге челтәре.

Атна көннәре	Белем бирү эшчәнлеге	Эшчәнлек вакыты
Дүшәмбе	1.Физкультура 2. Сынлы сәнгать (әвәләү/ кисеп ябыштыру чиратлаша)	8.45 - 9.00 9.10 – 9.25
Сишәмбе	1. Музыка 2. Танып белү (ФЭМП)	9.05-9.20 9.30-9.45
Чәршәмбе	1. Физкультура 2. Аралашу (сөйләм үстерү)	8.45-9.00 9.10-9.25
Пәнҗешәмбе	1. Танып белү (әйләнә-тирә белән танышу) 2. Физкультура (саф һавада)	9.00 - 9.15 11.15– 11.30

Җомга	1.Музыка 2. Сынлы сәнгать (рәсем)	8.45 - 9.00 9.10 – 9.25

7.40- иртәнге гимнастика.

3.3. Сәламәтләндерү планы.

№ п/п	**Чаралар исемлеге**
Сентябрь	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Иртәнге гимнастика.
3.	Тамак һәм авыз куышлыгын чайкау.
4.	Нокталы массаж
5.	Күзләр өчен гимнастика.
7.	Төркемнәрдә ата-аналар җыелышлары.
Октябрь	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Иртәнге фильтр.
3.	Иртәнге гимнастика.
4.	Витаминлы чәй.
5.	Тамак һәм авыз куышлыгын чайкау.
6.	Борынгы грек медицинасы буенча үз-үзеңә массаж ясау.
7.	Нокталы массаж Уманская буенча.
8.	Күзләр өчен гимнастика.
9.	Ата-аналар җыелышы «Туклану һәм сәламәтлек».
Ноябрь	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Иртәнге фильтр.
3.	Иртәнге гимнастика.
4.	Күзләр өчен гимнастика.
5.	Нокталы массаж Уманская буенча.Су Джок.
6.	Борынгы грек медицинасы буенча үз-үзеңә массаж ясау.
7.	Тамак һәм авыз куышлыгын чайкау.
8.	Һәркөн төшке аш вакытында суган, сарымсак, лимон куллану.
9.	Кич белән саф һавада йөрү
Декабрь	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Иртәнге гимнастика.
3.	Иртәнге фильтр.
4.	Тамакны тозлы су белән чайкау.
5.	Көн дә лимонлы-сарымсаклы катнашма куллану.
6.	Массаж.
7.	Күзләргә гимнастика.Су Джок.
8.	Борынга суган төнәтмәсе тамызу.
9.	Кич белән саф һавада йөрү
Январь	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү

2.	Иртәнге фильтр.
3.	Иртәнге гимнастика.
4.	Тамакны эвкалипт белән чайкау.
5.	Лимонлы-сарымсаклы катнашма куллану.
6.	Борынга суган төнәтмәсе тамызу.
7.	Нокталы массаж.
8.	Күзләргә гимнастика
9.	Кич белән саф һавада йөрү
Февраль	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Көчәйтелгән иртәнге фильтр.
3.	Иртәнге гимнастика.
4.	Тамакны тозлы су белән чайкау.
5.	Лимонлы-сарымсаклы катнашма куллану.
6.	Массаж.
7.	Күзләргә гимнастика
Март	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Иртәнге фильтр.
3.	Иртәнге гимнастика.
4.	Тамакны бүлмә температурасындагы су белән чайкау.
5.	Һәркөн төшке аш вакытында суган, сарымсак, лимон куллану.
6.	Күзләргә гимнастика
7.	Сан.тазарту.режимын һәм карантин чараларын үтәү.
8.	Гомуми ата-аналар җыелышы “Сәламәт яшәү рәвеше”
Апрель	
1.	Нокталы массаж.
2.	Борынгы Кытай медицинасы буенча массаж
3.	Саф һавада иртәнге гимнастика.
4.	Тамакны бүлмә температурасындагы су белән чайкау.
5.	Кич белән саф һавада йөрү
Май	
1.	Нокталы массаж.
2.	Борынгы Кытай медицинасы буенча массаж
3.	Иртәнге гимнастика.
4.	Көнгә 3 тапкыр саф һавада булу.
5.	Җимеш сулары.
6.	Авыз куышлыгын чайкау.
Июнь	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Саф һавада иртәнге гимнастика.
3.	Һава-кояш ваннасы.
4.	Җимеш сулары.
5.	Җирдә ялан аяк йөрү
6.	Күзләргә гимнастика
7.	Көндезге йокыдан соң корр. гимнастика.
8.	Ашаганнан соң авыз куышлыгын чайкау.
9.	Кич белән саф һавада йөрү
10.	Бәйрәм”Балаларны яклау көне”
Июль	

1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Саф һавада иртәнге гимнастика
3.	Су процедуралары.
4.	Һава-кояш ваннасы.
5.	Җимеш сулары.
6.	Җирдә ялан аяк йөрү
7.	Күзләргә гимнастика
8.	Көндезге йокыдан соң корр. гимнастика.
9.	Ашаганнан соң авыз куышлыгын чайкау.
10.	Бәйрәм «Сабантуй».
11.	Асфальтта рәсемләү.
12.	Кич белән саф һавада йөрү
Август	
1.	Балаларны саф һавада кабул итү
2.	Саф һавада иртәнге гимнастика
3.	Су процедуралары.
4.	Кояш ваннасы
5.	Җимеш сулары.
6.	Җирдә ялан аяк йөрү
7.	Күзләргә гимнастика
8.	Чәчәкләр бәйрәме
9.	Кич белән саф һавада йөрү

3.5. Программаны гамәлгә ашыру шартлары.

Предметлы тирәлек мохите оештыру үзенчәлекләре.

Мохит төшенчәсе астында табигый, социаль-көнкүреш һәм (яки) мәдәни-эстетик характердагы тирәлек күздә тотыла. Бу — кешенең яшәеш шартлары, аның тормыш даирәсе. Мохит махсус проектлана торган юнәлеш алырга мөмкин, һәм бу очракта аның турында шәхесне формалаштыручы мөһим фактор — белем бирү тирәлеге буларак карау күзәтелә (Т.С. Комарова, С.Л. Новоселова, Г.Н. Пантелеев, Л.П. Печко, Н.П. Сакулина, Е.О. Смирнова, Е.И. Тихеева, Е.А. Флерина, С.Т. Шацкий һ.б.).

Балалар бакчасында белем бирү мохите баланың мәктәпкәчә балачагын тулы кыйммәтле уздыру өчен кирәкле махсус шартларны таләп итә. Предметлы үсеш мохите дигәндә баланың танып белүдә, аралашуда, хезмәт, тулаем физик һәм рухи үсеш ихтыяҗларын канәгатьләндерү өчен җайлаштырылган, оештыру ягыннан формалаштырылган һәм предметлар белән тулыландырылган билгеле бер тирәлек аңлана. Үсешкә булышлык итүче предметлы мохитне заманча күзаллау баланың актив эшчәнлеген тәэмин итүне, аның субъ- ектив позициясен формалаштыруны, иҗади сәләтләрен, мөмкинлекләрен барлык чаралар белән үстерүне үз эченә ала.

Мохит оештыруга төп таләпләр.

Мәктәпкәчә оешманың үсешкә китерүче предметлы тирәлек мохите:

- тулы эчтәлекле, үсешкә илтүчән;
- үзгәрүчән;

- күп функцияле;
- вариатив;
- аңлаешлы;
- куркынычсызлыкны тәэмин итүчән;
- сәламәтлекне саклаучан;
- эстетик җәлеп итүчән булырга тиеш.

Мохитне оештыруның төп принциплары.

Мәктәпкәчә учреждениенең бүлмәләрен җиһазлау куркынычсызлыкны тәэмин итә, сәламәтлекне саклый, эстетик җәлеп итә торган һәм үсешкә китерүчән булырга тиеш. Җиһазлар балаларның буена һәм яшенә туры килергә, уенчыклар әлеге яшь өчен максималь үсеш эффектын тәэмин итәргә тиеш.

Үсешкә китерүче предметлы тирәлек мохите тулы эчтәлекле, өлкән кешенең һәм баланың уртак эшчәнлеге һәм балаларның мөстәкыйль эшчәнлеге өчен яраклы, бала яшенең ихтыяҗларына җавап бирерлек булырга тиеш.

Кечкенәләр төркемнәрендә балалар уенының идеясе нигезендә предмет тора, шуңа күрә өлкән кеше, сабыйларда кызыксыну, танып белү омтылышы, уен бурычын кую һәм аны чишү теләге уяту өчен, һәрвакыт уен мохитен (корылмалар, уенчыклар, материаллар һ.б.) яңартып торырга тиеш. Төркем бүлмәсендә балаларның мөстәкыйль хәрәкәт активлыгы өчен шартлар тудыру: җиһазлар һәм уенчыклардан буш урын карап кую, балаларны хәрәкәтле уен эшчәнлегенә тарта торган уенчыклар белән тәэмин итү, хәрәкәт активлыгын стимуллаштыручы уенчыкларны көнгә берничә тапкыр алмаштыру сорала.

Төркемдәге тирәлекне үсешкә китерүче күпсанлы материаллар (китаплар, уенчыклар, иҗат өчен материаллар, җиһазлар һ.б.) белән тәэмин ителгән аерым зоналар («үзәкләр», «почмаклар», «мәйданчыклар») рәвешендә оештырырга тәкъдим ителә. Барлык предметлар да балаларның кул астында булырга тиеш.

Тирәлекне шул рәвешчә оештыру мәктәпкәчә яшьтәгеләргә үзләре кызыксынган шөгыльләрне табарга, аларны көн дәвамында чиратлаштырырга ярдәм итә, ә педагогка белем бирү процессын балаларның индивидуаль үзенчәлекләрен исәпкә алып нәтиҗәле оештырырга мөмкинлек бирә.

Почмакларны җиһазлау белем бирү процессын тематик планлаштыру белән туры китереп алышынырга тиеш.

Үсеш үзәкләре сыйфатында:

- сюжетлы-рольле уеннар өчен почмак;
- киенү-ясану почмагы (театральләштерелгән уеннар өчен);
- китаплар почмагы;
- басма һәм өстәл уеннар өчен зона;
- күргәзмә (балалар рәсемнәреннән, балалар иҗаты, халык осталары эшләнмәләреннән һ.б.);

- табигать (табигатьне күзәтү) почмагы;
- спорт почмагы;
- су һәм ком белән уеннар өчен почмак;
- балаларның мөстәкыйль эшчәнлегенең төрле төрләре — конструкцияләү, сәнгати, музыкаль һ.б. эшчәнлек өчен почмаклар;
- уен тирәлеген җиңел үзгәртү өчен зур күләмле йомшак конструкцияләр (блок уенчыклар, өй, тоннельләр һ.б.) белән уен үзәге;
- уен почмагы (уенчыклар, төзү материаллары белән) булдырырга мөмкин. Үсешкә китерүче предметлы тирәлек мохите хәрәкәтчән һәм җиңел үзгәрә торган динамик тирәлек булырга тиеш. Предметлы мохитне проектлаштырганда шуны онытмаска кирәк: «катып калган» (статик) предмет тирәлеге, баланың фантазиясен уятудан туктау сәбәпле, үзенең үсешкә булышлык итү функциясен үти алмый башлый. Гомумән, динамиклык-статиклык принцибы уен тирәлекләренең хәрәкәтчәнлек дәрәҗәсенә, предмет шартларының вариантлылыгына һәм балалар эшчәнлеге характерының һәркайсына кагыла. Шуның белән бергә мохитнең билгеле бер тотрыклылыгы һәм даимилеге — аның балалар өчен гадәтилеген, ияләнгән тирәнлек булуын тәэмин итә. Бигрәк тә бу гомуми файдалану урыннарына (китапханә, уенчыклар шкафы, күп функцияле материаллар салынган тартма һ.б.) мөнәсәбәттә шулай.

Төрле психологик-педагогик бурычларны хәл итү өчен үсешкә китерүче предметлы тирәлек мохитен оештыру үзенчәлекләре «Программаны гамәлгә ашыруның психологик-педагогик шартлары» бүлегендә бәян ителә.

3.5. Программаның матди-техник тәэмин ителеше.

ФДББС буенча программаны матди-техник тәэмин итү укыту-методик комплектын, җиһазларны, предметларны үз эченә ала. Шуның белән бергә Оешма Программаны гамәлгә ашыру өчен кирәкле уку-укыту чараларын, шул исәптән техник чараларны, тиешле материалларны (шул исәптән сарыф ителәчәк материалларны), уен, спорт, сәламәтләндерү җиһазларын, инвентарьны мөстәкыйль рәвештә билгели.

Программа өчен укыту-методик комплект

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасы укыту-методик комплект белән тәэмин ителгән, авторлар коллективы даими рәвештә аны камилләштерү өстендә эш алып бара.

Комплектка түбәндәгеләр керә:

- мәктәпкәчә белем бирүнең «Туганнан алып мәктәпкәчә» төп белем бирү программасы;
- комплекслы-тематик планлаштыру;
- мәктәпкәчә оешмада эшне оештыру һәм идарә итү буенча кулланмалар;
- инклюзив белем бирү буенча кулланмалар;
- психолог эше буенча кулланмалар;
- бала үсешенең барлык юнәлешләре буенча педагоглар өчен методик кулланмалар;
- күрсәтмә-дидактик кулланмалар;

- эш дәфтәрләре;
- иҗат өчен комплектлар;
- вариатив парциаль (авторлык) программалар;
- электрон белем бирү ресурслары.

Программаны укыту-методик яктан тәэмин итү профессиональ эшчәнлекнең даими камилләшеп торучы, илкүләм һәм дөньякүләм мәктәпкәчә белем бирүдәге заманча казанышларны һәм тенденцияләрне чагылдыручы инструменты булып тора.

Җиһазларга һәм җиһазландыруга карата таләпләр

«Туганнан алып мәктәпкәчә» программасы җиһазлауга, материалларга, җиһазларга, инвентарьга махсус таләпләр куймый — Программаны гамәлгә ашыру өчен нинди дә булса аерым, стандарт булмаган җиһазландыру таләп ителми. Программа мәктәпкәчә оешманың кулланууда булган матди-техник базасында, аның гамәлдәге дәүләт стандарты һәм таләпләренә туры килүе шартларында тормышка ашырыла ала. Әмма матди база киңрәк булган саен, педагогның һәр баланың үсеше өчен оптималь шартлар тудыру мөмкин- лекләре дә арта.

Авторлар программаны гамәлгә ашыру шартларына таләпләрнең өч дәрәҗәсен эшләделәр:

- минималь дәрәҗә — дәүләт нормативларына туры килә торган дәрәҗә;
- база дәрәҗәсе — омтылырга тиешле дәрәҗә;
- оптималь дәрәҗә — программаны гамәлгә ашырырга ярдәм итүче өстәмә мөмкинлекләрне ача торган дәрәҗә.

Фәнни әдәбият

Мәктәпкәчә белем бирү

А м о н а ш в и л и Ш.А. Искусство семейного воспитания. Педагогическое эссе. — М., 2013.

А с м о л о в А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров. — М., 1996.

А с м о л о в А.Г. Психология личности. Культурно-историческое понима- ние развития человека. — М., 2007.

Б а б а д ж а н Т.С. Музыкальное развитие детей раннего возраста. — М., 1957.

Б е х т е р е в В.М. Проблемы развития и воспитания человека. Избранные психологические труды. — М. — Воронеж, 1997.

Б о ж о в и ч Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. — СПб., 2008.

Б р у ш л и н с к и й А.В. Воображение и творчество / Научное творчество / Под ред. С.Р.Микуменского, М.Г.Ярошевского. — М., 1969.

В е н г е р Л.А. Восприятие и обучение. — М., 1969.

В е н г е р Л.А. К проблеме формирования высших психических функций / Научное творчество Л.С.Выготского и современная психология. — М., 1981.

В е н г е р Л.А. Овладение опосредствованным решением познавательных задач и развитие когнитивных способностей ребенка // Вопросы психоло- гии. — 1983. — №2.

В е р а к с а Н.Е., В е р а к с а А.Н. Познавательное развитие в дошкольном детстве. Учебное пособие. — М., 2012.

В е р а к с а Н.Е. Особенности преобразования противоречивых проблем- ных ситуаций дошкольниками // Вопросы психологии. — 1981. — №3.

В е р т г е й м е р М. Продуктивное мышление. — М., 1987.

В е т л у г и н а Н.А. Музыкальное развитие ребенка. — М., 1968. Воспитание и обучение детей раннего возраста / Под ред. Г.М. Лями-

ной. — М., 1981.

Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. — М., 1967. В ы г о т с к и й Л.С. Собрание сочинений в 6 т. — Т.2. — М., 1982.

В ы г о т с к и й Л.С. Собрание сочинений в 6 т. — Т.3. — М., 1983. В ы г о т с к и й Л.С. Собрание сочинений в 6 т. — Т.6. — М., 1984. Г а л ь п е р и н П.Я. Введение в психологию. — М., 1976.

Г о л о с о в к е р Я.Э. Логика мифа. — М., 1987.

Д а в ы д о в В.В. и др. Концепция российского начального образования (система Д.Б.Эльконина и В.В.Давыдова). — М., 2002.

Д а в ы д о в В.В. Теория развивающего обучения. — М., 1996. Дошкольная педагогика и психология. Хрестоматия / Ред.-сост. Н.Е.Верак-

са, А.Н.Веракса. — М., 2014.

Д р у ж и н и н В.Н. Психология общих способностей. — СПб., 1999.

Д ь я ч е н к о О.М. Развитие воображения дошкольников. — М., 1996.

Д ь я ч е н к о О.М., В е р а к с а Н.Е. Способы регуляции поведения у детей дошкольного возраста // Вопросы психологии. — 1996. — № 3.

З а п о р о ж е ц А.В. Избранные психологические труды. В 2 т. — Т.1.: Психическое развитие ребенка. — М., 1986.

З а п о р о ж е ц А.В., Н е в е р о в и ч Я.З. К вопросу о генезисе, функции и структуре эмоциональных процессов у ребенка // Вопросы психологии. — 1974. — № 6.

З е б з е е в а В.А. Теория и методика экологического образования детей: Учебно-методическое пособие. — М., 2009.

Игра и развитие ребенка / Психология и педагогика игры дошкольника / Под ред. А.В. Запорожца и А.П.Усовой. — М., 1966.

Концепция дошкольного воспитания // Дошкольное воспитание. — 1989. — №5. — Давыдов В.В., Петровский В.А. и др.

К о ф ф к а К. Основы психического развития. — М., 1998.

К р а в ц о в Г.Г., Кравцова Е.Е. Психология и педагогика обучения до- школьников. Учебное пособие. — М., 2012.

К у д р я в ц е в В.Г. Смысл человеческого детства и психического развития ребенка. — М., 1997.

К у л и к о в а Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание. — М., 1999.

Л е в и н К. Динамическая психология: Избранные труды. — М., 2001.

Л е о н т ь е в А.Н. Избранные психологические произведения. В 2 т. — Т. 1. — М., 1983.

Л е о н т ь е в А.Н. Лекции по общей психологии. — М., 2000. Л е о н т ь е в А.Н. Проблемы развития психики. — М., 1972.

Л и с и н а М.И. Формирование личности ребенка в общении. — СПб., 2006.

М и х а й л е н к о Н.Я. Организация сюжетной игры в детском саду. Посо- бие для воспитателя. — 3-е изд., испр. — 2009.

М е л и к - П а ш а е в А.А. Педагогика искусства и творческие способности. — М., 1981.

М у х и н а В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвое- ния социального опыта. — М., 1981.

Н и к о л а е в а С.Н. Теория и методика экологического образования де- тей. — 2-е изд.., испр. — М., 2005.

Педагогика достоинства: идеология дошкольного и дополнительного об- разования / Под общей ред. А.Г. Асмолова. — М., 2014.

П и а ж е Ж., И н е л ь д е р Б. Генезис элементарных логических струк- тур. — М., 1963.

П и а ж е Ж., И н е л ь д е р Б. Психология ребенка. — СПб., 2003. П и а ж е Ж. Речь и мышление ребенка. — М., 1932.

П и а ж е Ж. Роль действия в формировании мышления // Вопросы психо- логии. — 1965. — № 6.

П и а ж е Ж. Избранные психологические труды. Психология интеллекта.

Генезис числа у ребенка. Логика и психология. — М., 1969.

П и а ж е Ж. Теории, эксперименты, дискуссии. — М., 2001.

Психология детей дошкольного возраста. Развитие познавательных про- цессов / Под ред. А.В.Запорожца, Д.Б. Эльконина. — М., 1964.

Психология и педагогика игры дошкольника / Под ред. А.В.Запорожца, А.П.Усовой. — М., 1966.

Р а д ы н о в а О.П., К о м и с с а р о в а Л.Н. Теория и методика музыкально- го воспитания детей дошкольного возраста. — Дубна, 2011.

Развитие мышления и умственное воспитание дошкольника / Под ред.

Н.Н. Поддьякова, А.Ф. Говорковой. — М., 1985.

Развитие познавательных способностей в процессе дошкольного воспи- тания / Под ред. Л.А.Венгера. — М.,1986.

Развитие ребенка / Под ред. А.В. Запорожца, Л.А.Венгера. — М.,1968. Р о д а р и Д. Грамматика фантазии. — М., 1978.

С а к у л и н а Н.П. Рисование в дошкольном детстве. — М., 1965. С а л м и н а Н.Г. Знак и символ в обучении. — М., 1988.

С е р е б р я к о в а Т.А. Экологическое образование в дошкольном воз- расте. — 2-е изд., испр. — М., 2008.

С м и р н о в а Е.О. Общение дошкольников с взрослыми и сверстниками.

Учебное пособие. — М., 2012.

С о б к и н В.С., С к о б е л ь ц и н а К.Н., И в а н о в а А.И. и др. Социология дошкольного детства. Труды по социологии образования. — Т. XVII. — Вып.

XXIX. — М.: Институт социологии образования РАО, 2013.

С о л о в е й ч и к С. Педагогика для всех. — 2-е изд. — М., 2000. С у б б о т с к и й Е.В. Строящееся сознание. — М., 2007.

У ш и н с к и й К.Д. Человек как предмет воспитания. — Собр.соч. — Т.9. — М., 1950.

Ш н е й д е р Л.Б. Семейная психология. — 2-е изд. — М., 2006.

Э л ь к о н и н Б.Д. Действие как единица развития // Вопросы психо- логии. —2004. — № 1.

Э л ь к о н и н Д.Б. Психология игры. — М., 1999.

Инклюзив белем бирү

А р х и п о в а Е.Ф. Стертая дизартрия у детей. Учебное пособие для сту- дентов вузов. — М., 2006.

Б а р я е в а Л.Б., Г а в р и л у ш к и н а О.П., З а р и н А.П. и др. Программа воспитания и обучения дошкольников с интеллектуальной недостаточно- стью. — СПб., 2001.

Воспитание и обучение детей и подростков с тяжелыми и множественны- ми нарушениями развития / Под ред. И.М.Бгажноковой. — М., 2007.

Г о л о в ч и ц Л.А., Н о с к о в а Л.П., Ш м а т к о Н.Д. и др. Программа для специальных дошкольных учреждений. — М., 1991.

Г о л о в ч и ц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика. Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха. — М., 2001.

Дети с ограниченными возможностями: проблемы инновационных тенденций обучения и воспитания: Хрестоматия / Сост. Л.В.Калинникова, Н.Д. Соколова. — М., 2005.

Д р у ж и н и н а Л.А. Коррекционная работа в детском саду для детей с на- рушениями зрения. — М., 2006.

Е к ж а н о в а Е.А., С т р е б е л е в а Е.А. Коррекционно-педагогическая по- мощь детям раннего и дошкольного возраста. — СПб., 2008.

Е к ж а н о в а Е.А., С т р е б е л е в а Е.А. Коррекционно-развивающее обучение и воспитание: программа дошкольного образовательного учреж- дения компенсирующего вида для детей с нарушением интеллекта. — М., 2003.

Ж и г о р е в а М.В. Дети с комплексными нарушениями в развитии: педа- гогическая помощь. — М., 2008.

З а б р а м н а я С.Д., И с а е в а Т.Н. Изучаем обучая. Рекомендации по изу- чению детей с тяжелой умственной отсталостью. — М., 2002.

К а т а е в а А.А., С т р е б е л е в а Е.А. Дошкольная олигофренопедаго- гика. — М., 1998.

Коррекционная помощь детям раннего возраста с органическим пора- жением центральной нервной системы в группах кратковременного пребы- вания / Под ред. Е.А.Стребелевой. — 2-е изд. — М., 2004.

Ле бе динска я К.С., Никольска я О.С., Баенска я Е.Р. и др. Дети с нарушениями общения: ранний детский аутизм. — М., 1989.

Л е в ч е н к о И.Ю., К и с е л е в а Н.А. Психологическое изучение детей с нарушениями развития. — М., 2007.

Л е в ч е н к о И.Ю., П р и х о д ь к о О.Г. Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата. — М., 2001.

Л е в ч е н к о И.Ю., Т к а ч е в а В.В., П р и х о д ь к о О.Г. и др. Детский цере- бральный паралич. Дошкольный возраст. — М., 2008.

Л е в ч е н к о И.Ю., Т к а ч е в а В.В. Психологическая помощь семье, вос- питывающей ребенка с отклонениями в развитии. Методическое пособие. — М., 2008.

Л о п а т и н а Л.В. Логопедическая работа с детьми дошкольного воз- раста. —СПб, 2005.

П л а к с и н а Л.И. Коррекционно-развивающая среда в детских садах ком- пенсирующего вида. — М., 2008.

Программа специальных (коррекционных) образовательных учреждений IV вида (для детей с нарушениями зрения). Программа детского сада: коррек- ционная работа / Под ред. Л.И.Плаксиной. — М., 2003.

Психолого-медико-педагогическое обследование ребенка: Комплект ра- бочих материалов / Под общ. ред. М.М. Семаго. — М., 2001.

Психолого-педагогическая диагностика развития детей дошкольного возраста / Под ред. Е.А.Стребелевой. — М., 1998.

Психолого-педагогическая диагностика / Под ред. И.Ю. Левченко, С.Д. Забрамной. — М., 2003.

С е к о в е ц С., Т о н к о н о г Л. и др. Коррекционно-развивающая среда для детей дошкольного возраста с нарушением опорно-двигательного аппа- рата. — Л. — М., 2003.

С т е п а н о в а О.А. Программы для ДОУ компенсирующего и комбиниро- ванного видов. Справочное пособие. — М., 2008.

У л ь е н к о в а У.В. Дети с задержкой психического развития. — Н. Новго- род, 1994.

Ф и л и ч е в а Т.Б., Т у м а н о в а Т.В., Ч и р к и н а Г.В. Воспитание и обуче- ние детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Программ- но-методические рекомендации. — М., 2009.

Ф и л и ч е в а Т.Б., Т у м а н о в а Т.В., Ч и р к и н а Г.В. Программы дошколь- ных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нару- шениями речи. Коррекция нарушений речи. — М., 2008.

Кушымта

№1. 3-4 яшьлек балалар үсешенең яшь үзенчәлекләре.

3–4 яшендә бала әкренләп гаилә даирәсе чикләреннән чыга. Аның аралашуы аерым хәлләргә генә бәйле булмый башлый. Өлкән кеше, бала өчен гаилә әгъзасы гына булып калмыйча, билгеле бер иҗтимагый функция йөртүчегә әверелә. Баланың шундый ук функция башкару теләге аны реаль мөмкинлекләре белән каршылыкка китерә. Бу каршылык мәктәпкәчә яшьтә эшчәнлекнең әйдәүче төренә әверелүче уен үсеше аша хәл ителә.

Шартлылык — уенның төп үзенчәлеге; бертөрле гамәлләрне бертөрле предметлар белән башкару аларны башка предметлар белән башкарылучы башка гамәлләргә кертүне күздә тота. Мәктәпкәчә яшьтәге кечкенәләр уенының төп эчтәлеге уенчыклар һәм алмаш уенчыклар белән эш итүдән гыйбарәт. Уенның дәвамлылыгы зур түгел. Мәктәпкәчә яшьтәге кечкенәләр бер-ике рольле һәм гади, җәенке булмаган сюжетлы уен белән чикләнәләр. Бу яшьтә кагыйдәле уеннар формалаша гына башлый.

Баланың сурәтләү эшчәнлеге аның предмет турындагы күзаллауларына бәйле. Бу яшьтә әлеге күзаллаулар формалаша гына башлыйлар. График образлар ярлы. Бериш балаларның рәсемнәрендә детальләр булмый, башкаларның рәсемнәре күбрәк детальләштерелгән булырга мөмкин. Балалар инде төс кулланырга мөмкин.

Вак моторика үсеше өчен әвәләп ясау зур әһәмияткә ия. Мәктәпкәчә яшьтәге кечкенәләр өлкән кеше җитәкчелегендә гади предметларны әвәләп ясарга сәләтле.

Аппликациянең аңга кабул итү үсешенә уңай йогынты ясавы мәгълүм. Бу яшьтә балалар аппликациянең гади төрләрен башкара алалар.

Мәктәпкәчә яшьтәге кечкенәләр конструкцияләү эшчәнлеге үрнәк буенча һәм уйланылганча катлаулы булмаган корылмалар төзү белән чикләнә.

Бу яшьтә перцептив эшчәнлек үсеш кичерә. Балалар эталон алды берәмлекләрен (предэталон) — аңга кабул итүнең индивидуаль берәмлекләрен файдаланудан сиземләү эталоннарына — аңга кабул итүнең культура буларак үзләштерелгән чараларына күчәләр. Мәктәпкәчә яшьтәге кечкенәләр төркеменнән күчү ахырына балалар 5 һәм күбрәк формадагы предметларны, 7 һәм күбрәк төсне кабул итәргә, предметларны зурлыклары буенча аерырга, балалар бакчасы төркемендә һәм, белем бирү процессын билгеле бер тәртиптә оештырганда, бөтен мәктәпкәчә учреждение бинасында да ориентлашырга сәләтле.

Хәтер һәм игътибар үсеш кичерә. Өлкәннәр соравы буенча балалар 3–4 сүзне һәм предметларның 5–6 атамасын истә калдыра алалар. Мәктәпкәчә кечкенәләр яше ахырына алар яраткан әсәрләреннән зур өзекләрне истә калдырырга сәләтле.

Күрсәтмә-гамәли фикерләү үсеше дәвам итә. Ситуацияләрне үзгәртү күп очракларда көтелгән нәтиҗәне исәпкә алып, максатчан сынаулар нигезендә гамәлгә ашырыла. Мәктәпкәчә яшьтәге балалар предметлар арасындагы кайбер яшерен бәйләнешләрне һәм мөнәсәбәтләрне билгеләргә сәләтле.

Мәктәпкәчә яшьтәге кечкенәләрдә хыял үсеше башлана. Уенда, бер төрле объектлар башкаларын алыштырганда, хыял аеруча ачык чагыла.

Балаларның үзара мөнәсәбәтләре нормалар һәм кагыйдәләр белән бәйле. Максатчан йогынты нәтиҗәсендә балалар чагыштырмача күп санда нормалар үзләштерә алалар, ул

нормалар шәхси гамәлләрне һәм башка балаларның гамәлләрен бәяләү өчен нигез хасил итәләр.

Балаларның үзара мөнәсәбәтләре уен эшчәнлегендә ачык чагыла. Актив рәвештә үзара багланышларга керүгә караганда, алар янәшә уйнауга ныграк тартылалар. Шулай да әлеге яшьтә үк үзара мөнәсәбәтләрне тотрыклы рәвештә сайлап кору күзәтелергә мөмкин. Балалар арасындагы низаглар башлыча уенчыклар аркасында килеп чыга. Баланың яшьтәшләре төркемендәге урыны күп очракта тәрбияче фикере белән билгеләнә.

Мәктәпкәчә кечкенәләр яшендә чагыштырмача гади ситуацияләрдә үз-үзеңне тоту мотивларының бер үк вакытта бер үк нәрсәгә буйсындырылганлыгын күзәтергә мөмкин. Үз-үзеңне тоту белән аңлы рәвештә идарә итү әле формалаша гына башлый; күпчелек җәһәттә баланың үз-үзен тотышы ситуацияләргә бәйле. Шул ук вакытта баланың, телдән бирелгән күрсәтмәләргә кушылып, омтылышларын үзе үк чикләү очракларын күзәтергә мөмкин. Үз-үзеңне бәяләү үсеше башлана, бу очракта балалар күбесенчә тәрбияче бәяләмәсенә ориентлашалар. Шулай ук аларда җенси идентификация үсеше дәвам итә, бу исә сайлап алынган уенчыклар һәм сюжетлар асылында чагылыш таба.

№2. Төркемнең социаль паспорты.

Ел башы	**Ел уртасы**	**Ел ахыры**
21 бала		
9 малай, 12 кыз		
21 бала-татар гаиләсеннән;		
21 бала-тулы гаиләдән		
4 бала- күп балалы гаиләдән		

№3. Уен эшчәнлеге үсеше

Төп максатлар һәм бурычлар

Балаларның уен эшчәнлеге өчен шартлар тудыру. Уйный белү сәләтен, уенның үсеш алган мәдәни формаларын булдыру. Балаларда уеннарның төрле төрләренә карата кызыксынуны үстерү. Балаларны төрле яклап тәрби- яләү, аларның уенда гармонияле (хисси-рухи, акыл җәһәтендә, физик, сәнгати-эстетик һәм иҗтимагый-коммуникатив) үсеше.

Мөстәкыйльлекне, инициативаны, иҗатны, үзкөйләнү күнекмәләрен үстерү; яшьтәшләргә карата дустанә мөнәсәбәт, бергәләп эш итү, сүз куешу, мөстәкыйль рәвештә низаглы ситуацияләрне хәл итү сәләтен үстерү.

Сюжетлы-рольле уеннар. Балаларда әйләнә-тирә дөнья темаларына, әдәби әсәр мотивлары (такмазалар, җырлар, әкиятләр, шигырьләр) буенча уеннар уйнауга; аерым гамәлләрне бердәм сюжет сызыгына берләштерү аша балаларның уен тәҗрибәсен баетуга булышлык итү.

Роль сайлау, курчаклар катнашындагы уенда үзара бәйләнешле берничә гамәл башкару (аш әзерләү, табын кору, ашату) сәләтен үстерү. Ике катнашучы (шофер — пассажир, әни — кыз, табиб — авыру кеше) булган сюжетларда үзара мөнәсәбәткә керергә; алмаш уенчыклар катнашындагы индивидуаль уеннарда үзең һәм уенчык өчен роль башкарырга өйрәтү.

Өйрәтүче уеннардан файдаланып, рольдә үз-үзеңне тоту ысулларын күрсәтү.

Балаларның мөстәкыйль рәвештә теге яки бу уен өчен атрибутлар сайлау; уен халәтен җитешмәгән предметлар, уенчыклар белән тулыландыру омтылышларын хуплау.

Ярымфункциональ кулланышлы предметлардан файдалану һәм уенчыклар санын арттыру хисабына предметлы уен тирәлеген катлауландыру, баету. Балаларны уеннарда төзелеш материалы (кублар, борыслар, пластиналар), иң гади агач һәм пластмасса конструкторлар, табигый материал (ком, кар, су) кулланырга; алар белән төрлечә эш итәргә (курчаклар өчен тау, күпер, юл төзү; кардан койма, өй әвәләп ясау; суда уенчыклар йөздерү) өйрәтү.

Озакка сузылмаган уртак уенда үзара мөнәсәбәтләр һәм тату булу сәләтен үстерү.

Хәрәкәтле уеннар. Хәрәкәтләнү эшчәнлегендә балаларның активлыгын үстерү. Төркемдәге барлык балалар белән уеннар оештыру. Тәгәрәткечләр, автомобильләр, арбалар, велосипедлар белән уйнауны; үрмәләү, шуышу күнекмәләрен үстерүче уеннарны; хәрәкәтләрнең җитезлеген үстерүче, туплы, шарлы уеннарны хуплау.

Эзлекле рәвештә катлаулырак кагыйдәле һәм хәрәкәт төрләрен үзгәртүгә исәпләнгән уеннарны кертә бару.

Театральләштерелгән уеннар. Балаларның театральләштерелгән уенга карата кызыксынуын уяту, аны уздыру өчен шартлар тудыру. Өлкәннәр һәм өлкәнрәк балалар көче белән оештырылган уен-тамашаларда һәм курчак спектакльләрендә вакыйга үсешен күзәтү сәләте формалаштыру.

Балаларны персонажларга хас гамәлләрне (кошчыклар очалар, кәҗә бәтие сикергәләп йөгерә) охшатып кабатларга, кешенең эмоциональ халәтен чагылдырырга (мимика, поза, ишарә, хәрәкәт белән) өйрәтү.

Балаларны өстәл театры курчакларын йөртү алымнары белән таныштыру.

Хәрәкәтләрне катлаулы булмаган җыр белән тулыландырырга өйрәтү.

Роль символлары буларак, кием элементлары (башлыклар, якалар һ.б.) һәм атрибутлар файдалану теләге уяту.

Җырларның, экиятләрнең катлаулы булмаган сюжетларына импровизацияләү омтылышын үстерү. Чыгыш ясау өчен урын җиһазлап, курчаклар һәм яшьтәшләр алдында чыгыш ясау теләген уяту.

Театр турындагы әңгәмәләрдә катнашу теләге тудыру (театр — актерлар — тамашачылар, тамашалар залында кешеләрнең үз-үзләрен тотышы).

Дидактик уеннар. Балаларның предметларны (2–3 төстәге зур, уртача һәм кечкенә шарлар) төс һәм зурлык буенча сайлау, билгеле бер эзлеклелектә 2–3 төсне чиратлаштырып, зурлыклары буенча кечерәя баручы боҗралардан (түгәрәкләрдән) пирамида җыю сәләтен ныгыту. 4–6 өлештән рәсем җыярга өйрәтү («Безнең савыт-саба», «Уенчыклар» һ.б.).

Уртак дидактик уеннарда балаларны акрынлап катлауланучы кагыйдәләрне үтәргә өйрәтү.

№4. 3-4 яшьлек балалар белән эшне комплекслы-тематик планлаштыру .

Чорның интеграцияләүче темасы	**Педагогик бурычлар**	**Йомгаклау чараларының үрнәк вариантлары**
Сау бул, җәй, исәнме, бакча! (августның 4 нче атнасы — сентябрьнең 1 нче атнасы)	Балаларда балалар бакчасына кайтуга карата шатлык уяту. Балалар бакчасы белән якын-тирәлек буларак таныштыруны дәвам итү: бакча хезмәткәрләренең профессияләре (тәрбияче, тәрбияче ярдәмчесе, музыка җитәкчесе, табиб, ишегалды себерүче), предметлы тирәлек, бакчада үз-үзеңне тоту кагыйдәләре, яшьтәшләре белән мөнәсәбәтләр. Төркемнең әйләнә-тирә мохите белән, бакча бүлмәләре белән танышуны дәвам итү. Уенчыкларны карарга, аларның формасын, төсен, төзелешен әйтергә тәкъдим итү. Уен вакытында балаларны бер-берсе белән таныштыру (әгәр инде таныш булсалар, бер-берләрен искә төшерергә булышу). Балалар арасында дустанә мөнәсәбәт формалаштыру (коллектив белән сәнгати эш, дуслык турында җыр, уртак уеннар).	Балалар бакчасы хезмәткәрләре ата-аналар белән берлектә оештырган «Балалар бәйрәме».
Көз (сентябрьнең 2 – 4 нче атналары)	Балаларның көз турында (табигатьтә, кешеләрнең киемнәрендә, балалар бакчасы участогында), уңыш җыю, кайбер яшелчәләр, җимешләр, җиләкләр, гөмбәләр турында күзаллауларын киңәйтү. Авыл хуҗалыгы һөнәрләре белән (тракторчы, сыер савучы һ.б.) таныштыру.Табигатьтә үз-үзеңне тоту куркынычсызлыгы кагыйдәләре белән таныштыру. Табигатькә сак караш тәрбияләү. Һавада йөргәндә балаларга көзге яфраклар җыярга һәм аларны карарга тәкъдим итү. Көз турында шигырьләр өйрәнү. Көзге табигатьнең матурлыгын күрә белү сәләтен үстерү, һава торышын күзәтүләр алып барырга өйрәтү. Йорт хайваннары һәм кошлары турында белемнәрен киңәйтү. Урман җәнлекләренең һәм кошларының тәртибендәге көзге үзенчәлекләр белән таныштыру. Көз темасына рәсемнәр, аппликацияләр ясарга һәм әвәләп ясарга теләк уяту.	«Көз» бәйрәме. Балалар иҗаты күргәзмәсе.
Мин һәм минем гаиләм	Сәламәтлек һәм сәламәт яшәү рәвеше турында башлангыч күзаллаулар формалаштыру. «Мин»	Сәламәтлек көне. Спорт

(октябрьнең 1–2 нче атналары)	образын формалаштыру. Үзеңнең йөзең һәм тәнең турында кайгырту буенча элементар күнекмәләр формалаштыру. Үзенең тышкы кыяфәте турында күзаллау тудыру. Гендер күзаллауларын үстерү. Үзенең исемен, фамилиясен, гаилә әгъзаларының исемнәрен атарга теләк уяту, үзе турында беренче затта сөйләргә өйрәтү. Үз гаиләсе турында күзаллауларын баету.	күңел ачулары.
Минем өем, минем шәһәрем (октябрьнең 3 нче атнасы — ноябрьнең 2 нче атнасы)	Йорт белән, йорт кирәк-яраклары, җиһазлар, көнкүреш приборлары белән таныштыру. Туган шәһәр (авыл), аның атамасы, төп истәлекле урыннары белән таныштыру. Транспорт төрләре, шул исәптән шәһәр транспорты, шәһәрдә үзеңне тоту кагыйдәләре, элементар юл хәрәкәте кагыйдәләре, светофор, җир өсте һәм җир асты кичүләре (ата-аналар белән үзара бәйләнеш) белән таныштыру. «Шәһәр» профессияләре (милиционер, сатучы, чәч кисүче, табиб, машина йөртүче, автобус шоферы) һөнәрләре белән таныштыру.	Юл хәрәкәте кагыйдәләре буенча сюжетлы-рольле уен.
Яңа ел бәйрәме (ноябрьнең 3 нче атнасы — декабрьнең 4 нче атнасы)	Балаларның турыдан-туры укыту өлкәсендә дә, мөстәкыйль эшчәнлегендә дә Яңа ел һәм Яңа ел бәйрәме тирәсендә балалар эшчәнлегенең барлык төрләрен (уен, коммуникатив, хезмәт, танып белү-тикшеренү, продуктив, музыкаль-сәнгати, укулар) оештыру.	Яңа елга багышланган балалар бәйрәме (утренник).
Кыш (гыйнварның 1–4 нче атналары)	Кыш турында күзаллауларны киңәйтү. Кышкы спорт төрләре белән таныштыру. Кышын үз-үзеңне тоту иминлеге турында күзаллау формалаштыру. Су һәм боз белән экспериментлар ясау барышында тикшеренү һәм танып белү кызыксынуы формалаштыру. Табигатькә сак караш, кышкы табигатьнең матурлыгын күрә белү сәләтен тәрбияләү. Табигатьтәге сезонлы үзгәрешләр турында (һава үзгәрешләре, кыш көне үсемлекләр, җәнлекләр һәм кошларның үз-үзен тотуы) күзаллауларны киңәйтү. Һәрвакыт кыш була торган урыннар турында беренчел күзаллаулар формалаштыру. Балаларның индивидуаль һәм яшь үзенчәлекләренә туры китереп, турыдан-туры укыту һәм мөстәкыйль эшчәнлекнең төрле төрләре вакытында алган тәэсирләре белән уртаклашу теләге тудыру.	Балалар иҗаты күргәзмәсе. «Кыш» бәйрәме.
Ватанны саклаучылар көне (февральнең 1–3 нче атналары)	Патриотик тәрбияне гамәлгә ашыру. «Хәрби» һөнәрләр белән таныштыру. Ватанга мәхәббәт тәрбияләү. Беренчел гендер күзаллаулары формалаштыру (малайларда көчле, кыю булу, Ватанны саклаучылар булырга омтылу	Ватанны саклаучылар көненә багышланган бәйрәм.

	хисләре тәрбияләү).	
8 Март (февральнең 4 нче атнасы — мартның 1 нче атнасы)	Гаилә һәм әниләргә, әбиләргә мәхәббәт темасы тирәсендә балалар эшчәнлегенең барлык төрләрен (уен, коммуникатив, хезмәт, танып белү-тикшеренү, продуктив, музыкаль-сәнгати, укулар) оештыру. Тәрбиячеләргә карата хөрмәт тәрбияләү.	8 Март бәйрәме. Балалар иҗаты күргәзмәсе, күңел ачулар, коллектив иҗат, балалар уены.
Халык мәдәнияте һәм традицияләре белән танышу (мартның 2–4 нче атналары)	Халык уенчыклары турында күзаллауларны киңәйтү (Дымково уенчыгы, матрешка һ.б.). Халык кәсепләре белән таныштыру. Халык авыз иҗаты белән таныштыруны дәвам итү. Фольклорны балалар эшчәнлегенең барлык төрләрендә файдалану.	Фольклор бәйрәме. Балалар иҗаты күргәзмәсе.
Яз (апрельнең 1–4 нче атналары)	Яз турында күзаллауларны киңәйтү. Таби- гатькә саккараш, язгы табигатьнең матурлыгын күрә белү сәләтен тәрбияләү. Табигатьтәге сезонлы үзгәрешләр турында (һава үзгәрешләре, яз көне үсемлекләр, җәнлекләр һәм кошларның үз-үзен тотуы) күзаллауларын киңәйтү. Табигатьтәге иң гади бәйләнешләр турында күзаллауларны киңәйтү (җылытты — үләннәр үсеп чыкты һ.б.). Балаларның яз турында тәэсирләрен сәнгати эшчәнлекнең төрле төрләрендә чагылдыру теләге уяту.	«Яз» бәйрәме. Балалар иҗаты күргәзмәсе.
Җәй (майның 1–4 нче атналары)	Балаларның җәй турында, сезонлы үзгәрешләр турында (табигатьтәге үзгәрешләр, кешеләр киемендә, балалар бакчасы участогында) күзаллауларын киңәйтү. Җимеш һәм яшелчә бакчасы үсемлекләре турында элементар күзал-лаулар булдыру. Су һәм ком белән эксперимент барышында тикшеренү һәм танып белү кызыксынуын формалаштыру. Табигатькә сак караш, җәйге табигатьнең матурлыгын күрә белү сәләтен тәрбияләү.	«Җәй» бәйрәме.
Җәйге чорда балалар бакчасы каникул режимында эшли (июньнең 1 нче атнасы — августның 3 нче атнасы).		

№4. Укыту тәрбия эшенең перспектив планы.

Аралашу (сөйләм үстерү)

Ай	№	Тема	Максат
С Е Н Т Я	1.	“Танышу”	Яңа сүзләр белән таныштыру: <u>исемең, синең, минем, ничек.</u> <u>Балаларның татар телен белү дәрәҗәсен ачыклау.</u>
	2.	“Танышу”	Балаларның татар телен белү дәрәҗәсен ачыклау эшен дәвам итү.

Б Р Ь			Яңа сүзләр белән таныштыру: бу, малай, кыз, курчак, менә.
	3.	“Без татарча сөйләшәбез”	Яңа сүзләр белән таныштыру: исәнмесез, сау булыгыз, рәхмәт, курчак; балаларда татар телен өйрәнүгә кызыксыну уяту.
	4.	“Без татарча өйрәнәбез”	Балаларда татар телен өйрәнүгә кызыксыну уяту эшен дәвам итү; Яңа сүзләр хисабына балаларның сүзлек байлыгын арттыру: исәнме, сау булыгыз, хушыгыз, хәерле иртә.
О К Т Я Б Р Ь	1.	“Уенчыклар”	Яңа сүзләр белән таныштыру: биредә, сикерә, бии; уенчыкларның исемнәрен дөрес әйтергә өйрәтүне дәвам итү; Бу нәрсә? Нишли? сорауларына җавап бирә белүне ныгыту.
	2.	“Уенчыклар”	Уенчыкларның исемнәрен дөрес әйтергә өйрәнүне дәвам итү, тоемплап карау юлы белән уенчыкны танып әйтү; Уенчыклар турында булган белемнәрен ныгыту, уенчыклар турында шигырьләр тыңлау.
	3.	“Уенчыклар”	Яңа сүзләр белән таныштыру: котлыйм, мә, ал, рәхим итегез. Сөйләмдә әйберләрнең сыйфатын әйтергә һәм аларны куплек санда куллана белергә өйрәтү.
	4.	“Уенчыклар”	Картинага карап хикәяләүне дәвам итү. Балаларда татар теленә мәхәббәт, бер-берсенә ихтирам тәрбияләү.
Н О Я Б Р Ь	1.	“Уенчыклар”	Яңа сүзләр белән таныштыру: зинһар өчен, бир әле, һәм. Тәрбияче әйткән сүзләрне, кыска җөмләләрне балаларның кабатлап әйтә белүләренә ирешү.
	2.	“Уенчыклар”	Үткән дәрестә өйрәнелгән фразаларны истә калдыру эшен дәвам итү.
	3.	“Гаилә”	Яңа сүзләр белән таныштыру: әби - дәү әни, бабай - дәү әти, укый, бәйли. Сүзләрне яңгырашы буенча аера белергә өйрәтү [ә] [а] авазларының артикуляциясен ачыклау. Кем? Нишли? Сорауларына җавап бирергә өйрәтү. Балалар фольклорына кызыксыну уяту.
	4.	“Гаилә”	Кем? Соравының татар телендә бары тик кешеләргә карата гына әйтелүен; Нишли? соравы ярдәмендә эш-хәрәкәтне белдергән сүзләрне аера белүне ныгыту.
Д Е К А Б Р Ь	1.	“Аваз культурасы өстендә эш”	А,ә авазларын дөрес артикуляция белән әйтә белү күнекмәләрен булдыру, бу авазлар кергән сүзләр әйттерү, тавыш көче өстендә эш, игътибарлылык тәрбияләү. (әткәм-әнкәмнең теле) 7 бит.
	2.	“Аюда кунакта”	Дәрес барашында таныш уенчыкларның исемнәрен ныгыту. Төсләрен, зурлыкларын әйтү. Киемнәренең йомшак, каты икәнлеген тотып карап белү. Фигыль белән танышу. Нишли? Нишләде? соравын аңлату, җавап бирү.
	3.	“Аваз культурасы	У,ү авазларын дөрес әйтергә өйрәтү. Төрле күнегүләр, “Шаян телчек” әкияте аркылы балаларның телләрен

		өстендә эш”	яздыру, фонематик ишетү сәләтен үстерү.
	4.	“Куян чыршы янында”	Сөйләмдә бәйлек сүзләрне (эчендә, артында, астында, өстә, өстендә) кулланырга, кайда? кая? сорауларына җавап бирергә, тәрбияче һәм иптәшләре белән иркен аралашырга өйрәтүне дәвам итү, тавыш көчен дөрес куллану осталыгын формалаштыру; Игътибарны үстерү, тәрбияче күрсәтмәләрен үтәүдә күнектерү; Нәфис сүзгә кызыксыну тәрбияләү.
ГЫЙНВАР	1.	“Песи белән кәҗә чыршы янында”	Балаларны тәрбияче соравына җавап бирергә өйрәтүне дәвам итү. Ж авазын иҗекләрдә, сүзләрдә, җөмләләрдә дөрес, ачык әйтүләренә ирешү. Игътибарны, кабул итү сәләтен, тәрбияче күрсәтмәләрен үтәү осталыгын үстерү. Хайваннарга карата мәрхәмәтлелек тәрбияләү.
	2.	“Тылсымлы” таякчык	Балаларны сузык һәм тартык авазларны, аерым сүзләрне ачык итеп әйтергә өйрәтү. Төсләр турындагы күзаллауны ныгыту, төс белдерә торган сыйфатларны активлаштыру. Балаларның кабул итү сәләтен, игътибарын, ишетү осталыгын үстерү. Бергәләп шөгыльләнү теләге тәрбияләү.
	3.	“Кошлар”	Балаларны аваз ияртемнәрен дөрес һәм ачык итеп әйтергә, алардан фигыльләр ясарга өйрәтү (гөр-гөрли, чырык-чыркылдый, кар- каркылдый). Гомумиләштерүче сүзләрне кулланырга күнектерү; кош исемнәрен, гәүдә өлешләрен, хәрәкәтләрен белдерүче сүзләр хисабына сүз байлыгын активлаштыру; балаларның игътибарын, хәтерен, сөйләмен үстерү; кошларга карата кызыксыну, кайгыртучанлык тәрбияләү.
	4.	“Юлны чистартабыз”	Балаларның кыш көне башкарыла торган хезмәт төрләре турындагы белемнәрен формалаштыру; балаларның сүз байлыгын арттыру, активлаштыру, аерым сүзтезмәләр-не (зур көрәк, кечкенә көрәк, ак кар, күп кар, әз кар) дөрес әйтергә өйрәтү; зурларга ярдәм итү, хезмәткә теләк тәрбияләү.
ФЕВРАЛЬ	1.	“Шундый ук предметны тап” дидактик уены	Балаларны үз фикерләрен грамматик яктан дөрес итеп ике-өч сүздән торган гади җөмләләр белән белдерергә өйрәтү, гомумиләштерү күнекмәләрен булдыру, сүз байлыгын арттыру һәм активлаштыру; тәрбияче сорауларына гади җөмләләр белән тулы җавап бирү осталыгын, игътибарны, сенсор тою сәләтен үстерү, гигиена күнекмәләрен тәрбияләү.
	2.	“Машина һәм самолёт”	Балаларны уенчыкларның өлешләрен, тө- сен, формасын аерырга һәм атарга өйрәтү, исемнәрне сыйфатлар белән яраклаштыру күнекмәләре формалаштыруны дәвам итү. У авазын әйтүдә күнектерү, сүзлекне актив- лаштыру; уенчыклар белән таныштыруны дәвам итү; шофер, очучы һөнәрләренә хөр- мәт тәрбияләү.
	3.	“Мәрьямне табыйк”	Балаларны кайда? кая? Сорауларына җавап бирергә; сөйләмдә өстенә, артына, астына сүзләрен кулланырга өйрәтү, балаларның игътибарын, хәтерен үстерү; уен белән кызыксыну тәрбияләү.

	4.	“Кына гөле”	Балаларны бүлмә гөле белән таныштыру; сабак, яфрак, чәчәк сүзләре хисабына сүзлекләрен активлаштыру; бүлмә гөлләре- нә карата кызыксынучанлык, аларны карау теләге тәрбияләү; балаларның зурлар белән аралашуына, аларның аңлауларына ирешү; күзәтүчәнлекләрен, игътибарларын үстерү
М А Р Т	1.	Бармак уены белән таныштыру. “Йорт хайваннары” уен күнегү.	Халык авыз иҗаты белән таныштыруны дәвам итү, йорт хайваннарының исемнәрен ныгыту; мөгери, кычкыра, мияулый, өрә фигыльләре хисабына балаларның сүзлеген активлаштыру; хәтерне, кабул итү сәләтен, авазларны әйтү күнекмәләрен үстерү; халык авыз иҗатына, йорт хайваннарына карата кызыксыну тәрбияләү.
	2.	“Чуар тавык” әкиятен уку.	Балаларны халык авыз иҗаты әсәрләре белән таныштыруны дәвам итү, әкиятләрне тыңлау теләге тудыру, чуар, күкәй, алтын, гади, тычкан кебек сүзләр хисабына балаларның сүз байлыгын активлаштыру; тәрбияче башлаган җөмләләрне дәвам итү осталыгын, хәтерне, игътибарны, кабул итү сәләтен үстерү; әкият персонажларына карата кызыксыну тәрбияләү.
	3.	“Бүлмә гөлләре (фикус, яран)”	Балаларның гади сорауларга җавап бирү осталыгын камилләштерү; бүлмә гөлләре- нең өлешләрен өйрәтү; гөлләр белән кызыксынуны үстерү; өлкәннәргә гөлләрне карарга ярдәм итү теләге тәрбияләү
	4.	“Йөк машинасы”	Машина, аның өлешләре турында балалар- ның белемнәрен арттыру, камилләштерү һәм аның үзлекләре белән таныштыру; В, П авазлары дөрес әйтергә күнектерү; кызыксынучанлыкны, кабул итү сәләтен үстерү; тәрбияче һәм яшьтәшләре белән аралашу теләге тәрбияләү.
А П Р Е Л Ь	1.	“Язгы урманда”	Кайда? Нинди? сорауларына җавап бирергә өйрәтү; өстә, агач төбендә сүзләрен куллану хисабына сөйләмнең төзелешен камилләштерү; [ш] авазының әйтелешен ныгыту, ел фасылларына бәйле табигатьтәге үзгәрешләр турындагы белемнәрен камилләштерүне дәвам итү; балаларның игътибарын, кузәтүләрен үстерү; табигать объектларына сакчыл караш тәрбияләү.
	2	“Бозау, бәрән, колын, кәҗә бәтие, сез кайда?”	Балаларның йорт хайваннары турында белемнәшрен киңәйтү; сүз байлыгын арттыру, активлаштыру; тәрбияче күрсәткәнен үтәү осталыгын формалаштыр; игътибарны, хәтерне үстерү. Башкаларга ярдәм итү теләге, тыңлаучанлык, хайваннарга карата кайгыртучанлык тәрбияләү.
	3.	“Сәламәтлек - зур байлык”	Балаларның үз-үзеңне чиста йөртү турында белемнәрен системалаштыру. Табышмаклар, проблемалы сораулар нигезендә балаларның фикер йөртү сәләтен үстерү. Шапшаклык, җыйнаксызлык кебек сыйфатларга тискәре мөнәсәббәт тәрбияләү. Сәламәтлек, чисталык, пөхтәлек, шапшак, чиста, пычрак, сабын, сөлге кебек сүзләр хисабына сузлек составны баету.
	4.	“Әби белән оныклар йорт	Балаларның йорт кошлары турындагы белемнәрен киңәйтү. Рәсемнәргә карап тәрбияченең сорауларына

		кошларын ашаталар” рәсемен карау.	җавап кайтарырга өйрәтү. Игътибарлылык үстерү. Йорт кошларына карата кайгыртучанлык тәрбияләү. Сүзлек баету: җим, җим чүпли, җимлек.
М А Й	1.	“Балалар бакчасы ишегалдында”	Исемнәр, фигыльләр, сыйфатлар хисабына сүз байлыгын үстерү; табигатьтәге сезонлы үзгәрешләр турында белемнәрне киңәйтү. Төсләрне, матурлыкны белдерүче сыйфатлар ярдәмендә сөйләм теле компонентларын үстерү. Хезмәткә хөрмәт тәрбияләү.
	2.	“Кызыксынучае тел”	Балаларны [т] [д] [к] [к,] авзлары кергән аваз ияртемнәрен әйтергә өйрәтү, аваз ияртемнәрен төрле югарылыктагы тавыш белән әйтүдә күнектерү. [т][д][к][к,] авазларын әйтү хисабына сөйләм үстерү. Игътибарлылык тәрбияләү.
	3.	“Зоопарк”	Җылы якта яшәүче хайваннар белән таныштыру, сөйләмдә исемнәрне берлек һәм күплек саннарда кулланырга өйрәтүне дәвам итү. Балаларның кабул итү сәләтен, игътибарын үстерү. Җылы як хайваннарына карата кызыксыну уяту, мәрхәмәтлелек тәрбияләү.
	4.	“Рәхмәт, җәй!”	Балаларны яшелчәләрне, җиләк-җимешләр-не тәме буенча аерырга өйрәтүне дәвам итү; яшелчәләр, җиләк-җимешләр, агачлар турындагы белемнәрне киңәйтү. Балаларның игътибарын, кабул итү сәләтен үстерү. Табигатькә карата сакчыл караш тәрбияләү.

Танып белү (иң гади математик күзаллауны үстерү)

Ай	№	Тема	Максат
С Е Н Т Я Б Р Ь	1.	Адаптация чоры	Математик үсеш дәрәҗәсен күзәтү, тикшерү, әзерлекләрен формалаштыру; кыюлык тәрбияләү, шөгыльләргә катнашу, җавап бирү теләге уяту.
	2.	Адаптация чоры	Балаларны үз-үзләрен иркен тотарга, белгәнен кыенсынмый җавап бирергә булышу, кыюлык, тапкырлык тәрбияләү.
	3.	Шар, куб	Балаларны шар белән кубны аера һәм әйтә белүләрен ныгыту; төс, форма, зурлык төшенчәләрен кабул итәргә әзерләү.
	4.	“Зур”, “кечкенә”	“Зур” һәм “кечкенә” төшенчәләрен кулланып төрле зурлыктагы предметларны үлчәү күнекмәләрен ныгыту; җылы, салкын, каты, йомшак төшенчәләрен кабул итәрлек шартлар булдыру.
О К Т Я Б Р Ь	1.	“Бер”, “күп”, “аз”	“Бер”, “күп”, “аз” сүзләрен кулланып предметларның санын аерырга өйрәтүне ныгыту.
	2.	Предметларны төркемләү	Аерым предметларны төркемләү һәм төркемнән бер предметны аерып алу ысуллары белән таныштыру; “күп”, “бер”, “берәү дә юк” сүзләренең мәгънәләрен өйрәтү.
	3.	Түгәрәк	“Ничә?” соравына җавап бирү өчен “бер”, “күп”, “берәү дә юк” сүзләрен кулланырга өйрәтү. Түгәрәк белән таныштыру. Түгәрәкне тотып карау юлы белән дә тикшерү.

	4.	Зур һәм кечкенә түгәрәк	Түгәрәкләрне зурлыклары буенча чагыштыру; зур түгәрәк һәм кечкенә түгәрәк төшенчәләрен куллану. Түгәрәкнең тотып карау юлы белән, хас билгеләрен әйтергә өйрәтү.
Н О Я Б Р Ь	1.	"Озын", "кыска"	Озынлыгы буенча ике предметны чагыштырырга өйрәтү, предметларны чагыштыруның төрле ысулларын өйрәтүне дәвам итү. Тотып карау юлы белән предметның билгеләрен әйтергә күнектерү.
	2.	"Бер" , "күп"	Билгеле урыннан бер яки күп предметны таба белергә, "күпме?" соравына җавап бирә белергә өйрәтү; озын(рак), кыска(рак) сүзләрен куллану күнекмә-ләрен үстерү; күзаллауны үстерү.
	3.	Квадрат	Квадрат белән түгәрәкне аерырга өйрәтү; тәрбияче соравы буенча рәсемдә бу фигураларны күрсәтергә өйрәтү; бер һәм күп предметларны аерып күрсәтә алуга ирешү; зурлыгы, формасы буенча предметларны аера алу күнекмәләрен үстерү.
	4.	Квадрат һәм түгәрәк	Билгеле төркем арасыннан бер һәм күп предметларны күрсәтү; квадрат белән түгәрәкне аера белергә өйрәтүне дәвам итү; форма, зурлык, төс турында белемнәрен үстерү.
Д Е К А Б Р Ь	1.	"Озын-кыска", "озынрак-кыскарак", "озынлыклары тигез"	Ике предметны озынлыклары буенча чагыштыру күнекмәләрен үстерү. Озын-кыска, озынрак-кыскарак, тигез сүзләрен актив кулланылышка кертү.
	2.	Түгәрәк һәм квадрат (ныгыту)	Түгәрәк һәм квадратларны дөрес аера һәм атый белү күнекмәләрен ныгыту; озынлыклары буенча ике предметны чагыштыру; тирә-яктагы бер һәм күп предметларны таба белү күнекмәләрен камилләштерү.
	3.	"Күбрәк", "тигез"	Төрле ике төркем предметларны берсе өстенә икенчесен куеп карау юлы белән чагыштырырга өйрәтү. Уң һәм сул кулларны аера һәм күрсәтә белү күнекмәләрен үстерү.
	4.	"Ничә?", "шулкадәр"	Куеп карау юлы белән ике предметның озынлыгын чагыштырырга; күбрәк, тигез, шулкадәр, ничә сүзләрен сөйләмдә активлаштыру.
Г Ы Й Н В А Р	1.	"Киң-тар, киңрәк-таррак"	Өстенә һәм кырыена куеп карау юлы белән киңлекләре буенча капма-каршы булган ике предметны чагыштырырга өйрәтү. Чагыштыру нәтиҗәсен киң-тар, киңрәк-таррак сүзләре белән билгеләү.
	2.	Чагыштыру	Киңлекләре буенча ике предметны чагыштыруны; ике тигез төркемдәге предметларны өстенә куеп карау юлы белән чагыштыруны камилләштерү; түгәрәк һәм квадратны аера, атый бе- луләрен ныгыту.
	3.	Өчпочмак	Өчпочмак белән таныштыру, фигураны таный һәм атый белергә өйрәтү; ике предметны киңлекләре буенча чагыштыруны ныгыту; киңрәк-таррак, киңлеге буенча тигез сүзләрен чагыштыруларда кулланырга өйрәтү.
	4.	Өчпочмак һәм квадрат	Квадрат белән чагыштырып карауга нигезләнеп өчпочмак белән таныштыруны дәвам итү.
Ф	1.	"Алда-артта,	Геометрик фигураларны аера, таный, атый белүләрен

Е В Р А Л Ь		өстә-аста, унда-сулда”	камилләштерү; тирәлектә ориентлашырга, юнәлешләрне билгеләргә өйрәтү.
	2.	“Биек-тәбәнәк, биегрәк-тәбәнәгрәк”	Ике предметны биеклекләре буенча чагыштыру алымнары белән таныштыру. Ике тигез төркемдәге предметларны кырыена куеп карау юлы белән чагыштыру; тигез, шулай ук сүзләрен куллануны камилләштерү.
	3.	Чагыштыру.	Ике предметны биеклеге буенча чагыштыру күнекмәләрен үстерү.
	4.	“Күбрәк, әзрәк, шулкадәр”	Ике тигез булмаган предметлар төркемен чагыштыру; чагыштыруны күбрәк, азрак, шулкадәр сүзләре кулланып билгеләү.
М А Р Т	1.	“Зуррак, кечерәк, ничә, шулкадәр”	Тигез булмаган предметлы ике төркемне чагыштырырга өйрәтү; чагыштыру нәтиҗәләрен зуррак, күбрәк, азрак, кимрәк, шулкадәр сүзләре белән билгеләү.
	2.	Озынлык, киңлек, биеклек	Ике предметны озынлыгы, киңлеге, биеклеге буенча чагыштыру; нәтиҗәне тиешле сүзләр белән белдерү.
	3.	“Көн, төн”	Тәүлек өлешләрен аера белергә, дөрес итеп атарга өйрәтүне дәвам итү.
	4.	“Күп, бер”	Тавышны ишетеп санау күнекмәләрен үстерү; предметларны чагыштыру ысулларын ныгыту.
А П Р Е Л Ь	1.	Санау	Өч эчендә булган тавыш санын предметлар белән билгеләргә өйрәтү. Таныш геометрик фигураларны аера һәм атый белү күнекмәләрен камилләштерү.
	2.	Чагыштыру	Ике предметны зурлыклары буенча чагыштыру күнекмәләрен үстерү; чагыштыру нәтиҗәләрен зур, кечкенә сүзләре белән билгеләү. Предметларны зурлыгы, формасы, төсе буенча чагыштыру күнекмәләрен үстерү.
	3.	“Бер , күп”	Хәрәкәтләр санын аерырга һәм нәтиҗәне бер һәм күп сүзләре белән билгеләргә өйрәтү. Предметларны төркемләү һәм төркемнән аерып алырга өйрәтүне дәвам итү; игъитбарны һәм фикерләүне үстерү.
	4.	“Иртә , кич”	Тәүлек өлешләрен аера һәм дөрес итеп атый белүне ныгыту; фикерләү сәләтен үстерү, предметларның урнашу тәртибен күрә белергә һәм тиешенчә үрнәк буенча урнаштырырга өйрәтү.
М А Й	1.	“Өстендә, астында, эчендә”	Тигез булган ике төркемне өстенә һәм кырыена куеп карау юлы белән чагыштыруны ныгыту. Предметның тирәлектә урнашу тәртибен өстендә, астында, эчендә сүзләре белән билгеләргә өйрәтү.
	2.	Геометрик фигуралар	Геометрик фигуралар (түгәрәк, квадрат, өчпочмак, куб) турындагы белемнәрен камилләштерү. Игътибар, фикерләү, хәтер, иҗади күзаллауны үстерү.
	3.	Кабатлау	Балаларның ишетеп һәм тоемлап сиземләү тәҗрибәсен баету.
	4.	Ориентлашу	Гәүдә өлешләрендә ориентлашуны камилләштерү (уң кул, сул кул, уң аяк, сул аяк); үзләреннән кайсы юнәлештә урнашуына карап, тирә-яктагы әйберләрнең торышын билгеләү күнекмәләрен үстерү; тәүлектә

			ориентлашырга өйрәтүне дәвам итү (көн-төн, иртә-кич).

Танып-белү (әйләнә-тирә белән танышу)

Ай	№	Тема	Максат
СЕНТЯБРЬ	1.	Исәнмесез!	Исәнләшү, аралашу, үз-үзләрен тотуның иң гади кагыйдәләре белән таныштыру; зурлар һәм иптәшләре белән аралашу күнекмәләрен үстерү, әдәплелек, әхлаклылык сыйфатлары тәрбияләү.
	2.	Көз безгә нәрсәләр бүләк итте?	Ел фасыллары турындагы белемнәрен киңәйтү; көз фасылларының төп билгеләре (көн болытлы, вак яңгыр ява, яфрак коела, көннәр суыта) турында белемнәрен үстерү.
	3.	Сап-сары яфраклар өзелеп төшә җиргә.	Көзге агачларга хас булган билгеләр, чәчәкнең төзелеше: тамыр, сабак, яфрак, чәчәк таҗлары белән таныштыру; табигатькә мәхәббәт, кайгыртучанлык тәрбияләү.
	4.	Безнең бүлмәдәге уенчыклар.	Төркемдәге уенчыкларның исемнәре белән таныштыру, аларны ни өчен кирәк булуына, төсенә, формасына карап төркемнәргә аеру; уенчыклар белән сак уйнарга, дус, тату булырга өйрәтү.
ОКТЯБРЬ	1.	Төркемебезнең куркынычсызлыгы.	Төркем турындагы белемнәрен ныгыту; ориентлашу күнекмәләрен үстерү, төркемдә булган әйберләргә сак караш тәрбияләү.
	2.	Кояш кайда йоклый?	Тере булмаган табигатькә: кояш, ай, йолдызларга карата кызыксыну уяту; табигатьтә булган бәйләнешләр (кояш булса көн, ай һәм йолдызлар – төн җитә) турындагы белемнәрен үстерү, киңәйтү.
	3.	Песи һәм песи баласы.	Йорт хайваннары һәм аларның балалары белән таныштыру; балаларының исемнәрен истә калдыру; йорт хайваннарына карата мәхәббәт тәрбияләү, алар турында кайгырту.
	4.	Җиләк-җимешләр.	Җиләк-җимешләр турындагы белемнәрен ныгыту, алардан нинди ризыклар әзерләп булуы турында фикер алышу; кунакчыллык сыйфатлары тәрбияләү, төрле эшләрдә өлкәннәргә булышу теләге уяту.
НОЯБРЬ	1.	Минем әти, минем әни.	Гаилә турында күзаллау үстерү, гаилә әгъзаларын атый белергә өйрәтү, якыннарга карата ярату, кайгырту хисләре тәрбияләү.
	2.	Җил.	Табигатьтәге бәйләнешне (көз җитү, кояш җылыта, көчле җил исә, агачлардан яфраклар коела) күрә белергә өйрәтү. Ишетү һәм күрү сәләтен үстерү.
	3.	Җәнлекләр кышка ничек әзерләнә?	Табигатьтәге сезонлы үзгәрешләр арасындагы гади бәйләнешләрне билгеләргә өйрәтү; җәнлекләрнең үз-үзләрен тотышы, балалары турындагы белемнәрен үстерү. Игътибарлылык, дустанә мөнәсәбәт тәрбияләү.
	4.	Төшке ашка безгә нәрсә?	Табак-савытларны кулланылышы ягыннан бүләргә өйрәтү (төсе, формасы, зурлыгы). Үз-үзеңне дөрес тоту кагыйдәләрен өйрәтүне дәвам итү.
ДЕК	1.	Электр лампасы белән таныштыру.	Электр турында балаларга гади төшенчә бирү; балаларның игътибарын, хәтерен, кабул итү сәләтен үстерү; ток белән бәйләнешле булган куркынычсызлык

А Б Р Ь			кагыйдәләрен балаларга җиткерү, сакчыллык тәрбияләү.
	2.	Гирлянда.	Балаларга гирлянда турында башлангыч белемнәр бирү, электр тогы турында күзаллауны ныгыту; төсләрне таный һәм аера белергә күнектерү; кызыксынучанлыкны үстерү, сүз байлыгын киңәйтү.
	3.	Яшел чыршы.	Балалар белән бергәләп чыршыны карау. Яңа ел бәйрәме турында күзаллауларын киңәйтү; матурлыкны күрә һәм аңа карап соклана белү хисләре, чыршы уенчыкларына карата сакчыл караш тәрбияләү; сүз байлыгын үстерү.
	4.	Чыршы бизибез.	Балаларның бәйрәм турындагы күзаллауларын баетуны дәвам итү; чыршы уенчыклары, аларның материалы, төсе, формасы белән таныштыру. Балаларда эстетик хисләр тәрбияләү.
Г Ы Й Н В А Р	1.	Ап-ак карлар ява.	Балаларны кар һәм аның үзәнчелекләре (ак төстә, эри, йомшак, салкын, җиңел) белән таныштыру; тәрбияче сорауларына җавап бирергә күнектерү; балаларның күзәтүчәнлеген үстерү; кышкы табигатькә соклану хисе, бергәләп уйнау теләге тәрбияләү.
	2.	Алсу урамга җыена.	Балаларның кышкы киемнәр турындагы белемнәренә төгәллек кертү, урамга чыкканда киенү эзлеклелеген ныгыту; фикерләвен, сүз байлыгын үстерү; башкаларга ярдәм итү теләге булдыру киемнәргә сак караш тәрбияләү.
	3.	Ләйлә суыктан курыкмый (рәсем буенча).	Рәсемне карарга, рәсемдә ясалган предметларны танырга, исемнәрен дөрес әйтергә өйрәтү; предметларны, эш-хәрәкәтне, төсне белдерә торган сүзләр ярдәмендә сүзлекне активлаштыру; рәсем эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирергә күнектерү; кабул итү сәләтен, игътибарны, хәтерне үстерү; сюжетлы рәсемнәр карарга теләк уяту.
	4.	Күгәрченнәр, чыпчыклар - безнең нәни кошчыклар.	Мәйданчыкка килгән кошларны күзәтү, исемнәрен әйтү; <u>гөр-гөр, кар-кар, чырык-чырык</u> аваз ияртемнәрен ачык итеп әйтергә күнектерү; <u>томшык, сикерә, гөрлиләр, җим чүплиләр, чыркылдыйлар, җитез, өлгер</u> сүзләре хисабына сүзлекне баету; кошлар турында кайгырту, аларга ярдәм итү теләге тәрбияләү.
Ф Е В Р А Л Ь	1.	Безнең әтиләр (сюжетлы рәсемнәр карау).	Балаларны әтиләр һөнәренә кагылышлы сюжетлы кечкенә рәсемнәр карарга, аларның эчтәлеген аңларга өйрәтү; эш гамәлләрне белдерә торган сүзләр хисабына балаларның сүз байлыгын үстерү; төрле һөнәр кешеләренә, әтиләре хезмәтенә кызыксыну уяту.
	2.	Безнең апа.	Тәрбияче ярдәмчесе хезмәте белән бәйле эш-хәрәкәтләрне әйтергә өйрәтү (савыт-саба юа, ашата, сөлгеләрне алмаштыра, бүлмәне җыештыра һ.б.); сүзләрне активлаштыру, яңа сүзләр белән баету; балаларның игътибарын, күзәтүчәнлеген үстерү.
	3.	Д.уен: “Алсу бәйрәмгә җыена”.	Өс киемнәре, аларның төсе һәм материаллары белән таныштыруны дәвам итү, сүзлекне активлаштыру: <u>ефәк, ак, чәчәкле</u> кебек яңа сүзләр кер- тү; балаларның игътибарын, фикерлә- вен, сорауларга кыска җөмләләр белән җавап бирү осталыгын үстерү; уенчыкларга сак

			караш тәрбияләү.
	4.	КамАЗ машинасы.	Балаларны КамАЗ машинасының өлешләрен таныргa, исемен әйтергә өй- рәтү; уенның сүзләренә туры китереп хәрәкәтләр ясау осталыгы булдыру, балаларда йөк транспортына кызыксыну уяту; балаларның күзәтүчәнлеген игътибарын, хәтерен, сөйләмен үстерү.
М А Р Т	1.	Безнең әниләр (сюжетлы рәсемнәр карау).	Балаларны әниләр һөнәренә кагылышлы сюжетлы кечкенә рәсемнәрнең эчтәлеген аңларга өйрәтү; төрле һөнәр кешеләренә һәм әниләр хезмәтенә карата кызыксыну, хөрмәт тәрбияләү; балаларның кабул итү сәләтен, җавап бирү осталыгын үстерү.
	2.	Матрешкалар.	Балаларны халык иҗат иткән уенчыклар белән таныштыруны дәвам итү. Матрёшкаларны ачарга һәм дөрес итеп җыярга өйрәтү, сүз байлыгын киңәйтү, активлаштыру; игътибарны, хәтерне, сенсор тою сәләтен, сорауларга җавап бирү осталыгын үстерү; халык иҗатына кызыксыну, уенчыкларга карата сакчыл караш тәрбияләү.
	3.	Матрёшкалар.	Уенчыкның исемен дөрес әйтергә, тө- сендә һәм зурлыгында булган аерым- лыкларны күрә белергә күнектерү; <u>зур, кечкенә, сарафан, яулык</u> сүзләре хисабына сүзлекне активллаштыру, балаларның игътибарын, күзәтүчәнлеген, сорауларга җавап бирү осталыгын үстерү, балаларда халык уенчыкларына карата кызыксыну тәрбияләү.
	4.	Яз, яз килә...	Балаларга язгы күренешләр турында башлангыч белемнәр (кар эри, тамчы тама, кояш җылыта, сулар җыела) бирү, сүз байлыгын киңәйтү һәм активлаштыру; балаларның күзәтүчәнлеген, игътибарын үстерү; табигатьтәге язгы күренешләр белән кызыксындыру.
А П Р Е Л Ь	1.	Җәнлекләр урманда яшиләр.	Җәнлекләр турында балаларның белемнәрен киңәйтү һәм ныгыту, җән- лекләрне таный һәм исемнәрен атый белергә өйрәтү; балаларның диалогик сөйләмен активлаштыру, фикерләвен, мөстәкыйльлеген үстерү; җәнлекләр белән кызыксындыру.
	2.	Сыерчыклар, карлыгачлар килде (рәсемнәр карау).	Балаларны үзләренә таныш кошларны рәсемнән таныргa, исемнәрен әйтергә өйрәтү; игътибарны, күзәтүчәнлекне, тәрбияче белән аралашу осталыгын үстерү; кошлар белән табигать белән кызыксынуларына ирешү, кошларга карата мәрхәмәтлелек, кайгыртучан- лык тәрбияләү.
	3.	Песиле тал бөреләрен карау.	Балаларны песиле тал, аның өлешләре (ботаклар, бөреләр) белән таныштыру, язгы күренешләр турында белемнәр формалаштыруны дәвам итү; <u>песиле тал, ботак, бөре, йомшак, хуш исле</u>- сүзләрен активлаштыру, балаларның кабул итү сәләтен, игътибарын, күзәтүчәнлеген, хәтерен үстерү; табигать белән кызыксыну, табигать матурлыгына соклану хисләре тәрбияләү.
	4.	Тузганак чәчәген карау.	Балаларны үсемлекләр белән таныштыруны дәвам итү; тузганак чәчәген күрсәтү, аны таныргa, исемен әйтергә, төзелеше буенча аера белергә өйрәтү; балаларның сенсор тою һәм кабул итү сәләтен, игътибарын, күзәтүчәнлеген үстерү; табигать белән турыдан-туры

			аралашудан шатлык хисләре булдыру, үсемлекләргә сакчыл караш тәрбияләү.
МАЙ	1.	Йорт хайваннары.	Балаларның йорт хайваннары (сыер, ат, песи, эт) турындагы белемнәрен киңәйтү, хайваннарның исемнәрен, хәрәкәтләрен әйтергә күнектерү; сүзлекне баету, тәрбияченең сорауларына җавап бирү, мөстәкыйльлек һәм активлык күрсәтү теләген үстерү; йөрт хайваннарына карата кызыксыну тәрбияләү.
	2.	Балалар тавык һәм чебиләр ашаталар (рәсем буенча).	Балаларны рәсемне карарга, эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирергә, тәрбияче һәм иптәшләрен тыңларга өйрәтүне дәвам итү; сөйләмне томшык, тавык, чебиләр, табак сүзләре хисабына баету; игътибарны, хәтерне, образлы фикерләүне үстерү, йорт кошларына карата мәрхәмәтлелек тәрбияләү.
	3.	Ком һәм аның үзлекләре.	Балаларны комны тикшерергә, төсе буенча аның дымлылыгын билгеләргә өйрәтү; коры, дымлы, юеш, сибелүчән, әвәләү сүзләре хисабына балаларның сүз байлыгын киңәйтү, игътибарын, сенсор тою сәләтен үстерү; ком белән уйнарга кызыксындыру.
	4.	Рәхмәт, җәй.	Балаларны яшелчәләрне, җиләк-җимешләрне тәме буенча аерырга өйрәтүне дәвам итү; яшелчәләр, җиләк-җимешләр, агачлар турындагы белемнәрне киңәйтү; балаларның игътибарын, кабул итү сәләтен үстерү; табигатькә карата сакчыл караш тәрбияләү.

Сынлы сәнгать эшчәнлеге (рәсем)

Ай	№	Тема	Максат
СЕНТЯБРЬ	1.	Кәгазь һәм төсле каләмнәр белән таныштыру.	Каләмнәрне дөрес тотарга, төсле каләмнәр белән рәсем ясарга өйрәтү; рәсем ясарга теләк тәрбияләү, үстерү.
	2.	Яңгыр ява.	Тирә-як тормыштан алган тәэсирләрне рәсемдә күрсәтергә өйрәтү, рәсем ясау, штрихлау һәм сызыклар ясау күнекмәләрен ныгыту.
	3.	Шарфка төсле җепләр бәйлибез.	Каләмне дөрес тотарга, өстән аска туры сызыклар сызарга, сызыкларда предметның дәвамын күрә белергә өйрәтү; матурлыкны, гүзәллекне күрә белү тойгысын үстерү.
	4.	Буйлы-буйлы матур келәм.	Пумаланы буяуга ману, пумаланы юу күнекмәләрен үстерү; төсләрне өйрәтүне дәвам итү.
ОКТЯБРЬ	1.	Яфраклардан төсле келәм.	Пумаланы дөрес тотарга, пумаланың кылын кәгазьгә яткырып тигезү юлы белән яфраклар ясарга өйрәтү; образлы күзаллауны формалаштыру.
	2.	Төсле йомгаклар.	Каләмне кәгазьдән алмыйча түгәрәкләү юлы белән ясарга, төсле каләмнәр кулланырга, төрле төстәге йомгакларның матурлыгына игътибар итәргә өйрәтү.
	3.	Төсле сабын күбекләре.	Түгәрәк формадагы предметларны ясауны, төсләрне белүне ныгыту; иҗади күзаллауны үстерү.
	4.	Ирекле рәсемләү.	Балаларны иҗади фикерләп, мөстәкыйль рәсем ясарга өйрәтү; үз эшләрен күреп соклану, канәгатьлек хисе тәрбияләү.

НОЯБРЬ	1.	Матур һава шарлары.	Төрле зурлыктагы түгәрәк һава шарлары ясарга, каләмне дөрес тотарга өйрәтү; рәсемләүгә кызыксыну уяту.
	2.	Төрле төстәге кыршаулар.	Тоташ һәм өзек сызыклар белән түгәрәк форма сызарга өйрәтү; төсләр турында белемнәрне, төсләрне күзаллауны үстерү, пумала юу күнекмәләрен ныгыту;
	3.	Песигә сөт салу өчен тәлинкә.	Түгәрәк формадагы предметлар ясауны ныгыту; җәнлекләргә карата сакчыл караш, кызыксыну тәрбияләү.
	4.	Үзең теләгән матур әйбер яса.	Үзлектән уйлап ясый белү, үз теләгеңне тормышка ашыра белү күнекмәләрен үстерү; мөстәкыйльлек һәм иҗат итү теләге уяту.
ДЕКАБРЬ	1.	Зур һәм кечкенә кар йомарламнары.	Дөрес итеп буяу күнекмәләрен үстерү; контурдан чыкмыйча өстән аска яки сулдан уңга таба буярга өйрәтү, сурәтне кабатлап кәгазь битенең буш урынына ясарга өйрәтү.
	2.	Безнең мәйданчык тирәсендәге агачлар.	Агачны сурәтләргә, вертикаль туры һәм авыш сызыклар сызарга өйрәтү, рәсемне кәгазь битенең уртасына зур итеп ясарга өйрәтү.
	3.	Дымков уенчыклары. Бизәк.	Дымков уенчыклары белән таныштыру. Бизәкләргә игътибар итү; төрле бизәк элементларын аерып күрсәтү, төсләрне әйтү.
	4.	Чыршы.	Чыршы образын бирергә өйрәтү; буяу һәм пумала белән эшләү күнекмәләрен үстерү.
ГЫЙНВАР	1.	Утлар һәм шарлар белән Яңа ел чыршысы.	Бәйрәм чыршысы образын бирергә, бизәргә өйрәтү; алсу һәм зәңгәрсу төсләр белән таныштыру.
	2.	Бияләй-өйчекне бизәү.	“Бияләй” әкияте буенча рәсемләргә өйрәтү, әкияти образ тудыру, иҗади күзаллауны үстерү.
	3.	Дымков үрдәген бизәү.	Кәгазьдән киселгән үрдәкне бизәү элементларын кулланып бизәкләү. Эшнең нәтиҗәсен күреп сөенү хисләре уяту.
	4.	Ирекле рәсемләү.	Иҗади фикерләү, иҗади күзаллауны үстерү, иҗат итү теләге уяту. Буяу һәм пумалалар белән эшләү күнекмәләрен үстерү.
ФЕВРАЛЬ	1.	Кар бабайлар.	Рәсемдә кызыклы кар бабайлар образы тудыруга теләк уяту, тиешле төсләрне кулланып, дөрес итеп эшләргә өйрәтү, үз рәсеме турында сөйләргә өйрәтүне дәвам итү.
	2.	Кояш яктырта.	Рәсемдә кояш образын бирергә, түгәрәк һәм туры сызыклар ясарга өйрәтүне дәвам итү.
	3.	Самолетлар очалар.	Берничә өлештән торган предметны ясарга өйрәтүне дәвам итү; төрле юнәлештә турылар үткәрергә өйрәтү, нәзакатьлелек тәрбияләү.
	4.	Кар белән капланган агачлар.	Рәсемдә кыш күренешен күрсәтергә, кәгазь битендә берничә агач ясарга өйрәтү, агач ясау күнекмәләрен үстерү.
МАРТ	1.	Җепкә тезелгән флагчыклар.	Турыпочмаклы форма белән таныштыру; турыпочмактан флагчыклар ясарга өйрәтү.
	2.	Матурлыкны ясыйбыз.	Матур күренешләр, предметларны күрә белергә, башкалар арасыннан аерып ала белергә өйрәтү; теләк буенча төрле алымнар кулланып эшләү күнекмәләрен үстерү.

	3.	Китапчыклар.	Кулларны сулдан уңга, өстән аска хәрәкәтләндерү юлы белән дүртпочмаклы форма ясарга өйрәтү. Иҗади күзаллауны үстерү.
	4.	Турыпочмаклы берәр нәрсә яса.	Рәсемләү өчен кирәкле төстәге карандашларны сайлап алырга өйрәтү. Балаларда төсләр тойгысы һәм иҗади күзаллауны үстерү.
А П Р Е Л Ь	1.	Төрле төстәге кулъяулыклар кибә.	Квадрат формадагы предметлар ясарга күнектерү, кәгазь битен дөрес ориентлаша, рәсемне бөтен кәгазь зурлыгына ясарга өйрәтү.
	2.	Эт оясы.	Турыпочмаклык, түгәрәк һәм туры сызык белән эт оясы ясарга өйрәтү; зурлыклар чагыштырмасын дөрес итеп билгеләү. Буяу алымнарын ныгыту.
	3.	Матур поезд.	Предметларны берничә турыпочмаклык һәм түгәрәк формалардан ясалган итеп сурәтләргә өйрәтү. Кыюлык һәм иҗади күзаллауны үстерү.
	4.	Ирекле рәсемләү.	Рәсемләү алымнарын ныгыту, төс белүләрен ныгыту, төсләр тойгысы һәм матурлыкны күрә белүне үстерү.
М А Й	1.	Бәйрәм картинасы.	Бәйрәмнән алган тәэсирләрен рәсемдә чагылдырырга, үзләре ясаган рәсемнәре турында сөйләргә өйрәтү, теләкләрен үстерү; буяу белән эшләү күнекмәләре булдыру.
	2.	Тузганак чәчәге үлән арасында.	Чәчәккә күмелгән болынның матурлыгын күрсәтергә теләк уяту; үзләре ясаган рәсемнәргә соклану хисе тәрбияләү, иҗади күзаллау, нәфасәти зәвык тәрбияләү.
	3.	Буяулар белән ирекле рәсем.	Тема сайлауда мөстәкыйльлек тәрбияләү, иҗади элементлар кулланып, тиешле төсләрне сайлап эшләргә өйрәтү.
	4.	Курчак өчен сызыклы кулмәк.	Горизонталь һәм вертикаль сызыклар белән төрле бизәкләр ясарга өйрәтү.

Сынлы сәнгать эшчәнлеге (әвәләү)

Ай	№	Тема	Максат
С Е Н Т Я Б Р Ь	1.	Кызыл балчык белән танышу.	Балаларны кызыл балчык һәм аның үзлекләре белән таныштыру; балчык белән такта өстендә эшләргә өйрәтү; чиста, пөхтә эшләү күнекмәләре булдыру, әвәләүгә теләк уяту.
	2.	Зур һәм кечкенә туплар.	Пластилинны өзеп алып, учта түгәрәк формалар әвәләргә өйрәтү, пластилин белән эшләү күнекмәләрен үстерү.
	3.	Бубликлар.	Пластилинны өзеп алып таякчыклар әвәләргә өйрәтү; таякчыкларның очларын тоташтырып түгәрәк форма ясау күнекмәләре үстерү.
	4.	Теләк буенча.	Түгәрәк һәм озынча формалы предметлар әвәләү күнекмәләрен үстерү, камилләштерү. Әвәләүгә кызыксыну, теләк тәрбияләү.
О К Т Я Б Р Ь	1.	Калач.	Әкият геройларын тудырырга теләк уяту; түгәрәк форма әвәләүне камилләштерү; кайбер өлешләрне таякчык ярдәмендә ясарга өйрәтү.
	2.	Песи баласына бүләк.	Алдан алган күнекмәләрне кулланырга өйрәтү; җәнлекләргә карата уңай караш булдыру.
	3.	Дусларны коймак белән	Түгәрәк форманы изү юлы белән яссы түгәрәккә әйләндерергә өйрәтү; түгәрәкнең кырларын чеметкәләргә

		сыйлыйк.	өйрәтү; әвәләүгә теләк уяту.
	4.	Теләк буенча.	Таныш предметларны әвәләүдә чагылдыра белү күнекмәләрен ныгыту; теләгән предметын мөстәкыйль билгели белергә;уйлаган эшне ахырына җиткерә белергә өйрәтү.
Н О Я Б Р Ь	1.	Кринделләр.	Пластилинны туры хәрәкәтләр белән әвәләп төрле формада тоташтырырга өйрәтү; эшләрне чагыштырырга, охшаш һәм аермалы якларын күрә белергә өйрәтү, әвәләүгә теләк уяту.
	2.	Прәннек.	Түгәрәк әвәли белүне ныгыту; уч төбе ярдәмендә изәргә өйрәтү; башкалар өчен нәрсә булса да эшлисе килү теләге үстерү.
	3.	Печенье.	Әвәләү күнекмәләрен ныгыту; пластилин белән эшләргә өйрәтүне дәвам итү. Мөстәкыйльлек, матур итеп эшлисе килү теләге уяту.
	4.	Теләк буенча.	Уйлап ясаган предметларны атый белергә өйрәтү, алынган күнекмәләрне ныгыту. Үз эшеңнән канәгатьләнү хисе, соклана белү теләге уяту.
Д Е К А Б Р Ь	1.	Зур һәм кечкенә мискалар.	Түгәрәк форманы ясау күнекмәләрен ныгыту; шарны изеп, кыр-кырларын күтәрү юлы белән эшләү.
	2.	Башня.	Берничә өлеш кисәкне берләштерергә өйрәтү; чиста,пөхтә эшләү күнекмәләрен үстерү.
	3.	Шылтыравык.	Шар һәм таяк формаларын әвәләп тоташтырырга өйрәтү, тоташтырганда бер-берсенә нык итеп беркетергә өйрәтү, башкарган эшеңне күреп соклану, канәгатьләнү хисе тәрбияләү.
	4.	Теләк буенча.	Әвәлисе әйберне баштан ук уйлап башлау; әвәләү барышында өйрәнгән алымнарны куллану.
Г Ы Й Н В А Р	1.	Мандарин, апельсиннар.	Түгәрәк формадагы предметларны әвәләргә өйрәтүне ныгыту, төрле зурлыктагы түгәрәкләр әвәләргә өйрәтү.
	2.	Аюның туган көненә күчтәнәчләр.	Әвәләү алымнарын ныгыту, чиста, пөхтә эшләргә, эш җиһазларыннан дөрес кулланырга өйрәтү, иҗади күзаллауны үстерү.
	3.	Карлы аланда курчаклар йөри.	Ике өлештән (баш, гәүдә) торган предмет әвәләргә өйрәтү.
	4.	Минем яраткан уенчыкларым.	Мөстәкыйль рәвештә үзләре әвәләсе предметны уйлау сәләтен үстерү, иҗадилык тәрбияләү, чиста, пөхтә эшләргә өйрәтү.
Ф Е В Р А Л Ь	1	Песи һәм чыпчыклар (хәрәкәтле уен буенча).	Хәрәкәтле уендагы персонажларның образларын әвәләү аша күрсәтү.
	2.	Самолётлар.	Ике өлештән торган предметлар әвәләү күнекмәләрен үстерү, пластилинны ике тигез өлешкә бүләргә өйрәтү.
	3.	Җимлектәге зур һәм кечкенә кошлар.	Кош образын бирергә өйрәтү, аның башын, койрыгын дөрес итеп әвәләргә өйрәтү.
	4.	Ирекле әвәләү.	Үзләренең теләге буенча әвәләргә күнектерү, башлаган

			эшне ахыргача башкарырга өйрәтү, эшнең нәтиҗәсен күреп соклану хисе тәрбияләү.
М А Р Т	1.	Аумас курчак.	Бер формадагы, төрле зурлыктагы берничә өлештән торган предмет әвәләргә өйрәтү; әвәләгән әйберне вак детальләр белән бизәргә кызыксындыру, теләк уяту.
	2.	Әниемә чәчәкләр.	Төрле ысуллар белән чәчәкләр әвәләү алымнарын өйрәтү; тозлы камыр белән эшләү күнекмәләренә өйрәтү. Әвәләүгә кызыксыну һәм теләк уяту.
	3.	Курчакларга күчтәнәчләр.	Катлаулы булмаган ысуллар белән татар халык ризыгы: чәк-чәк ясарга өйрәтү; балаларда кызыксыну уяту, кунакчыллык сыйфатларын үстерү, мөстәкыйльлек тәрбияләү.
	4.	Аумас аю.	Берничә төрле зурлыктагы түгәрәк формалардан уенчык әвәләргә өйрәтү, әвәләүгә кызыксыну, теләк уяту, мөстәкыйльлек тәрбияләү.
А П Р Е Л Ь	1.	Безнең уенчык зоопарк (күмәк эш).	Таныш предметларны әвәләүгә кызыксынуны үстерү; әвәләү алымнарын ныгыту, камилләштерү.
	2.	Матур кош (Дымков уенчыгы буенча).	Халык уенчыгы үрнәгендә әвәләргә өйрәтү, бармак очлары белән чеметеп алып койрык, томшык ясау алымнарын ныгыту; өлешләрне дөрес итеп тоташтырырга өйрәтү.
	3.	Өч аюга табаклар.	Төрле зурлыктагы табаклар әвәләргә, кырыйларын өскә күтәрергә өйрәтү; чиста, пөхтә эшләү күнекмәләрен ныгыту.
	4.	Чебиләр (күмәк эш).	Кошлар әвәләргә өйрәтүне дәвам итү; томшык, койрык ясау алымнарын ныгыту.
М А Й	1.	Уенчыклар өчен күчтәнәчләр.	Балаларда әвәләүгә кызыксыну уяту, кунакчыллык сыйфатлары тәрбияләү; әвәләргә өйрәнгән ризыкларны теләк буенча мөстәкыйль башкару күнекмәләрен үстерү.
	2.	Үрдәк.	Чеметеп, тартып сузу алымнары белән әвәләү күнекмәләрен үстерү.
	3.	Йорт хайваннары.	Түгәрәк һәм озынча (баш һәм гәүдә) формаларын әвәләргә өйрәтү; йорт хайваннары (теләк буенча) әвәләү күнекмәләрен ныгыту.
	4.	Теләк буенча әвәләү.	Мөстәкыйль, теләк буенча әвәләү күнекмәләрен үстерү, әвәләгән әйбере турында сөйләргә өйрәтүне дәвам итү.

Танып белү (корылу)

Ай	№	Тема	Максат
С Е Н Т Я Б Р	1.	Биек йорт һәм баскыч.	Биеклек һәм төс аңлатмаларын ныгыту; ничек төзүләре турында сөйләргә, үрнәк буенча төзергә өйрәтү, төзелгән детальләрен таный һәм әйтә белү осталыкларын үстерү.
	2.	Биек йорт һәм баскыч.	Корылма үрнәкләрен анализларга: төп өлешләрен аерырга, зурлыклары, формалары буенча таный белергә өйрәтү, төзелеш детальләре белән таныштыруны дәвам итү, төзелеш материалларына сак караш тәрбияләү (авызга капмаска һ.б.).
О К Т	1.	Биек йортлар һәм баскычлар.	Төрле төстәге детальләрдән файдаланып, корылмалар төзергә өйрәтү, аерым өлешләрнең бер-берсенә карата тирәлектә торышын (йорт стеналары, түбәсе) ачыкларга

ЯБРЬ			өйрәтү.
	2.	Юллар.	Төрле озынлыктагы юллар төзергә, корылманы мөстәкыйль рәвештә киңлеккә, озынлыкка үзгәртергә өйрәтү; төсе, зурлыгы буенча предметларны туры китереп сайлый белү күнекмәләрен ныгытырга; өлкәннәр тормышына һәм хезмәтенә кызыксыну уяту.
НОЯБРЬ	1.	Калач өчен юл.	Озынлык һәм төсләр турында белемнәрен ныгыту.
	2.	Курчаклар өчен җиһазлар.	Төзү алымнарын күрсәтмичә, үрнәк буенча төзергә, эшнең нәтиҗәсен анализларга өйрәтү.
ДЕКАБРЬ	1.	Диван һәм кәнәфи.	“Кәнәфи кыска”, “диван озын” аңлатмасын бирү; мөстәкыйль эшләү күнекмәләрен үстерү.
	2.	Капкалар.	Корылманы биеклеккә үзгәртергә өйрәтү; детальләрне: кирпечләр, шакмаклар дип атарга күнектерү.
ГЫЙНВАР	1.	Капкалар.	Биек һәм тәбәнәк капкалар төзергә, төзелешләрне сүтеп, материалларны савытына җыеп куярга өйрәтү.
	2.	Капкалар	Төзелешләрне төрлечә үзгәртергә өйрәтү, биеклеген, озынлыгын, киңлеген билгеләргә, нинди детальләр кулланууларын аңлатырга өйрәтү.
ФЕВРАЛЬ	1.	Өй.	Катлауландырылган төзелешләр башкарырга тәкъдим итү. Төзелеш материалларының төсенә, бизәлешенә игътибар бирү, тирәлектә яраклашырга өйрәтү.
	2.	Курчаклар өчен җиһазлар.	Таныш предметлар турында күзаллауларын ныгыту, төзелеш материалларының исемнәрен дөрес атарга өйрәтүне дәвам итү, төзүгә кызыксыну тәрбияләү.
МАРТ	1.	Әниемә бүләгем.	Әниләргә карата шәфкатьлелек тәрбияләү; әниләрне үз куллары белән ясаган бүләкләр белән сөендерергә әзерләү; башлаган эшне ахыргача башкарырга өйрәтү.
АПРЕЛЬ	1.	Машиналар өчен капкалар.	Төрле биеклектәге төрле-төрле капкалар ясарга өйрәтү.
	2.	Өй.	Өй төзергә, өй тирәли коймалар урнаштырырга өйрәтү, төзелгән өй янында төрле-төрле йорт хайваннары, вак уенчыклар белән уеннар оештырырга күнектерү; төзелешне яхшылап сүтәргә һәм детальләрне төсе һәм төре буенча урыннарына урнаштырырга күнектерү.
МАЙ	1.	Койма.	Зур тирәлекне коймалар белән әйләндереп алырга өйрәтү (үрдәкләр өчен күлне). Башлаган эшне ахыргача башкару күнекмәләрен үстерү.
	2.	Комнан төзелешләр.	Комның үзлекләре турында белемнәрен ныгыту. Төрле корылмалар, юллар (өстәл, эскәмия, эт оясы, башня һ.б.)

			төзергә өйрәтү.

Сынлы сәнгать эшчәнлеге (кисеп-ябыштыру)

Ай	№	Тема	Максат
СЕНТЯБРЬ	1.	Зур һәм кечкенә туплар.	Зур һәм кечкенә түгәрәкләрне сайлап алырга, чиста итеп җилем буярга өйрәтү; түгәрәк формадагы предметларны күрсәтә белергә күнектерү.
	2.	Шарлар юлдан тәгәриләр.	Җилемләү ысулына өйрәтү, эшләү барышында игътибарлылык үстерү; чисталык, пөхтәлеккә күнектерү.
ОКТЯБРЬ	1.	Тәлинкәдә зур һәм кечкенә алмалар.	Предметларның зурлыклары буенча аерылулары турында күзаллауларын ныгыту; җилемләү ысулларына өйрәтүне дәвам итү, форма һәм зурлык турында белемнәрен үстерү; чиста эшләү теләге уяту.
	2.	Җиләк-җимешләрне банкага тутырабыз.	Кәгазьдә ирекле рәвештә рәсемне урнаштырырга өйрәтү; форма ягыннан предметларны аерырга өйрәтү. Үз хезмәтенә карата сакчыл караш тәрбияләү.
НОЯБРЬ	1.	Йортлардагы төрле төсле утлар.	Түгәрәк формадагы сурәтләрне ябыштыру күнекмәләрен үстерү, төрле төстәге түгәрәкләрне чиратлаштырып ябыштырырга өйрәтү, төсләрне белү күнекмәләрен ныгыту.
	2.	Тасма бизәү.	Квадрат белән таныштыру; түгәрәк белән квадратны чагыштырырга, чиратлаштырып ябыштырырга өйрәтү; төсләрне белү күнекмәләрен үстерү, мөстәкыйль эшләүгә теләк уяту.
ДЕКАБРЬ	1.	Йөк машинасы.	Берничә өлештән торган предметны төзү, дөрес җилемләү күнекмәләренә өйрәтү; зурлык һәм форма турындагы белемнәрен ныгыту; иҗади фикерләү сәләтен үстерү.
	2.	Пирамида.	Берничә өлештән торган предмет төзү күнекмәләрен үстерү, уенчык образын тудырырга өйрәтү, өлешләрне кечерәя бару тәртибендә тезәргә күнектерү. Чисталык, пөхтәлек тәрбияләү
ГЫЙНВАР	1.	Матур кульъяулык.	Квадрат формадагы кәгазьгә төрле төстәге түгәрәкләрне үрнәк буенча ябыштырырга өйрәтү.
	2.	Кар бабай.	Түгәрәк форма, төрле зурлыклар турындагы белемнәрен ныгыту; өлешләрдән бөтен җыярга өйрәтү.
ФЕВРАЛЬ	1.	Әтиемә бүләгем.	Матур бүләк ясауга кызыксыну уяту, чиста, пөхтә эшләү күнекмәләрен үстерү, матурлыкны күрә белү, соклану хисләре тәрбияләү.
	2.	Түгәрәктә бизәкләр.	Түгәрәк тирәли бизәкләрне урнаштырырга, тиешле эзлеклелекне сакларга өйрәтү.
МА	1.	Әниемә, әбиемә	Матур күренешләр һәм әйберләрне күрә белергә өйрәтү, соклану хисе уяту, төрле материаллар белән эшләү

Р Т		чәчәкләр.	күнекмәләрен ныгыту.
	2.	Салфетка.	Түгәрәк һәм квадратлардан бизәкләр төзергә өйрәтү, чисталык, пөхтәлек тәрбияләү; эзлекле урнаштыру күнекмәләрен үстерү.
А П Р Е Л Ь	1.	Сыерчык оясы.	Берничә өлештән торган предмет сурәтләргә өйрәтүне дәвам итү; геометрик фигуралар (турыпочмак, өчпочмак, түгәрәк) турындагы белемнәрен ныгыту; эшкә кызыксыну тәрбияләү.
	2.	Тиздән бәйрәм.	Әзер фигуралардан тиешле эчтәлектә композиция төзергә өйрәтү; мөстәкыйльлек тәрбияләү; дөрес итеп җилемләү күнекмәләрен үстерү.
М А Й	1.	Болындагы чебиләр.	Кәгазь битендә берничә предметтан торган композиция төзергә өйрәтүне дәвам итү; игътибарлылык, чисталык, пөхтәлек тәрбияләү.
	2.	Өй.	Тиешле эзлеклелектә берничә өлештән өй төзергә өйрәтү; геометрик фигуралар (квадрат, турыпочмак, өчпочмак) турындагы белемнәрен ныгыту.

Куркынычсызлык (юлларда үзләрен хәвефсез тоту кагыйдәләренә өйрәтү)

Ай	Тема	Максат
Сентябрь	Йөк һәм җиңел машиналар белән танышу.	Балаларны йөк һәм җиңел машиналар белән таныштыру, аларның өлешләре турында күзаллаулар тудыру, күреп кабул итүне, автомобил-не аера белү күнекмәләрен үстерү.
Октябрь	Урам белән таныштыру.	Урам һәм анда үзеңне тоту кагыйдәләре турындагы башлангыч күзаллауны үстерү; балаларның урам, юл, тротуар, йөк һәм җиңел машиналар турындагы күзаллауларын төгәл билгеләү, хәтер һәм бәйләнешле сөйләмне үстерү.
Ноябрь	Автобус.	Балаларны җәмәгать транспортында үзләрен тоту кагыйдәләре белән таныштыру; транспорт чарасы буларак “автобус” төшенчәсе белән таныштыру; ”пассажир”, “транспорт йөртүче”, “маршрут буенча йөрүче транспорт чарасы” дигән төшенчәләрне аңлату; игътибар һәм хәтерне, сорауларга җавап бирү күнекмәләрен үстерүне дәвам итү.
Декабрь	Йөк машиналары һәм маршрут буенча йөри торган транспорт чаралары.	Транспорт төрләре турындагы белемнәрне формалаштыруны дәвам итү; кулланылышы, тышкы формасы, төп өлешләре буенча транспорт төрләрен аера белергә өйрәтү; чагыштыра белүне үстерү.
Гыйнвар	Төсләр иленә сәяхәт.	Юлларда үзеңне хәвефсез тоту күнекмәләрен үстерү; яшел һәм кызыл төсләр турындагы күзаллауларны ныгыту; тема буенча сүзлек байлыгын арттыру; киңлектә юнәлешләрне аера белүне үстерү; төркемдә бер-берләренә йогынты ясый белүне булдыру.

Февраль	Шундый төрле машиналар.	Юл хәрәкәтендә машиналарны аера белү күнекмәләрен формалаштыру, балаларны йөк һәм җиңел машиналар белән таныштыруны дәвам итү; чагыштыру һәм анализлау күнекмәләрен үстерү; уенчыклар белән уйнаганда пөхтәлек һәм сакчыллык тәрбияләү.
Март	Светофорны күзәтү.	Светофор сигналларын өйрәтү; балаларны светофор белән таныштыру; төп төсләр турындагы белемнәрен ныгыту; күреп һәм ишетеп кабул итүне үстерү; игътибарлылык тәрбияләү.
Апрель	Транспорт төрләре һәм аларның аерымлылыклары.	Балаларны транспорт төрләрен аерырга өйрәтү; балаларның үзләренә таныш булган транспорт төрләре турындагы белемнәрен ныгыту; фикерләү һәм хәтерне үстерү, фикер алышуда мөстәкыйльлек тәрбияләү.
Май	Без барабыз, барабыз, барабыз...	Балаларның транспорт төрләре турындагы белемнәрен ныгыту; кайбер транспорт чаралары турындагы күзаллауларын ачыклау; алган белемншрен ныгыту; тәрбиячение рәсем буенча сөйләгәннәрен тыңлау һәм кабул итү күнекмәләрен үстерү; әйләнә тирә мохиткә кызыксыну тәрбияләү.

№6. Программаның этномәдәни төбәк юнәлеше

Татарстан Республикасының “Мәгариф турындагы Законында “Мәгарифнең гуманистик, үстерешле һәм халыкчан-милли характерлы булуы, тәрбия-белем бирүнең тормыш һәм милли-мәдәни традицияләр белән бәйләнештә булу зарурлыгы” ачык күрсәтелгән (I бүлек, 4 нче маддә). Әлеге Закон “Милли белем бирү учреждениеләренең эшчәнлеге гомумкешелек кыйммәтләре кысаларында шәхеснең милли үзаңын үстерүгә юнәлдерелә” дип билгели (I бүлек, 5 нче маддә).

Тәрбия-белем бирү программасына этномәдәни төбәк бердәмлеген кертелү әлеге законны гамәлгә ашыруда зур ярдәмлек булып тора.Этномәдәни төбәк бердәмлеге тәрбия белем бирү эшен түбәндәге юнәлешләр буенча гамәлгә ашыруны күздә тота:

- балаларда милли культура, милли үзаң формалаштыру; һәр балага үз ана телендә, үз милли мәдәнияте базасында тәрбия һәм белем алу хоку- кы бирү, халык традицияләренә, гореф-гадәтләренә, йолаларга, милли мәдәниятенең иң яхшы үрнәкләренә нигезләнеп, әхлакый сыйфатлар булдыру;
- балаларның үзләренең яшәү урыннары, туган яклары турындагы белемнәрен киңәйтү;
- туган якның табигатенә, экологиясенә кагылышлы гади, башлангыч белемнәр бирү, экологик культура формалаштыру.

Безнең бурыч – туган телен яхшы белгән, милли әдәп-әхлак нормаларын үзләштергән, милләте белән горурлана торган шәхес тәрбияләү.

Нәниләрне татар халкының милли мәдәнияте белән таныштыру төрле эшчәнлек вакытында башкарылырга мөмкин:

- уен эшчәнлеге;
- күргәзмә залларына, концерт, театр, музейларга экскурсияләр;
- театр эшчәнлеге, халык бәйрәмнәре һ.б.

Милли культура формалаштыруда иң мөһиме – халык традицияләренә нигезләнеп нәниләрдә әхлакый сыйфатлар тәрбияләү.

Мәктәпкәчә тәрбия һәм белем бирү учреждениеләренең иң җаваплы, изге бурычы – балаларыбызны кечкенәдән инсафлы, әдәпле, мәрхәмәтле, белемле һәм сәламәт итеп тәрбияләү. Бүгенге көндә милли әхлак тәрбиясенә, нәниләрне халкыбызның күркәм традицияләре: рухи-әхлакый һәм милли- мәдәни хәзинәләре нигезендә тәрбияләүгә җитди игътибар бирелергә тиеш.

Үз телен яратучы, милләтен хөрмәтли торган шәхес тәрбияләүне халык педагогикасы чараларыннан башка күз алдына китерүе дә кыен. Зирәк акыллы, җор телле халкыбыз иҗат иткән табышмаклар, сынымышлар, мәкальләр, моңлы бишек җырлары, әкиятләре – тел өйрәтүдә иң бай чыганак.

Белем стандартына этномәдәни төбәк бердәмлеге кертелү мәктәпкәчә тәрбия бирү учреждениеләрендә эшләүче педагогларга зур бурычлар йөкли.

Тәрбия эше берьяклы гына була алмый. Ул уңышлы һәм нәтиҗәле булсын өчен, гаилә һәм бала йөри торган балалар бакчасы алып барган тәрбияви чаралар, алга куелган бурычлар, аларны үтәү юллары бер-берсенә теләктәш булырга тиеш.

Балалар бакчасы һәм гаиләнең бердәм эш итүендә педагогик җирлек булуы, балага һәркайда, һәр урында бертөрле, бер-берсенә каршы килмәгән таләпләр куелуы зарур. Әлеге уртаклык - тәрбия эшендә гаять мөһим принцип.

Этномәдәни төбәк бердәмлеге эшенең эчтәлеге

1.	Сәламәтлек.	Балалада сәламәт яшәү рәвеше гадәтләрен формалаштыру, татар телендә матур әдәбият әсәрләре, халык авыз иҗаты аша шәхси гигиена күнекмәләрен үстерү. Фольклор кулланып балаларда үзе һәм башкалар турында күзаллауларын киңәйтү, көндәлек режимны төгәл үтәү.
2.	Физик тәрбия.	Балаларда физик күнегүләр белән шөгыльләнү теләге тәрбияләү. Хәрәкәтле уеннар белән кызыксынуларын үстерү, уен кагыйдәләрен үтәргә өйрәтү; әйләнә-тирәдә ориентлаша белергә өйрәтү.
3.	Социальләштерү.	Татар халык уеннары аша кешеләр белән аралашу әдәбенә өйрәтү; өлкәннәргә, иптәшләренә ягымлы мөнәсәбәттә, игътибарлы булу күнекмәләрен үстерү.
4.	Хезмәт.	Халык авыз иҗатын кулланып, балаларда үз-үзләренә хезмәт күрсәтү күнекмәләрен үстерү, көчләреннән килерлек хезмәткә теләк уяту, башкарган эшләре өчен канәгатьлек хисе тәрбияләү. Хезмәт кешеләре, хезмәт турында күзаллауларын киңәйтү, баету.
5.	Тормыш иминлеген саклау.	Балаларны урамда үз-үзләрен дөрес тоту кагыйдәләре белән таныштыру. Урамда үзләрен тыныч тотарга,

		чисталыкны сакларга өйрәтү. Светофор һәм җәяүлеләр юлы (зебра) турында күзаллауларын киңәйтү. Өйдә, бакчада, урамда булырга мөмкин куркыныч очраклар турында балаларга аңлату. Туган якның кайбер үсемлекләре, йорт һәм кыргый хайваннары турында күзаллау формалаштыру.
6.	Матур әдәбтят.	Әкиятләр, кечкенә хикәяләр, шигырьләр тыңларга, аларның эчтәлеген аңлый белергә өйрәтү. Татар халык авыз иҗатының гүзәл үрнәкләре – юаткычлар, эндәшләр, такмак, бармак уеннары белән таныштыру эшен дәвам итү.
7.	Танып белү.	Милли кием үрнәкләрен кулланып, төсләрне танып белүне үстерү. Туган шәһәребез – Яр Чаллы турында белемнәрен киңәйтү, туган якның табигать күренешләренә карата кызыксыну тәрбияләү.
8.	Музыка.	Милли татар көйләренә кызыксыну тәрбияләү; милли репертуарга нигезләнеп җыр, бию, марш-музыкаль жанрлар турында белемнәрен үстерү. Милли җырлы-биюле уеннар куллану.
9.	Сынлы сәнгать.	Татар милли бизәкләре турында төшенчә бирү: яфраклар, лалә, кыңгырау һ.б чәчәкләр белән таныштыру; татар милли үрнәкләр белән бизәргә өйрәтү.
10.	Аралашу.	Сөйләм телен үстерү, сүзлек запасын арттыру, активлаштыру, авазларны ачык итеп әйтергә өйрәтү, кара-каршы иркен итеп сөйләшергә өйрәтү эшен дәвам итү.

Этномәдәни төбәк бердәмлеге буенча белем һәм тәрбия бирүне комплекслы-тематик планлаштыру

Айлар	Физик тәрбия, физ-ра, сәламәтлек	Тормыш иминлеген саклау	Сөйләм үстерү, матур әдәбият, аралашу	Нәфасәти тәрбия, сынлы сәнгать
Яр Чаллы, Татарстан				
СЕНТЯБРЬ-МАЙ	<u>Уеннар</u> “Түбәтәй”, “Маэмай”, “Ак куян”, “Кояш һәм яңгыр”	<u>Әңгәмәләр</u> “Мин кем белән яшим”. “Әниләр, әтиләр турында”. “Минем гаиләм”. ”Гаиләдә зурлар хезмәте”. <u>Сәяхәт</u> “Эх, күңелле бакчабыз”	<u>Әкиятләр</u> “Аю белән бабай”, “Кем нәрсә ярата” Р.Әхмәт тәрҗемәсе. <u>Шигырьләр</u>: Ә.Еникей “Күз җитте”. М.Җәлил “Акбай”, ”Күке”. Г.Тукай “Безнең гаилә”, “Бу кайчак туган?” <u>Проза</u> А.Алиш “Чукмар белән Тукмар”. <u>Ятлау өчен</u> “Бу бармак-	<u>Музыка</u> “Әлли-бәлли”, “Яңгыр яу, яу!”, “Карга әйтә: кар, карр” <u>Җырлы-биюле уен</u>: “Күрсәт әле, үскәнем”, “Әпипә” <u>Әвәләү</u> Тәлинкә, касә. <u>Кисеп ябыштыру.</u> “Матур тәлинкә”. <u>Рәсем</u> “Кулъяулыкта бизәкләр”. <u>Бәйрәмнәр</u>

			бабай.....” Р.Миңнуллин “Кар ява”	“Сөмбелә”, “Нардуган” “Нәүрүз”
Рәсәй				
НОЯБРЬ-АПРЕЛЬ	<u>Уеннар</u> “Песи һәм тычканнар”, “Песи һәм чыпчыклар”, “Тавык белән чебиләр”, “Кояш һәм яңгыр”, “Чыпчыклар һәм автомобиль”	<u>Әңгәмә</u> “Адашсаң нишләргә ?”, “Урамда машиналар”	<u>Әкиятләр</u> “Теремкәй”, “Маша һәм аю”. <u>Шигырьләр</u> “Уенчыклар” А.Барто, “Айболит”, “Юындыр” К.Чуковский, <u>Хикәяләр</u> “Настяның курчагы”, “Петя, Миша һәм ат” Л.Толстой, “Зур курчак” В.Берестов. <u>Ятлау өчен</u> “Бармак малай кайда булдың?” “Куянкай бие”, “Саескан”	

Прошнуровано и
пронумеровано
83 страниц
«25» 08 2022 г.
Зав. ДОУ № 6